

PA- 14

15/10 971/32 A2

IX/5, 1a

59

IGU

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
V LJUBLJANI

REGIONALNO PROSTORSKE POSLEDICE POTRESA V POSOČJU

Pek dr. Mirko

LJUBLJANA, Aškerčeva cesta 12

Ljubljana 1978

Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani

REGIONALNO PROSTORSKE POSLEDICE POTRESA V POSOČJU

Financer: Raziskovalna skupnost Slovenije

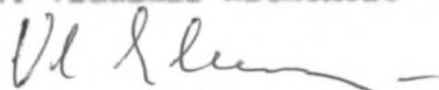
Nosilec razis. naloge:

dr. Mirko Pač

Direktor:

dr. Vladimir Klemenčič

Ljubljana, januar 1978

Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani

REGIONALNO PROSTORSKE POSLEDICE POTRESA V POSOČJU

Nosilec: Pak dr. Mirko
skupaj s Kladnik Drago

Sodelavci: Klemenčič dr. Vladimir, Miklavc Janja,
Oblak Brane

Ljubljana, januar 1978

K A Z A L O

Stran

1.	REGIONALNO PROSTORSKE POSLEDICE POTRESA V POSOČJU	1
2.	PREDGOVOR	1
3.	UVOD V. PROBLEMATIKO. BREGINJSKEGA KOTA	4
4.	I. PREDPOTRESNO STANJE	5
5.	REGIONALNO RAZVOJNE TENDENCE BREGINJSKEGA KOTA KOT MANJ RAZVITEGA PODROČJA	5
6.	Demografske karakteristije	5
7.	Migracijska obeležja	9
8.	Dejavnostna struktura prebivalcev in gospo- dinjstev	11
9.	Kmečko prebivalstvo	14
10.	Gospodarska struktura	14
11.	Posestna struktura in razdrobljenost kmetij- skega zemljišča	16
12.	Kmetijska proizvodnja	20
13.	Prostorska sinteza agrarnega gospodarstva ..	23
14.	Promet in prekomejno komuniciranje	24
15.	Oskrba, šolstvo in zdravstvo	26
16.	Fiziognomske strukturne analize Breginjskega kota s posebnim ozirom na naselje Breginj ..	28
17.	II. POTRES V FURLANIJI V LUČI DEJAVNIKA PREO- BRAZBE OKOLJA	31
18.	III. UČINKI POTRESA V REGIONALNI STRUKTURI IN PROCESU	35
19.	Fiziognomski učinki potresa	35

	stran
20. Učinki v spremembi naselij	36
21. Transformacija fiziognomije naselij	39
22. Spremembe v izrabi zemlje	40
23. Učinki potresa v populaciji	46
24. Učinki potresa v gospodarstvu	49
25. Spremembe v strukturi v izrabi zemlje	50
26. Spremembe v živinoreji	52
27. Spremembe v zaposlitveni strukturi prebivalstva	56
28. Funkcija in struktura oskrbe	57
29. Struktura bivališč	61
30. ZAKLJUČKI S KRITIČNO OCENO SOLIDARNOSTNE AKCIJE	63
31. TRANSFORMACIJA MESTNEGA PROSTORA KOT POSLEDICA POTRESNE DEJAVNOSTI NA PRIMERU KOBARIDA	66
32. NEKAJ ELEMENTOV POPULACIJSKE STRUKTURE IN NJENIH SPREMENB	66
33. Funkcijska struktura naselja in njene spremembe	69
34. Poškodovanost stavb in obnova	72
35. Ureditveni načrt in zaključne ugotovitve	74
36. LITERATURA IN VIRI	76
37. SEZNAM KARTOGRAMOV IN GRAFIKONOV	79
38. GRADIVO O POSOČJU ZA OBDOBJE 1960-1967.. (v prilogi)	

REGIONALNO PROSTORSKE POSLEDICE POTRESA V POSOČJU

PREDGOVOR

Zaradi specifičnosti prostorskega razvoja v Posočju, še zlasti v Zgornjem Posočju, je bilo že vrsto zadnjih let sem usmerjeno zanimanje slovenskih geografov. Izredno pestre naravne danosti z dolino Soče kot skoraj absolutnim zgostitvenim območjem naselij, prebivalstva in vseh dejavnosti, perifernost v okviru SR Slovenije, obmejnost in absolutna ter relativna nerazvitost, so sprožili izredno močne predvsem negativne procese v prostorskem razvoju. Od Melikove študije o Bovškem v Geografskem zborniku preko razprav o geografskih problemih gradnje HE Trnovo, se je leta 1975 geografsko raziskovanje usmerilo v številne prostorsko relevantne probleme; glaciološke, geomorfološke, hidrogeografske, funkcijske, naravnogeografske, populacijske, agrarnogeografske, naselbinske, socialnogeografske, prometnogeografske, turistične in druge, ki naj bi vsi dali kompleksno podobo razvoja, stanja in razvojnih tendenc v Zg. Posočju. Raziskovalni rezultati so bili oktobra 1975 prezentirani na X. zborovanju slovenskih geografoc v Tolminu in v Bovcu ter pripravljani za tisk v ustreznem zborniku.

Potresna dejavnost v letu 1976 je prizadela v SR Sloveniji predvsem občine Tolmin, Nova Gorica in Idrija, od teh treh pa še posebno občino Tolmin, ki je bila leto poprej geografsko podobno obdelana. Potres nam je pomenil ogromen poseg v prostor in je sprožil vrsto prostorskih in strukturnih procesov, hkrati pa je nekatere že poprej prisotne procese pospešil.

Da bi zabeležili popotresne učinke v prostoru ter v strukturi prebivalstva in gospodarstva, smo prijavili to raziskovalno

nalogo. Cilj je bil zbrati čim več podatkov in gradiva o popotresnih posegih in o popotresni transformaciji prostora. K podobnemu delu so v istem času pristopili tudi na Geografskem inštitutu "Antona Melika" SAZU, na Urbanističnem inštitutu SRS in še kje.

Prvi raziskovalni posegi pa so pokazali, da je potrebno pravzaprav pristopiti k raziskavi s specifičnega, kompleksno geografskega izhodišča medsebojne povezanosti razvojnih dejavnikov prostora in hkrati to povezati s predpotresnim stanjem. Takšna temeljita raziskava celotnega območja treh občin pa zahteva večletno delo in veliko več sredstev in najprej izdelano metodologijo. Iz teh razlogov smo se odločili za najbolj tipičen, po pokrajinskem obsegu ustrezen raziskovalni pristop. Izbrali smo Breginjski kot (imenovan tudi Breginj) s štirimi katastrskimi občinami in šestimi naselji, ki so bila najbolj prizadeta s potresno dejavnostjo in kjer smo lahko poleg tega v proučevanje vključili vse potencirane značilnosti širše regije, obmejnost, perifernost, zaostalost itd.

Raziskava obsega tri časovno opredeljena problemska področja: statistično in problemsko analizo povojnega razvoja pokrajine, podrobno rekonstrukcijo stanja in razvojnih tendenc tik pred potresom in direktne učinke potresa ter ~~potresne~~ transformacije in razvoja pokrajine v obdobju enega leta po potresu.

Takšna raziskava s podrobnim kartiranjem in anketiranjem vsega Breginjskega kota s posebnim poudarkom na dveh naseljih in njim pripadajočim zemljiščem, Breginjem in Robidiščem, je edina lahko osvetila vse resnične prostorske relevantne in strukturne spremembe po potresu in procese, ki jih nobena statistika ali splošno opazovanje zajeti ne more. Smatramo, da predstavlja ta raziskava tudi metodološki doprinos k tovrstnim raziskovanjem.

Za tolmačenje razvojnih procesov so bile izdelane številne karte, ki so nalogi priložene preslikane v obliki diapozitivov, medtem ko so barvni originali, ki bi naj takoj služili nadaljnjim geografskim raziskavam potresnih učinkov v občini Tolmin,

Nova Gorica in Idrija, v dokumentaciji Inštitutta za geografijo yUniverze v Ljubljani.

Potresni učinki v mestnem naselju in na njegov nadaljnji razvoj pa so bili proučeni na primeru Kobarida. To obsega drugi manjši del študije, ki ima povdarek na razvojnih učinkih v morfologiji naselja, v njegovi fiziognomiji in funkcijski strukturi. Tudi za ta del študije so priloženi diapozitivi barvnih kart.

Na osnovi programa je bila zbrana tudi vsa geografska in sorodna literatura v zvezi s potresom, njegovimi učinki in posegi družbe, ki so bili z zares izdatno pomočjo najširše družbene skupnosti zelo veliki.

UVOD V PROBLEMATIKO BREGINJSKEGA KOTA

Breginjski kot ima drugačne meje, glede na prirodne razmere kot, če se opremo na upravno teritorialno delitev. Prirodno bi lahko šteli na Breginjski kot svet ob zgornjem toku Nadiže in Bele. Podobno okolje je značilno za vse območje od starega sela navzgor. Tako bi lahko šteli k regiji vse vasi na pobočju Kobariškega Stožja (Potoki, Spodnja in Zgornja Borjana, Stanovišče, Homec, Sedlo, Breginj, Logje in Robidišče), saj jih karakterizirajo podobne reliefne, geološke, klimatske, hidrološke in pedološke ter vegetacijske razmere. V regijo pa ne bi spadała Podbela, najbolj prizadeto naselje zaradi njene lege na skrajnem zahodnem koncu Staroselskega podolja. Za to raziskavo pa smo regijo opredelili na osnovi upravne delitve, vključili pa smo v regijo Breginjskega kota tudi Podbelo. Delitev na krajevne skupnosti ni ustrezala. H krajevni skupnosti Breginj sicer spadajo naselja Breginj, Sedlo, Stanovišče, Homec, Logje in Robidišče, manjka pa Podbela, ki spada h krajevni skupnosti Borjana. Odločil sem se za naslednje štiri katastrske občine: Breginj s krajem Breginj, Logje s krajem Logje, Robidišče s krajem Robidišče in Sedlo s krajem Sedlo, Stanovišče, Homec in Podbela. Takšna opredelitev regije je omogočila dvoje: ne preveliko regijo (41 km²) in možnost proučevanja različnih regionalno prostorskih značilnosti ter regionalnih struktur. Breginj kot centralna vas pa je že stoletja nekakšno težišče vseh dejavnosti prebivalcev vseh sedmih naselij.

Naravno geografske značilnosti so deloma že raziskali, a so raziskave omejene v glavnem na neposredno okolico naselja Breginj, socialno-geografske poteze pa so bile doslej razen nekaterih glavnih značilnosti v splošnem študijah o Posočju in Sloveniji povsem neobdelane. Največ gradiva je bilo zbranega s podrobno anketo (naselij Breginj in Robidišče). Večkrat je prišlo do pretiranega neujemanja med uradnim popisom in rezultati ankete zaradi različnih kriterijev pri grupiranju v posamezne razrede. Zaradi boljše primerljivosti je bilo večkrat preteklo stanje ugotovljeno na osnovi današnje strukture. Zaradi depopulacije so vrednosti premajhne, a vseeno kažejo splošni trend razvoja.

Podatke bi se še dako zbrati s pomočjo katastra, vendar so bili deloma netočni zaradi zapoznelih registracij različnih sprememb s strani geodetske uprave. Pri analizi k.o. Robidišče se je pokazalo, da so med lastniki vknjiženi tudi taki, ki so že umrli ali pa se izselili, njihove domačije pa so prazne, a se še vedno vodijo po hišnih številkah v Robidišču.

Zbrane podatke dopolnjujejo karte podrobnega kartiranja izrabe zemlje, zazidave in strukturne karte različnih statističnih pokazateljev transformacije naselij.

I. PREDPOTRESNO STANJE

REGIONALNO RAZVOJNE TENDENCE BREGINJSKEGA KOTA KOT MANJ RAZVITEGA PODROČJA

V tem poglavju bodo v glavnem predstavljeni izsledki na podlagi statističnega gradiva, dopolnjeni z rezultati gradiva referatov za zborovanje geografov v Bovcu ter Zavoda za spomeniško varstvo v Novi Gorici.

Demografske karakteristike

Razvoj števila prebivalstva in starostne strukture

Eden izmed pokazateljev regionalnega razvojnega procesa v predpotresni dobi je gibanje števila prebivalstva. Celotni Breginjski kot izkazuje sprva počasen padec od 2.058 prebivalcev leta 1869 na 1.880 leta 1880 ali za 8,6 %. Nato je število prebivalstva počasi a konstantno naraščalo do leta 1910. Šele leta 1900 je število prebivalcev doseglo stanje iz leta 1869, ko je bilo v primerjavi z letom 1971 kar za 60 % več prebivalcev. Največ prebivalcev 2.388, je Breginjski kot dosegel tik pred prvo svetovno vojno ob popisu leta 1910.

Zgoraj navedene tendence veljajo za vsa naselja v Breginjskem kotu, razen Stanovišča, kjer se je število prebivalcev v razdobju 1869-1910 zmanjšalo za 3,7 %. Najbolj se je število prebivalcev povečalo v Robidišču za 14,6 %, medtem ko je na teritoriju celotne občine Tolmin v tem času prebivalstvo stagniralo.

Nadaljnji razvoj je pomenil konstanten padec prebivalstva. Sprva počasen tok je dobil v najnovejši fazi katastrofalne razsežnosti. Med obema vojnama je Breginjsko spadalo v te-

Gibanje števila prebivalstva po naseljih med 1869 - 1971

Kraj	1869	1880	1890	1900	1910	1931	1948	1953	1961	1966	1971
Breginjski kot skupaj	2058	1880	2049	2088	2368	1987	1537	1389	1171	1067	805
Breginj	608	583	656	679	758	612	649	463	410	392	304
Homec	62	63	61	57	75	65	39	28	26	20	17
Podbela	274	220	240	244	278	248	203	178	148	138	99
Robidišče	178	173	185	199	228	211	186	133	109	85	43
Sedlo	331	290	300	328	400	307	244	220	175	152	133
Stanovišče	219	201	208	187	211	186	132	130	104	97	71
Občina Tolmin	32172	31078	31351	30697	32334	31547	24602	24677	23503	22878	21931
Indeks	100	96,6	97,4	95,4	100,5	94,4	76,5	76,7	73,1	71,1	68,2

ritorij italijanske države, kar pa ni poslabšalo nacionalne strukture, saj je prebivalstvo ostalo trdno na strani slovenstva. Edini italijanski elementi so bili uradniki in šolniki. Zaradi razvoja industrije v notranjosti Italije je prišlo do delnega izseljevanja v bolj razvite regije države, predvsem v Lombardijo. Breginjski kot je stagniral. Nov padec števila prebivalstva pa jepomenila druga svetovna vojna, zaradi politične emigracije.

V obdobju 1910-1948 je število prebivalcev v celotnem Breginjskem kotu nazadovalo na 1.537, s tem, da je bilo močnejše v razdobju 1931-1948, kot v razdobju 1910-1931.

Za popisno razdobje 1948-1951 je sicer značilno zmanjšano nazadovanje števila prebivalstva, ki pa je vendar znašalo še 10 %. Najmočnejši padec sta zabeležili naselji Homec /za 28/ in Robidišče /28,5 %/, ki je prej kazalo v razvoju števila prebivalstva svojstvene tendence. Zaradi svoje razmeroma ugodne dostopnosti v smeri Beneške Slovenije je vas zadržala veliko prebivalstva, po končani vojni in priključitvi Jugoslaviji pa je zaradi zaprte meje ob izredno neugodni prometni legi v novi matični državi prišlo do intenzivnega izseljevanja, ki traja še danes. Tako se je zmanjšalo število prebivalcev od 186 leta 1948 na 33 1977. Ob socialnem prestrukturiranju prebivalstva je zaradi pomanjkanja delovnih mest ter oddaljenosti od zaposlitvenih centrov prišlo do intenzivnega odseljevanja na področju celotnega Breginjskega kota. Število prebivalcev je nazadovalo na 805 leta 1971, kar pomeni, da je bilo glede na leto 1869 le še 39,1 % prebivalcev. Največji relativni padec je bil zabeležen v razdobjih 1910-1931 ter 1961-1971. Maksimum je doseglo Robidišče, kjer se je v desetletju 1961-1971 zmanjšalo število prebivalcev kar na 60 %.

Depopulacija je tako močna, da je vprašanje o populacijski prihodnosti Breginjskega kota. Danes znaša aritmetična gostota 19,5 prebivalcev na km², najmanj v K.O. Logje 15,3 preb/km² in največ v K.O. Robidišče 30,6 preb/km². Leta 1953 je znašala aritmetična gostota 33,6 prebivalcev na km².

Podatke za gospodinjstva imamo samo za obdobje 1948-1971. V skladu z razvojem prebivalstva se je tudi število gospodinjstev konstantno zmanjševalo. Izjema je povojno obdobje, ko se je v Breginju, Homcu, Podbeli, Robidišču in Sedlu celo povečalo. Zlasti močan padec je bil zabeležen v razdobju 1961 - 1971. Medtem ko je indeks med obema letoma znašal v občini Tolmin 98,4 je znašal v Breginjskem kotu samo 83.

Sorazmerno s prej obravnavanima parametroma se je postopoma zmanjševalo tudi število članov gospodinjstva.

Prišlo je do razkroja stare družinske strukture. Velike družine so se razdrobile, mlajši družinski člani so se odselili, stare tete in strici pa pomrli. Ostali so ljudje starejše srednje generacije, ki danes predstavljajo zelo neugodno starostno strukturo. Najbolj drastični padci v številu članov gospodinjstva so bili v naseljih Homec in Robidišče. Med tem, ko je še leta 1948 štelo povprečno gospodinjstvo 4,3 člane v Homcu in 4,2 v Robidišču se je zmanjšalo do leta 1971 na 2,1 v Homcu in 1,9 v Robidišču. Za celotni Breginjski kot sta vrednosti 3,56 in 2,43, medtem ko je bilo za občino Tolmin nezadovanje od 3,6 leta 1948 do 3,1 leta 1971.

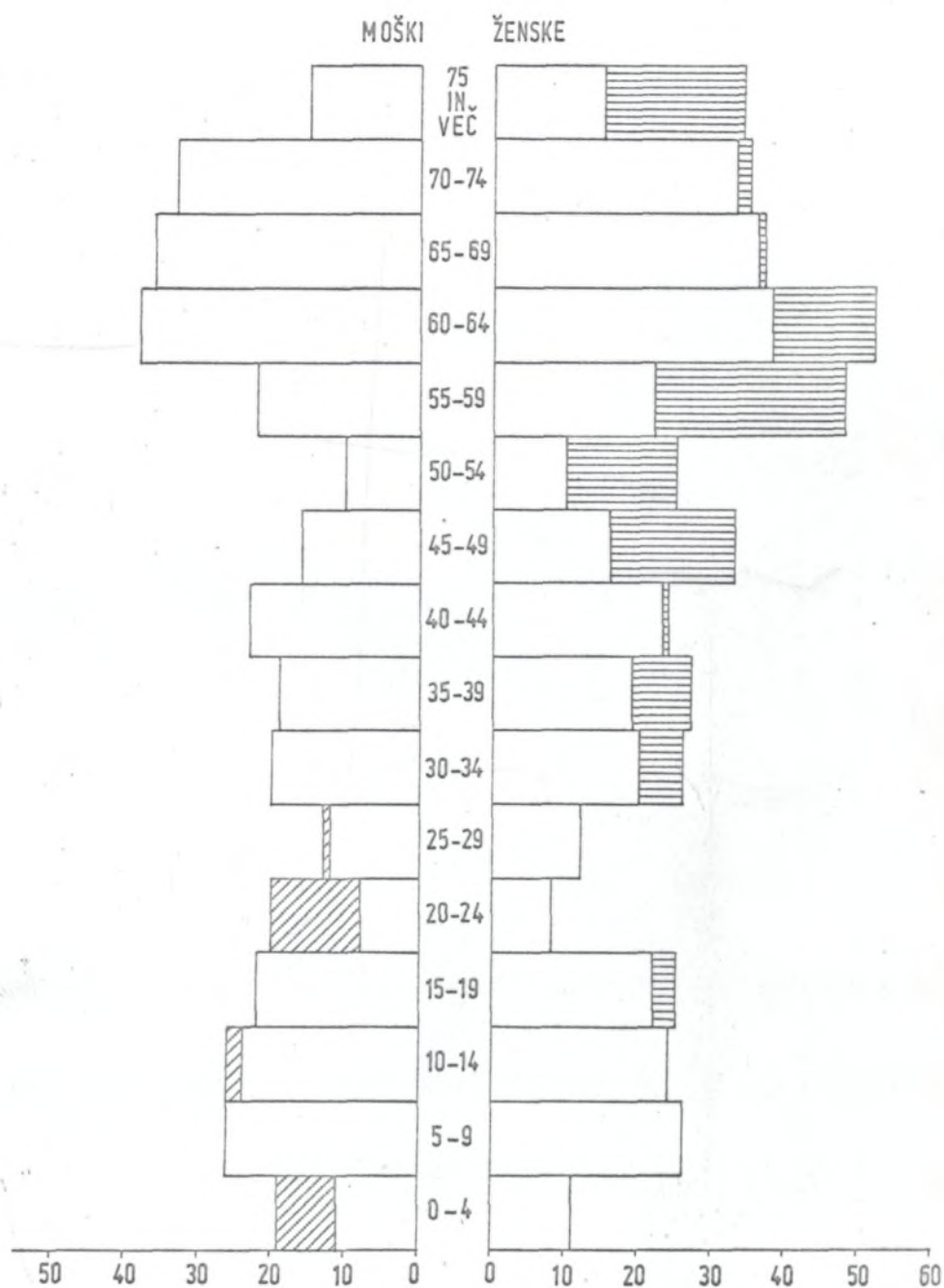
Zanimivo je tudi povprečno število prebivalcev na eno hišo leta 1971, ki je v celotni občini znašalo 3,3, na Breginjskem pa le 2,6, od tega v Robidišču 1,9 v Breginju pa 2,5. Vse bolj se je večalo število opuščениh hiš. Že leta 1965 je bilo prazno v Breginju 23 hiš od 156 /46/, do potresa pa se je število naseljenih hiš zmanjšalo še za 40.

Odseljivanje mladega, za delo sposobnega prebivalstva, se je izredno neugodno odrazilo v starostni strukturi prebivalstva. Medtem ko kaže starostna piramida za občino Tolmin neugodno obliko, se ta za Breginjski kot še potencira. Medtem ko je v občini najmočnejša starostna skupina med moškimi od 15-19 let in med ženskami od 60-64 let /le šibka prevlada nad ostalimi/, prevladuje^{v Breginju} skupina 60 - 64 let. Moško prebivalstvo je v Kotu v večini le v treh mladih skupinah. Močna prevlada moških v starostni skupini 20 - 24 let ob sicer skromnemu številu obojih kaže na večjo mobilnost ženskega prebivalstva v novejšem obdobju. Nadpovprečna prevlada žensk nad moškimi v skupini od 45 do 65 let pa na močnejši odtok moških v polpreteklem obdobju. Zaradi daljše življenjske dobe žen^{ne} ni navaden njihov presežek v starosti nad 75 let. Ta je v občini Tolmin v tej skupini celo največji, ne pa v Breginjskem kotu. Starostna piramida za Breginj leta 1971 izkazuje podobne značilnosti kot celotni Breginjski kot.

Zanimiva je členitev na mlado /do 20/, zrelo in staro /nad 60 let/ prebivalstvo. Najneugodnejšo strukturo izkazujeta Homec s 57 % starega in Robidišče s 56 % starega prebivalstva. Primerjava med občino Tolmin in Breginjskim kotom pokaže, da je delež mladih v občini večji od mladih na Breginjskem /26 % proti 22 %/, še bolj očitna v škodo Kotarjev razlika pri starih /35 % proti 25 %/.

Kot dober pokazatelj o staranju ljudi se je pokazal indeks staranja, to je razmerjem med številom nad 65 let in do 14 let starih ljudi. Ker v Robidišču ni več nobenega do 14 let starega, se dvigne ta vrednost neskončno in tudi drugi kraji: Breginj z vrednostjo 108, Homec z 800, Logje s 114, Podbela s 135, Sedlo s 172, ter Stanovišče s 130 se povzpnejo visoko nad vrednost 100 ki razmejuje zelo slabo starostno strukturo. Normalna vrednost naj bi bila pri 33 in je tudi tolminska občina s 76 ne doseže.

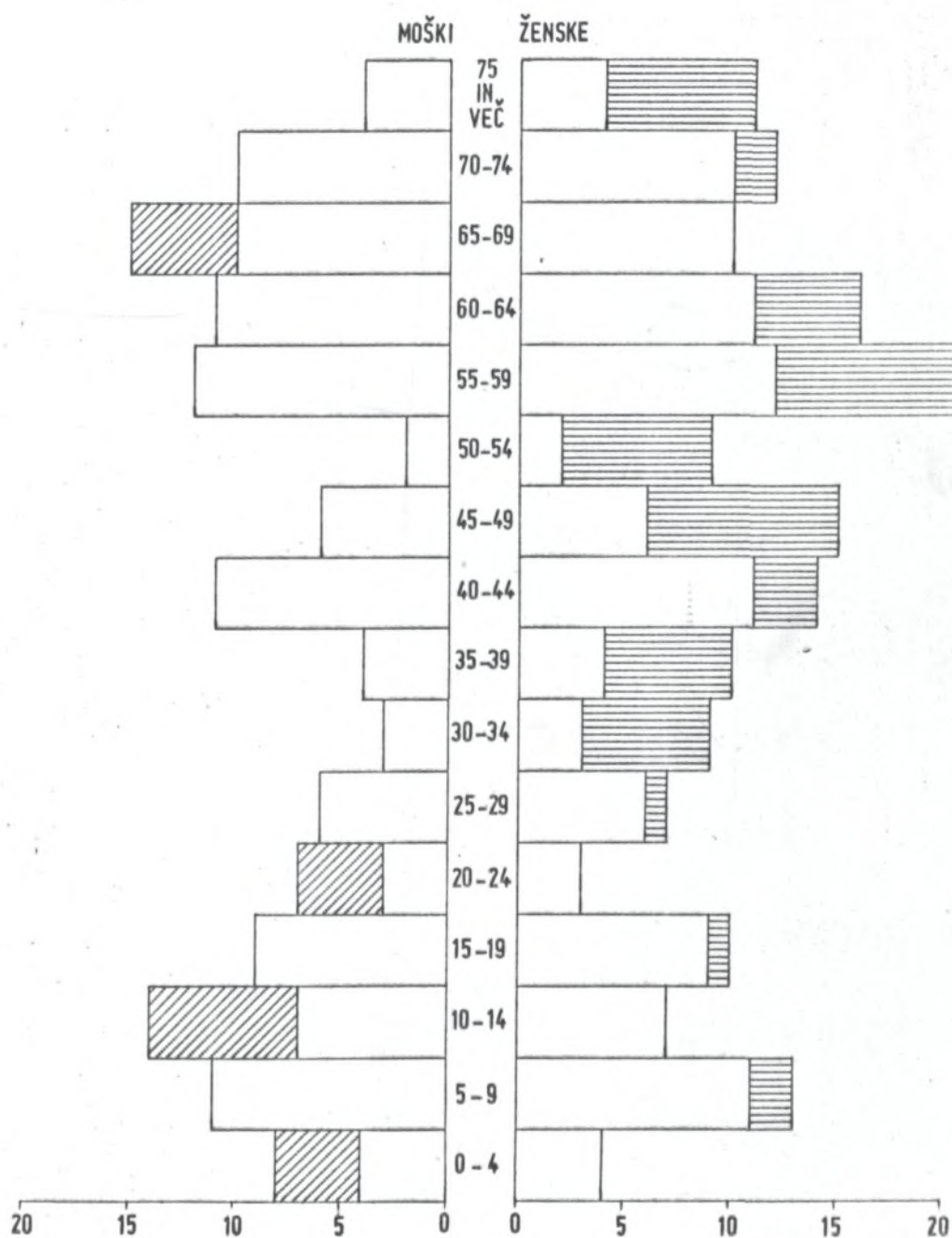
STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALCEV BREGINJSKEGA KOTA LETA 1971

PRESEŽEK MOŠKIH

PRESEŽEK ŽENSK

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALCEV NASELJA BREGINJ LETA 1971

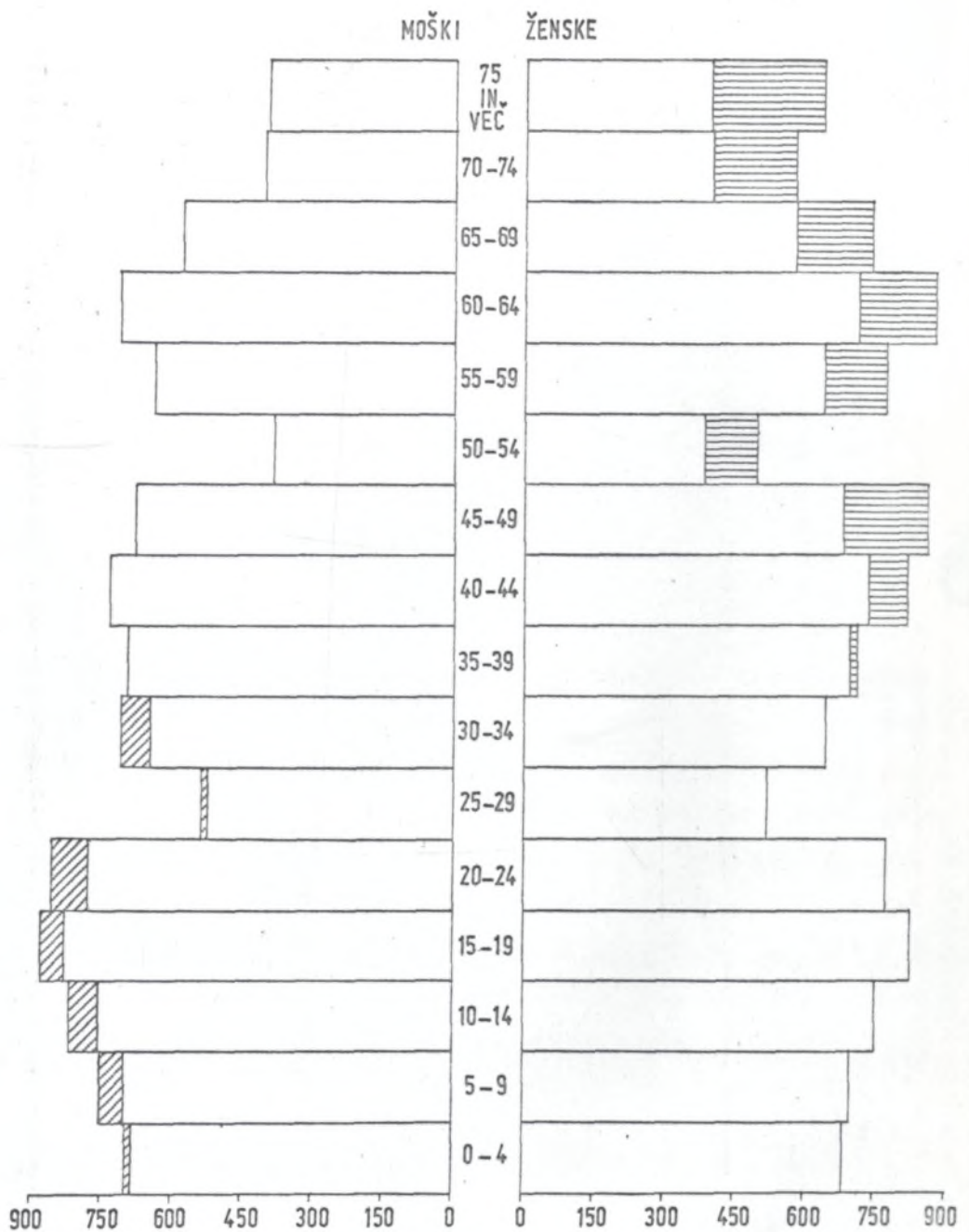

 PRESEŽEK MOŠKIH

 PRESEŽEK ŽENSK

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALCEV OBČINE TOLMIN LETA 1971

PRESEŽEK MOŠKIH

PRESEŽEK ŽENSK

Razmerje med moškim in ženskim prebivalstvom med letoma 1953 in 1971 sicer kaže za celotno regijo porast ženskega prebivalstva z dobrih 50 % na 55,3 %, če pa analiziramo posamezna naselja, se pokaže zanimiva podoba. Bolj mobilna naselja, se zabeležila porast ženskega prebivalstva, imobilni naselji Robidišče in Homec pa sta kljub ostarelosti zabeležili porast deleža moških. To gre tudi na račun njune majhnosti ko vsaka oseba močno spremeni razmerje.

Migracijska obeležja

Negativno naravno gibanje prebivalstva še poudarjajo negativne migracijske tendence. Breginjski kot sodi med demografsko absolutno ogrožena območja. Kot takega ga karakterizira stalna prevlada emigracijskih tokov. Naj trditev ilustriramo s sledečimi podatki.

V Breginjskem kotu prebiva največ prebivalcev že od rojstva /82,1 %/, 13,8 % jih izvira iz drugih krajev občine Tolmin, 3,4 % iz drugih krajev SRS in 0,7 % iz drugih republik. Med naselji kažeta največji delež z 25 % priseljencev Sedlo in Stanovišče. Ta razmeroma visok delež gre na račun priseljencev iz krajev občine Tolmin, torej krajev iz bližine Breginjskega kota, kot posledica najboljše povezanosti dveh krajev z dolino. Največ doseljencev se je priselilo v obdobju 1953 do 1960 /18,8 %/, drugi pa so po pet letih sorazmerno enakomerno razporejeni. Največ doseljencev v razdobju 1970 - 1975 odpade na priseljene iz drugih krajev občine Tolmin /47,7 %/, s po 20 % pa sledijo doseljenci iz Slovenije brez Primorske in Italije. Izselitveni tok je bil najmočnejši v kraje z ugodnostnimi zaposlitvenimi možnostmi v bližini Breginjskega kota. Zato ni nenavadno, da se je v razdobju 1970-1975 kar 47,7 % odseljenih naselilo v drugih krajih tolminske občine, 22,8 % jih je odšlo v Italijo /predvsem ženska delovna sila/, 15,9 % pa v primorsko regijo /Novogoriško in Krprsko/.

V navedenem razdobju sta relativno največ odselitev izkazala Podbela in Robidišče, največ priselitev pa je bilo v Breginj in Logje.

Podrobna analiza odselitev iz naselij Breginj in Robidišče po II. svetovni vojni pokaže, da se je odselilo v kraje znotraj Jugoslavije oziroma v Benečijo 47 ljudi, iz Robidišč pa kar 28. V glavnem gre za otroke, to je sinove in hčerke, pa tudi ožje družinske sorodnike - brate in sestre. Današnja starost pokaže, da pri odseljenih prevladuje starostna skupina 31-40 let, kar da ob primerjavi obdobja odselitve starost, ki odgovarja končanemu šolanju, končani vojaščini in prvi zaposlitvi. Številčno močni sta še starostni skupini 20-30 in 41-50 let, kar ponovno odgovarja razdobju odselitve v starosti okrog 20. let. Najštevilčnejša je namreč skupina odseljenih do leta 1970 v Breginju s 29,9 % in v Robidišču s 25 %, sledi pa ji skupina odseljenih v petdesetih letih. Upoštevati je treba, da so registrirani samo tisti, ki imajo vsaj še enega družinskega člana naseljenega v Breginju oziroma v Robidišču in da je dejansko številka emigrantov znatno večja. Kot vzrok odselitve je v veliki meri treba navesti zaposlitev /76,6 % v Breginju, 28,6 % v Robidišču/, v Robidišču pa naj bi bile le osnovni razlog poroke /53,6 %/, kar pa je treba jemati z rezervo. V celotnem povojnem razdobju je bil glavni odselitveni tok usmerjen v kraje Slovenije brez Primorske /predvsem Gorenjska z Ljubljano/ z 48,9 %, sledi Primorska z 31,9 % ter šele nato s 17,1 % občina Tolmin. Šele pred potresom so se selitve v druge kraje občine Tolmin povečale zaradi odpiranja novih delovnih mest. Robidišče se glede kraja po vojnih odselitev ločijo od Breginja po izredno močnem deležu primorskih mezoregij, ki so zastopane kar z 64,3 %. Po današnji izobrazbi prevladujeta poklicna in srednja šola, kar je znatno ugodnejša izobrazbena struktura kot v samih krajih odselitve.

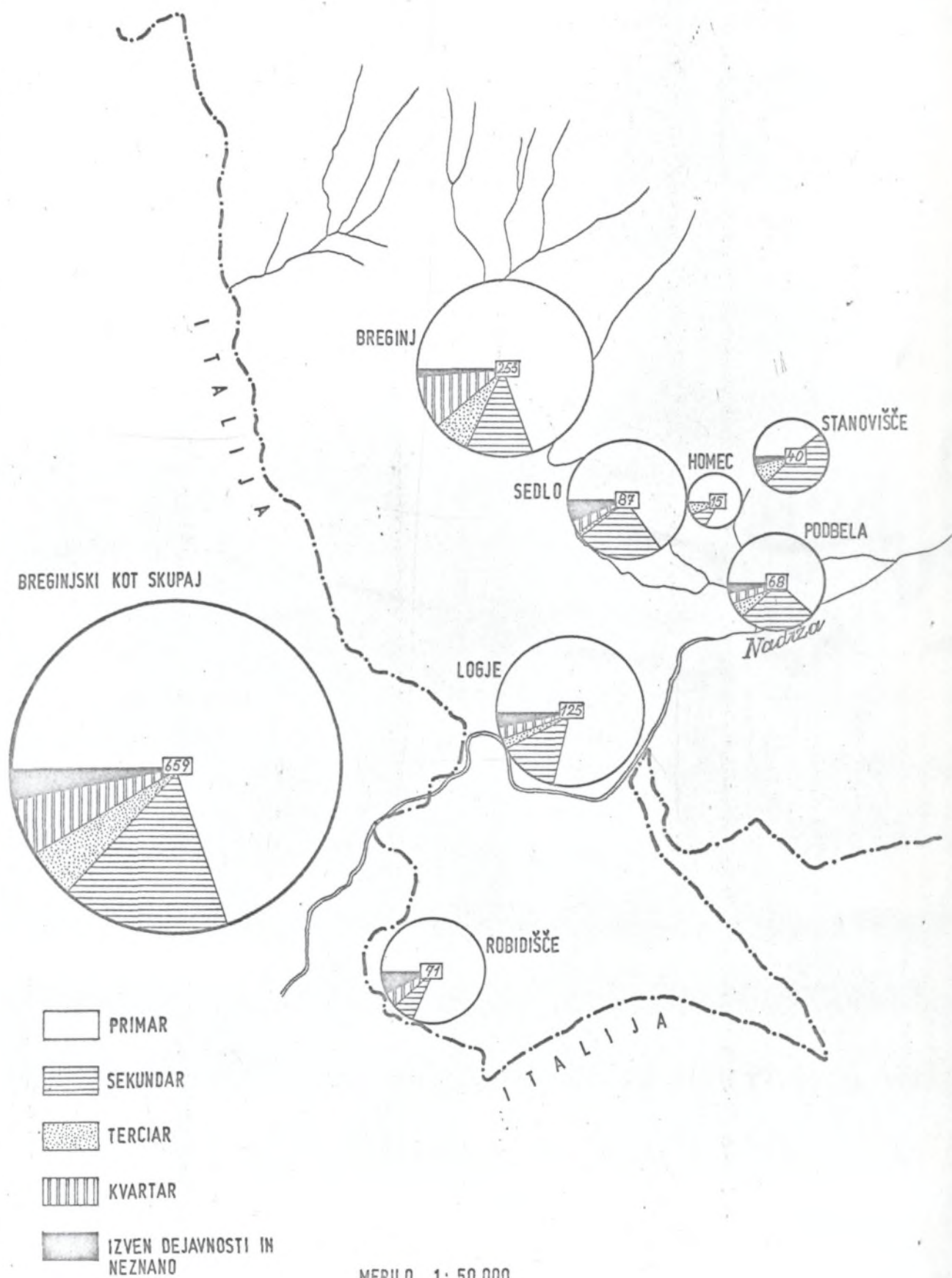
V problematiko odseljenih v tujino anketa daje dober vpogled. Iz Breginja je registriranih 31 izseljenih in iz Robidišča 8. Najbolj zastopana je starostna skupina od 31 - 40 let. Kar 70 % iz Breginja jih dela v tujini že več kot deset let, od tega polovica nad 20 let, v Robidišču pa nad 20 let kar polovica. Zanimivo je, da so kot dežele emigracije v Breginju najbolj zastopane Italija, Francija, Avstralija in Kanada, v Robidišču pa ZRN. Večina jih je odšla v tujino zaradi zaposlitve /38,7 % Breginj, 62,5 % Robidišče/ ter zaradi boljšega zaslužka v novejšem času. Dekleta so se v tujino poročila, po vojni pa je bilo tudi precej političnega emigranstva.

Slaba prometna povezava je povzročila, da lahko štejemo Breginjski kot med labilna področja dnevne migracije. Ker pa v domačem kraju primanjkuje delovnih mest, vseeno odpade na dnevne migrante večina zaposlene delovne sile /77,5 % v celotni regiji/. Najmanjši delež je v Robidišču zaradi oddaljenosti ter v Breginju, ki nudi nekaj delovnih mest tudi doma. Močnejše od dnevnih migracij so tedenske in dvotedenske migracije predvsem moške delovne sile. Sem lahko štejemo tudi dijake in študente. Leta 1965 je bilo v Breginju 91 sezonskih migrantov in 7 dvotedenskih. K zmanjšanju so prispevala odprta delovna mesta v Breginju samem in boljše prometne zveze z dolino, ki omogočajo intenzivnejše vozaštvo.

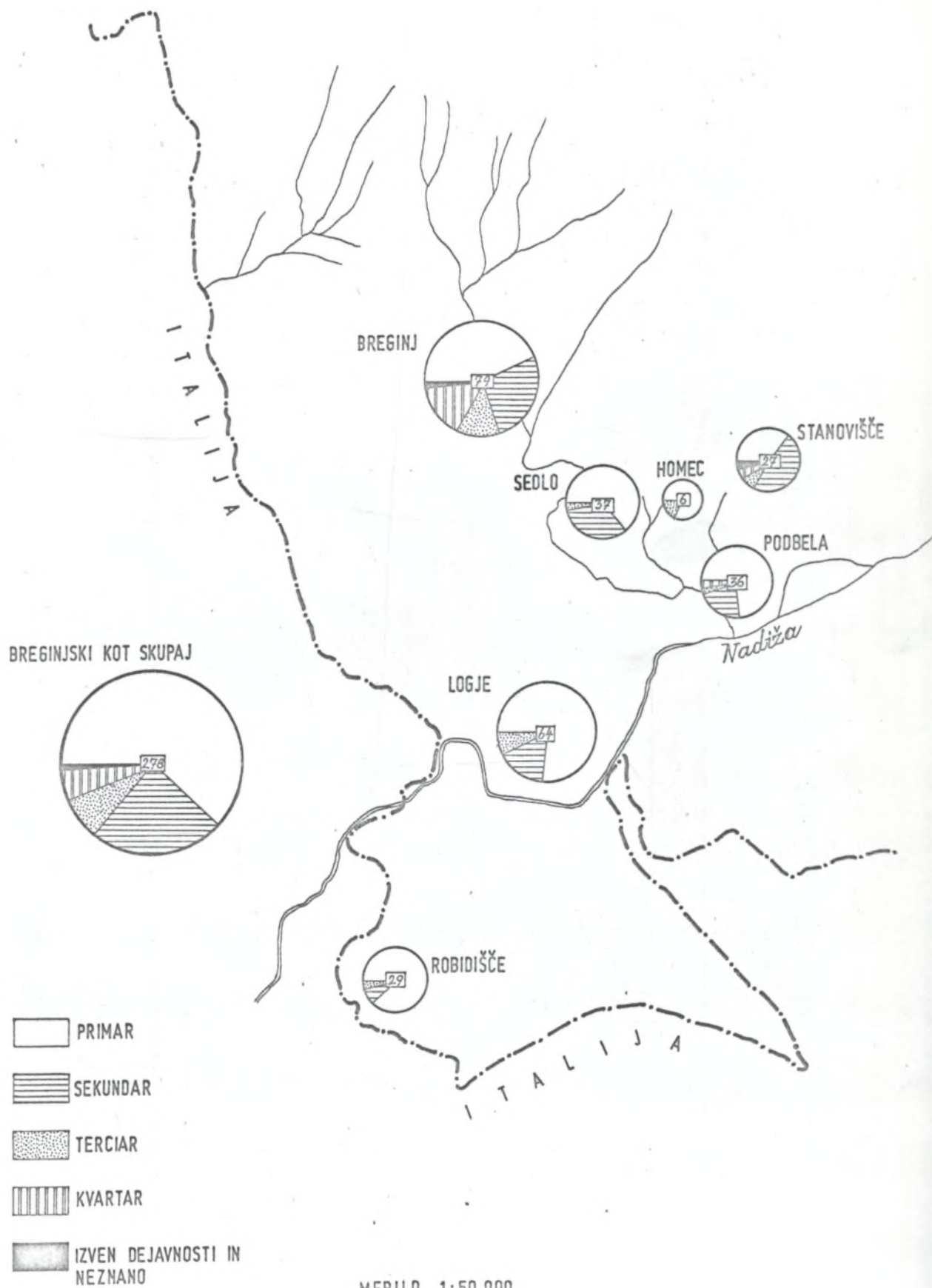
Dejavnostna struktura prebivalcev in gospodinjstev

Breginjski kot je bil agrarno ozemlje že od nekdaj. Po drugi svetovni vojni je prišlo do povečanja zaposlitev izven primarnih dejavnosti, o čemer priča primerjava podatkov iz popisov 1953, 1961 in 1971. Leta 1953 je na primarni sektor odpadlo na Breginjskem še 76,7 % aktivnih oseb, od tega je slabe tri četrtine na kmetijstvo in ena četrtnina na gozdarstvo, leta 1961

BREGINJSKI KOT-STRUKTURA AKTIVNEGA PREBIVALSTVA PO NASELJIH LETA 1961

BREGINJSKI KOT - STRUKTURA AKTIVNEGA PREBIVALSTVA PO NASELJIH LETA 1971

se je delež primarnih dejavnosti zmanjšal na 69,8 % in 1971 na še vedno visokih 62,2 %, medtem ko je v občini Tolmin znašal le še 33,7 %. V gozdarstvu je bilo zaposlenih le še 9 ljudi, kar je v primerjavi s 123 leta 1953 izrednomalo. Aktivnost se je do leta 1961 povečala samo v sekundarnih dejavnostih, v vseh ostalih pa je opazna stagnacija, do leta 1971 pa se je povsod močno zmanjšala, v primarnem sektorju za 2 tretjini, v sekundarnem za polovico, ~~v terciarnem sektorju za 2 tretjini, v sekundarnem za polovico,~~ v terciarnem za tretjino in kvartarnem za dve tretjini. Tako ob relativno nizkem deležu zaposlenosti izven primarnega sektorja ni čudno, če se je delež ostalih navidezno povečal, saj je znašal delež v sekundarju 24 %, terciarju 7,9 % in kvartarju 5,1 %. Sekundar kaže značilnosti sezonstva. Medtem, ko je v industriji, za katero je v splošnem značilna najbolj intenzivna dnevna migracija komaj 14 zaposlenih 1971, odpade večji del na gradbeništvo s sezonskimi migracijami. Nizek delež zaposlenih v terciarnih in kvartarnih dejavnostih govori o zelo slabi opremljenosti Breginjskega kota z infrastrukturo. Tako je Breginj kot center in nekdanj cvetoče naselje, v najnovejšem času že skoraj zdrknil na raven subcentralne vasi. Pred potresom je bila trgovina z mešanim blagom razen v Breginju še v Sedlu, Logjeh ter Podbeli, prava gostilna je bila le v Breginju, kjer je tudi sedež pošte.

Razporeditev dejavnostne strukture prebivalstva po naseljih v posameznih obdobjih pokaže določene zakonitosti. Leta 1953 je še živelo več zaposlenih izven primarnega sektorja v krajih z večjo možnostjo za dnevno migracijo, to je v Stanovišču, Sedlu in Podbeli, a tudi v drugih krajih je bil ta delež zastopan z eno petino. Leto 1971 pa pomeni nadaljnje napredovanje neagrarnih dejavnosti predvsem v Stanovišču in v Breginju, Sedlu in Podbeli sta ostala na ravni izpred dvaj-

setih let, Logje in Robidišče pa kažeta celo izrazito populacijsko reagrarizacijo.

Za povojno obdobje je značilen sprva zelo visok delež vzdrževanega prebivalstva /47,9 %/ sledijo aktivni s 43,3 %, zelo malo pa je upokojencev /le 8,8 %/. Do leta 1961 se je aktivnost povečala tako absolutnokokot relativno, nakar se je v naslednji fazi ponovno zelo zmanjšala. Aktivnih je bilo še 34,5 %, 43 % je bilo neaktivnih, delež upokojencev pa se je povečal na 22,5 %. Največji odstotek aktivnih ohranjajo najbolj agrarni kraji.

V Breginju sta prišla leta 1971 na enega aktivnega skoraj dva vzdrževana, v Robidišču pa je znašal, koeficient samo 0,38, rekord v Breginjskem kotu pa pripada kraju Sedlo, kjer je leta 1953 prišlo na enega aktivnega kar 2,5 vzdrževana prebivalca. Seveda tu večinoma ne gre za mlado, nepreskrbljeno prebivalstvo, pač pa za staro dela nezmožno, kar je značilno za nerazvita območja. Zanje velja tudi majhen delež aktivne ženske delovne sile. V celotni regiji je bilo leta 1961 42,2 % aktivne ženske delovne sile, do leta 1971 pa se je delež še zmanjšal na borih 39,3 %. V istem obdobju se je delež aktivnih žensk v tolminski občini povečal za skoraj 5 % in dosegel z 39 % isto raven kot Breginjski kot.

Zaradi nizkih dohodkov iz agrarnih dejavnosti ter zaradi navedenih gibanj, je prišlo tudi do ustrezne precizacije strukture gospodinjestev. Če bi upoštevali strukturo gospodinjestev glede na zaposlitev posameznih družinskih članov, bi gotovo dobili močno prevlado mešanih gospodinjestev. Takšen pkriterij je upošteval popis 1961. leta, zato je tedaj razen v najbolj agrarnem kraju prevladoval delež mešanih gospodinjestev /Breginjski kot 45,9 %/, medtem ko je bil delež nekmečkih večji od kmečkih samo v Breginju, približno enak pa v Sedlu in Stanovišču. Popis 1971 pa je baziral na viru dohodkov in zaradi skromne tržnosti kmetijstva v regiji je razumljivo, da je delež nekmečkih gospodinjestev izredno porasel, zlasti v krajih,

kjer je več aktivnih zaposlenih v neagrarnih dejavnostih in imajo precej oseb z lastnimi dohodki. Tako je bilo v Breginjskem kotu le še 16,9 % čistih kmečkih, 20,8 % mešanih in kar 62,3 % nekmečkih gospodinjstev. Pogled na karto nam pokaže, da je leta 1971 delež kmečkih gospodinjstev prevladujoč v prometno odročnem Robidišču /60,8 %/ in da je delež mešanih največjih v oddaljenih Logjah /51 %/, večji delež kmečkih in mešanih pa je še v Podbeli, kjer so ugodni pogoji za kmetijstvo. V Breginju pa je bilo kar 71,1 % nekmečkih gospodinjstev.

Kmečko prebivalstvo

Kljub vsem zgoraj navedenim negativnim težnjam velja, da je v vseh naseljih Breginjskega kota delež kmečkega prebivalstva v povojnem razdobju nazadoval, močneje v desetletju 1961 - 1971 kot pa v času 1953 - 1961. Tako je znašal delež 1953 še 49,7 %, 1961 45 % in 1971 le še 26,5 %, kar je le malo nad povprečjem za občino Tolmin, ki znaša 22,5 % in je le malo nad republiškim povprečjem. Diferenciacija po krajih pa nam kaže počasen padec deleža poljedelskega prebivalstva ob še vedno izredno visokem deležu v Robidišču, hitro zmanjšanje deleža na nizko vrednost leta 1971 v Sedlu in Homcu, počasnejši, a konstanten padec v Podbeli. V Breginju in Logjeh, je delež kmečkega prebivalstva v razdobju 1953 - 1961 celo porasel, nato pa je sledil v dekadi 1961 - 1971 močan padec na 15,8 % v Breginju ter še vedno visokih 39,8 % v Logjeh.

Gospodarska struktura

Različne gospodarske panoge bodo obdelane bolj na kratko s poudarkom na kmetijstvu. Osnova sta dva parametra: spremembe v izrabi tal v predpotresni dobi, ter spremembe v živinskem

fondu v letih 1967 do 1976. Podatki so zbrani z anketiranjem in z aerofoto posnetki. Ostale gospodarske panoge so obravnavane le v toliko, kolikor pripomorejo pri osvetlitvi regionalno razvojnih tendenc v predpotresni dobi.

Kmetijstvo: O kmečkem prebivalstvu je sicer že bilo govora, vendar je njegovo gibanje v povejnem razdobju imelo svoj odraz tudi v stanju kmetijske proizvodnje.

TABELA:

Območje in naselja	Indeks akt. kmečkega pre- biv.1971/61	Indeks vsega prebival. 1971/1961	Odstotek akt.kme- tov od vsega aktiv. prebivalstva 1971
Breginjški kot	56,1	68,7	62,4 %
Breginj	22,9	74,1	51,8 %
Homec	30,8	65,4	86,7 %
Logje	42,9	69,3	78,4 %
Podbela	59,5	66,9	61,8 %
Robidišče	43,1	39,4	81,7 %
Sedlo	35,7	76,0	64,4 %
Stanovišče	76,9	68,3	32,5 %

Primerjava vseh treh parametrov pokaže prisotnost reagrarizacije povsod tam, kjer je indeks v gibanju aktivnega kmečkega prebivalstva večji od indeksa gibanja vsega prebivalstva. V Breginjskem kotu sta dva takšna primera, ki pa se med seboj znatno razlikujeta: Robidišče imajo zelo visok odstotek aktivnega kmečkega prebivalstva, Stanovišče pa nizek, kar pomeni, da je tu deagrarrizacija prekoračila možnosti in se je vse mlajše prebivalstvo že preslojilo ali odselilo. Stangacija je ob razmeroma visokem deležu aktivnega prebivalstva v Podbeli, rahla deagrarrizacija je značilna ob visokem deležu aktivnih kmetov za Homec, Sedlo in Logje, Breginj pa izkazuje močno deagrarrizacijo ob še vedno visokem deležu aktivnega kmečkega prebivalstva.

Posestna struktura in razdrobljenost kmetijskega zemljišča

Eden od glavnih razlogov za neugodno stanje kmetijstva so slabe socialno-posestne razmere. Naravni potencialni omogočal pridobivanja novih kulturnih zemljišč. Zato je ob naraščanju prebivalstva, eksistenčno odvisnega od kmetijstva, prišlo do drobljenja posesti. V času avtarktičnega gospodarjenja so se ljudje preživljali s polikulturnim, samoprehranitvenim poljedelstvom, ko pa so tokovi urbaniziranega načina življenja potrkali tudi na vrata Breginjskega kota, je prišlo do močne depopulacije, kajti razdrobljena posest ni mogla nuditi prehoda na modernejši način kmetovanja. Srenjski pašniki so sicer omogočali gojitev precejšnjega živinskega fonda, vendar so ob potrebah po intenzifikaciji živinoreje nudili ob slabih naravnih pogojih in konzervativnemu odnosu do inovacij pre malo, takda je zaradi ostarele kmečke delovne sile prišlo tudi do rapidnega zmanjšanja živine, pašniki pa so ostali neizrabljeni in podvrženi ogozdovanju. Majhne parcele, ki se delijo medposamezne lastnike, ki imajo posestva v različnih obdelovalnih kompleksih, so pripomogle k negativnim procesom. Kmet je še vedno moral ostajati pri polikulturni pridelavi, ki je zahtevala intenzivno obdelavo, za modernizacijo in tehnizacijo proizvodnje, pa tudi zaradi strmega reliefa ni bilo možnosti. Poprečna velikost parcele v K.O. Breginj znaša okrog 50 arov, v K.O. Robidišče pa samo 24 arov.

Ob neugodnih socialno-ekonomskih in posestnih procesih prihaja do različno intenzivnega opuščanja obdelave zemlje. Vpliv neustrezne posestne strikture na izrabo zemlje je s kartami prikazan na primeru K.O. Robidišče.

Najprej je potrebno poudariti velike razlike med uradnimi podatki katastra in dejanskimi razmerami na terenu. Primerjava s karto bonitete tal pove, da so največja nesorazmerja na predelih s slabšimi naravnimi vrednostmi. To je posledica dveh faktorjev: na boljših kompleksih so dalje časa obdelovali zemljiščeⁱⁿ zaradi nizkih davkov na zemljišča z nizko boniteto ni bilo interesa za sporočanje sprememb v izrabi.

Največje razlike so na bolj oddaljenih parcelah, ki izkazujejo skoraj v celoti povsem drugačno podobo kot katastrski podatki: Gozd in grmovje preraščata pašnik, na zahodnem obrobju gozd prerašča travnik, v večji oddaljenosti od naselja pa je tudi večina uradno registriranih njiv v fazi ozelenjevanja in celo ogozdovanja.

Pri tolmačenju ostalih kart je treba biti previden in upoštevati, da gre za podatke iz katastra, kjer so v zaostanku z registracijo dejanskih razmer. Zato ne preseneča, če je ena izmed ugotovitev, da pripadajo parcele pri današnjih 33 prebivalcih lastnikom kar iz 23 hiš, za katere je mogoče vsaj na papirju zanesljivo trditi, da so lastniki parcele. Poudariti je treba, da je danes naseljenih le še 17 hiš. Podobno je z registracijo lastništva zunaj naših meja in izven Robidišča v Sloveniji. Takšno stanje bo povzročilo veliko težav ob eventualni spremembi funkcije prostora, saj bo spremljano s kopicami problemov pravne narave ob procesu razlaščevanja.

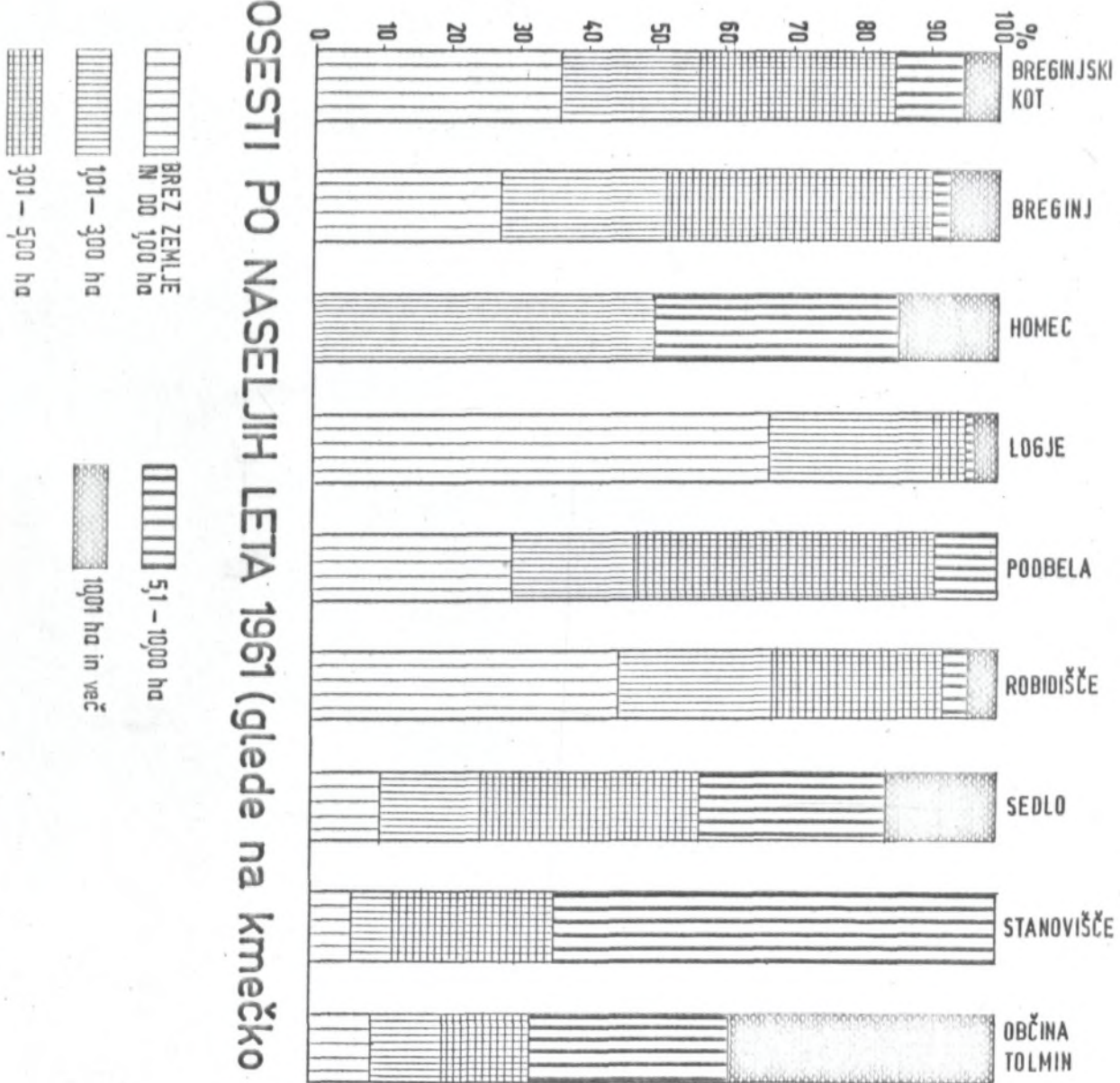
Večina zemljišča pripada enemu samemu lastniku, pri tem pa večji del odpade na družbeno lastnino oziroma lastnino Soškega gozdnega gospodarstva iz Tolmina. Vseeno pa je razdrobljenost parcel zelo velika. Drugi največji del zemljiša odpade na parcele s štirimi lastniki, znaten delež pa celo na parcele z več kot osmimi lastniki. V veliki meri so to parcele z visoko vrednostjo.

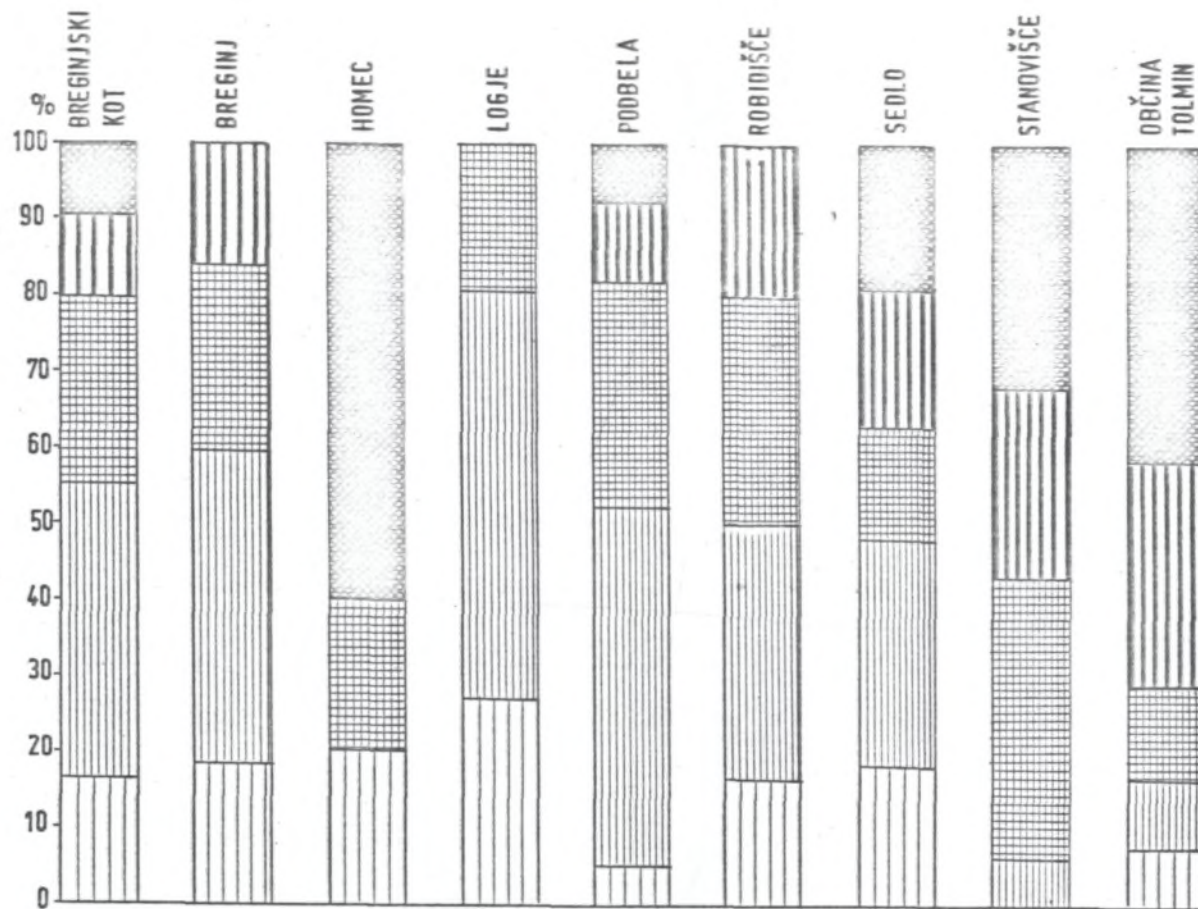
Karta parcel po pripadnosti lastnikom, nam kljub posameznim parcelam, za katere ni bilo mogoče ugotoviti lastnika iz ene same hiše ali pa je povsem v lasti bivajočih v tujini, pokaže, da se je znotraj vasi zemlja historično delila po posameznih kompleksih. Ob delitvi zemlje je vsak lastnik dobil parcelo na obdelovalnem kompleksu z enako vrednostjo, kar je povzročilo delitev posesti na posamezne majhne medsebojno oddaljene parcele. Oddaljenost med parcelami je vplivala na opuščanje bolj oddaljenih parcel posredno, vzporedno s propadanjem kraja in opuščanjem bolj oddaljenih parcel.

Posesti v Breginju se delijo znotraj vasi na več lastnikov iz ene hiše, na lastnike iz različnih hiš, nato na kategorije, kjer je celotna posest v lasti posameznika, deli se med občino Tolmin in avtohtone prebivalce ter še na več drugih kombinacij, kar posestno razdrobljenost potencira in negativno vpliva na izrabo zemlje. Glede na skromnost števila prebivalstva v zadnjih letih bi morali posestne razmere urediti in omogočiti avtohtonemu prebivalstvu tudi formalno pravno lastnino. Razmeroma velik delež ozemlja je v rokah lastnikov izven Robidišča, iz domovine in še več iz tujine, ki so pretežno v Argentini, v še nekaterih državah Latinske Amerike, Kanadi, državah zahodne Evrope in v Italiji. Od slednjih je večji del dvolastnikov iz Prosnida, ki svoje zemlje na ozemlju naše države ne obdelujejo več. Najslabše izkoriščene so tiste parcele, katerih lastniki so najbolj oddaljeni od naselja in nimajo solastnikov v domačem prebivalstvu.

Lastništvo zemlje in posestna struktura kažeta zelo neugodno stanje. V Breginjskem kotu je bilo leta 1971 27,8 % gospodinjstev brez zemlje ali pa so jo imeli do 0,5 ha. To je glede na odstotek v občini Tolmin malo /47,5 %/, sicer pa podobno ob upoštevanju pomena kmetijstva za življenje povprečnega Kotarja.

VELIKOST POSESTI PO NASELJIH LETA 1961 (glede na kmečko prebivalstvo)

VELIKOST POSESTI PO NASELJIH LETA 1971 (glede na kmečko prebivalstvo)

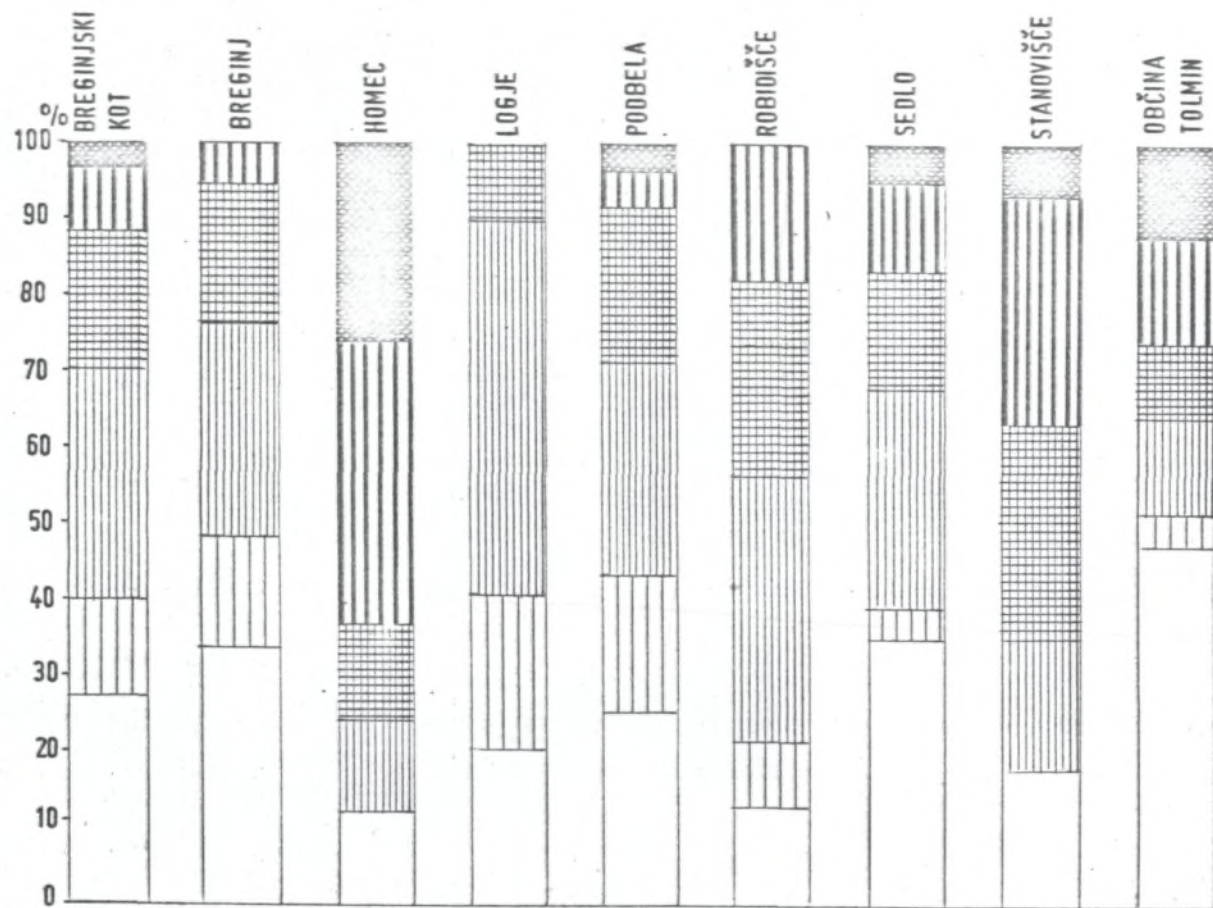
BREZ ZEMLJE
IN DO 1,00 ha

101 - 3,00 ha

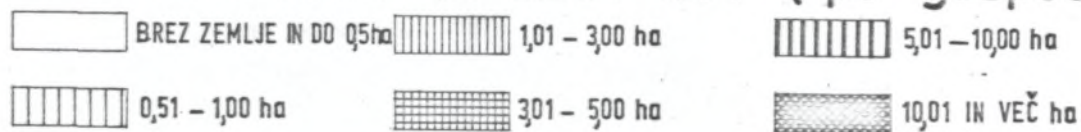
301 - 5,00 ha

501 - 10,00

10,01 ha in več

VELIKOST POSESTI PO NASELJIH LETA 1971 (po gospodinjstvih)

Zato pa kaže primerjava ostalih kategorij izredno slabo stanje. Med tem, ko zavzemata kategoriji od 0,5 do 1 ha in od 1 do 3 ha na Tolminskem skupaj le 17,2 %, znaša ta delež na Breginjskem kar 43,9 %. Na gospodinjstva z nad 5 ha zemlje odpade v celotni občini 25,7 % gospodinjstev, a je treba upoštevati velik del nekmečkih gospodarstev. V Breginjskem kotu pa je le 11,2 % gospodinjstev z večjimi posestvi.

Boljša je ~~obsevnost~~ velikostna struktura posestev glede na kmečko prebivalstvo. Primerjava stanja med letoma 1961 in 1971 sicer kaže na izboljšanje, saj so se zmanjšali razredi z najmanjšimi posestvi do 1 ha /od 36,1 % na 16,7 %/, povečal pa se je delež večjih posesti nad 5 ha /s 15,1 % na 19,5 %/. V kolikor lastniki tako majhnih posestev žive od kmetijstva nam je jasno, da le težko dosežejo eksistenčni minimum. Zato se bo preslojevanje ob ugodnejših prometnih zvezah in z novimi delovnimi mesti še nadaljevalo. Tu pa tiči nevarnost propada kulturne pokrajine. V občini Tolmin so leta 1961 že močno prevladovale večje posesti z nad 5 ha /68,5 %/ struktura pa se je z 71,5 % leta 1971 še izboljšala. V Breginjskem kotu položaj ni v vseh naseljih enako slab. Najslabši je prav v najbolj agrarnih krajih Robidišče in Logje, le malo boljši pa je v Podbeli ter v Breginju. Ugodnejše stanje je v Homcu, Stanovišču in Sedi. Leta 1961 pa je bilo izredno kritično v Logjeh /kar 67,5 % kmečkega prebivalstva do 1 ha in le 4 % nad 5 ha/, v Robidišču /45,1 % do 1 ha in 7,4 % nad 5 ha/ ter Podbeli /29,5 % do 1 ha in 8,8 % na 5 ha/. V Homcu, Stanovišču in Sedlu so z več kot 75 % prevladovala posestva z nad 5 ha. Breginj je bil s 27,5 % do 1 ha in 9,1 % nad 5 ha, a od tega kar 6,5 % nad 10 ha nekje v sredini med dvema ekstremoma.

Kmetijska proizvodnja

Kmetijska proizvodnja je bila že od nekdaj razmeroma pestra, v kolikor so ji dovoljevale naravne razmere. Vselej je bilo čutiti poudarjanje živinoreje, čeprav je bilo tudi poljedelstvo pomembno. Da bi zmanjšali negativen vpliv reliefa /zmanjšanje erozije prsti, olajšanje obdelave/ so na veliko terasirali obdelovalne površine v okolici naselij. Danes je okrog tretjina antropogenih teras že zaraščeno z gozdom, ostale pa so v večini spremenjene v travnike. Vse do konca druge svetovne vojne je bil svet zelo intenzivno obdelan, gojili so koruzo, krompir, fižol, zelje in v manjši meri še nekatere druge kulture. Skoraj vsi pridelki so bili namenjeni domači uporabi. Na srenjskih pašnikih so gojili govejo živino in drobnico. Pravih planinskih pašnikov ni bilo. Ovčja planina je bila v podnožju Muzca Na plazeh, na Miji pa je bila planina za govejo živino. Koze so pasli na vršnem grebenu Stola. V času največje prosperitete je bilo samo v Breginju okrog 500 glav goveje živine. Bolj kot mleko, ki ga je bilo v izobilju, se je kot tržni produkt uveljavil sir. Vse do potresa je kljub naglemu znižanju živinskega fonda ostal sir pomemben tržni artikel, zlasti za obmejno komuniciranje z vasmi v Beneški Sloveniji onstran meje. Vselej sta dopolnjevala večjo živino tudi svinjereja in perutninarstvo.

Podrobnejša analiza pokaže, da so se že pred potresom v Breginjskem kotu začeli usmerjati v prodajo mleka in živine. Do leta 1974 je bila v Breginju odkupna postaja živine, Sedlo, Stanovišče, Podbela in Logje so imeli zbiralnice mleka, v tržno proizvodnjo pa se je z oddajanjem mleka v zbiralnico v Sedlu vključeval tudi Homec. V letu pred potresom so ustanovili tudi zbiralnico mleka v Breginju. Količine oddanega mleka po mesecih kaže na rahlo prevlado oddajo v letni polovici leta, zanimivo pa je, da ima vsak kraj višek v različnem obdobju leta /Sedlo poleti, Logje spomladi, Stanovišče jeseni/ količine pa so bile majhne in letno niso presegale 40.000 litrov

Leta 1974 je ves Breginjski kot oddal v zadrugo 110.996 litrov mleka, kar je manj kot naselje Livek, kjer so oddali istega leta čez 200.000 litrov. Leta 1975 je kmetijska zadruga odkupila v Podbeli 40.495 litrov mleka, v Sedlu 32.491 in Stanovišču 34.305 litrov.

Najlažje se ovrednoti živinoreja, če preračunamo posamezne vrste živine v glave normalne živine /GNŽ/. Tako lahko primerjamo živinski fond v različnih letih. Podatki iz leta 1961 in 1971 kažejo porast števila GNŽ v Breginju in Homcu, v vseh ostalih krajih pa nazadovanje. Živinoreja ima relativno največji pomen v Robidišču, kjer pride na gospodinjstvo leta 1961 2,6 GNŽ, do leta 1971 pa se je zvišalo na 3,3 GNŽ. V vseh drugih naseljih ima gospodinjstvo povprečno od 1 do 1,5 GNŽ. Število v desetletju ni zaznavno nihalo. Drugačno sliko dobimo, če računamo število GNŽ na eno aktivno kmečko delovno silo, kar naj bi pomenilo večjo intenzivnost dela. Tu je Robidišče v povprečju, močno pa s svojo vrednostjo 6,5 leta 1971 izstopa Breginj.

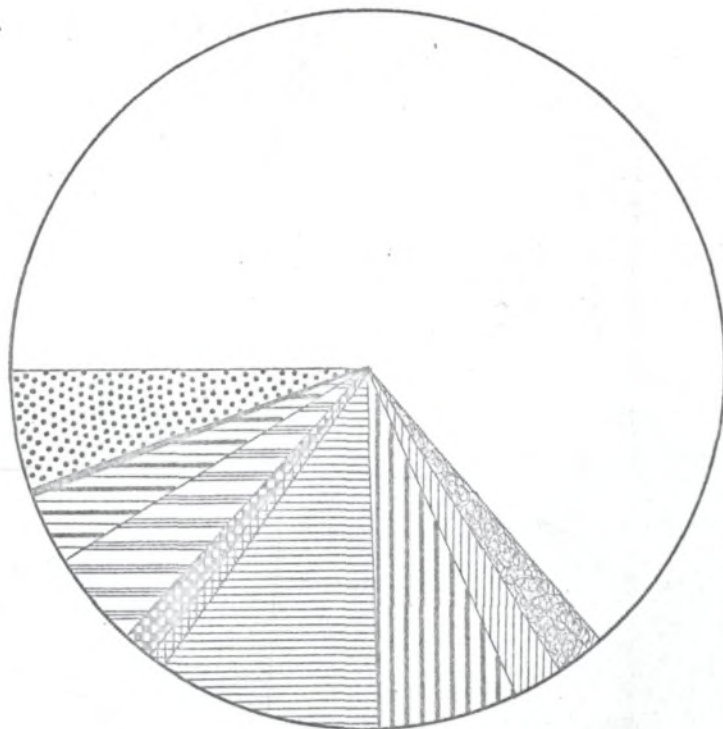
Na osnovi analize o današnjem številu gospodinjstev lahko tako v Breginju kot v Robidišču sklepamo za leto 1967 na okrog 20 % sprenizko vrednost. Primerjava med letom 1967 in stanjem tik pred potresom maja 1976 kaže znatno zmanjšanje števila živine v obeh krajih, v Breginju za 32,3 % in v Robidišču za 33,1 %. Največji padec gre pri Breginju na račun telet, konjev, krav, bikov, volov in ovc, ostale vrste pa so ostale na prejšnji ravni. V Robidišču pa je največji padec pri ovcah in zajcih, malo manjši pa pri vseh ostalih vrstah živine. V glavnem je povsod zabeležen padec za okoli 30 - 40 %. Najpomembnejši delež ~~agracijskih št. 24 in št. 29~~ so v obeh krajih tvorile krave /Breginj 63,8 % 1976 in 58,8 % 1976, Robidišče 71,7 % 1976 in 74,1 % 1976/. Nato so sledile 1976 v Breginju ovce z 10 %, svinje, biki in voli, perutnina ter konji. Leta 1967 se vrstni red ni bistveno menjal.

Gibanje števila živine med leti 1968, 1976 (pred potresom)
in 1977 (za naselje Breginj)

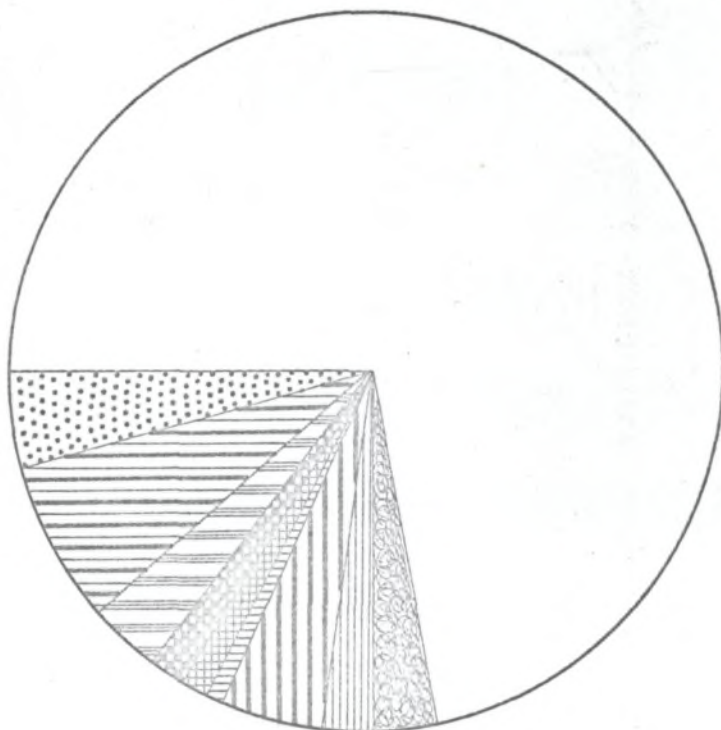
	1968	1976	1977
konji	7	4	1
osli, mule	1	-	-
biki	2	2	-
voli	11	6	1
krave	181	113	56
teleta	42	22	7
junice	9	11	8
svinje	72	59	26
ovce	288	200	69
koze	23	17	2
zajci	211	267	91
perutnina	792	765	385

STRUKTURA GNŽ V BREGINJU IN ROBIDIŠČU LETA 1967

BREGINJ

ROBIDIŠČE

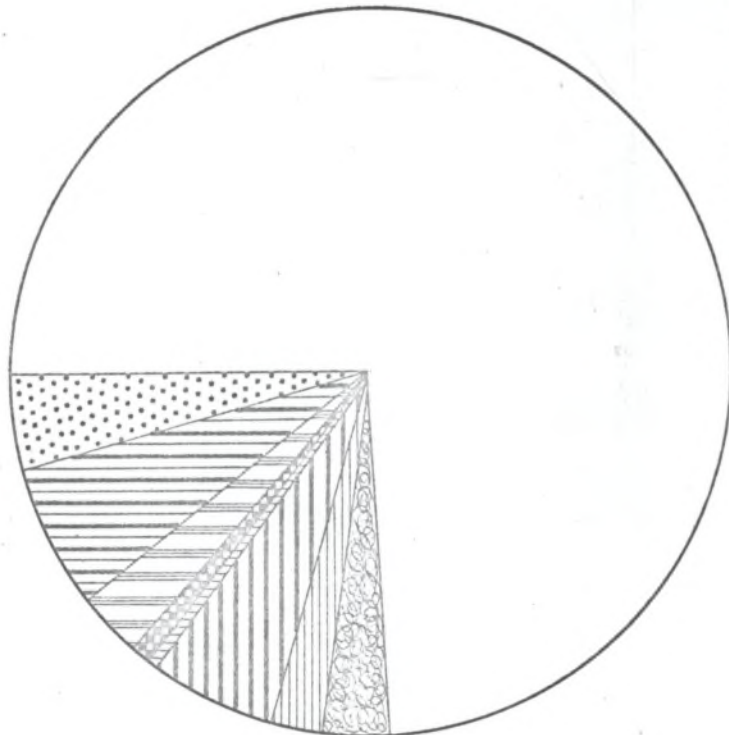
- KRAVE
- TELETA
- JUNICE
- SVINJE
- OVCE
- KOZE
- ZAJCI
- PERUTNINA
- KONJI
- OSLI, MULE
- BIKI, VOLI

STRUKTURA GNŽ V BREGINJU IN ROBIDIŠČU PRED POTRESOM MAJA 1976

BREGINJ

ROBIDIŠČE

- KRAVE
- TELETA
- JUNICE
- SVINJE
- OVCE
- KOZE
- ZAJCI
- PERUTNINA
- KONJI
- BIKI, VOLI

V Robidišču pa so bili 1967 na drugem mestu konji s 7,2 %, nato pa svinje, biki in voli ter perutnina, podobno razmerje pa je ostalo vse do potresa. Leta 1967 je prišlo v Robidišču 3,6 krav na gospodinjstvo, pred potresom pa še 3,2, v Breginju pa so znašale ustrezne vrednosti 2,6 in 1,9. Tako je prišlo pred desetimi leti na gospodinjstvo v Breginju še povprečno 5 ovac, ena svinja in en konj, dve kozi, dvanajst zajcev in deset glav perutnine, v Robidišču pa 7 koz, tri ovce, ena svinja in en konj, 26 zajcev in 11 glav perutnine. Leta 1967 je bilo v Breginju brez živine 21 % gospodinjstev. Pred potresom 22 %, v Robidišču pa so imeli pred desetimi leti povsod živino, danes pa so brez nje tri gospodinjstva. Povprečno je prišlo na gospodinjstvo leta 1967 2,73 GNŽ v Breginju in 5,04 GNŽ v Robidišču, leta 1976 pa le še 1,85 GNŽ v Breginju in 3,37 GNŽ v Robidišču.

Hkrati z upadanjem živinoreje se je menjala tudi struktura zemljiških kategorij kot posledica spreminjanja izrabe tal. V Breginjskem kotu je bilo leta 1971 na teritoriju vseh štirihih katastrskih občin 37,6 % gozda, 31,1 % travnikov, 20,7 % pašnikov, 6,1 % nerodovitnega zemljišča, 4,5 % njivskih površin in 0,05 % sadovnjakov ter vrtov. Največ njivskega sveta je v K.O. Robidišče /9,8 %/, travnikov pa je v K.O. Sedlo /46,9 %/. Pašniki so poglobitna zemljiška kategorija v K.O. Robidišče /60,5 %/, gozda pa ni veliko /3,8 %/. Povsod drugje je od 33 - 44 % gozda. V primerjavi z zemljiško strukturo v občini Tolmin je večji odstotek njivskega sveta in predvsem travnikov, malo manj pa je pašnikov in predvsem nerodovitnega površja. Podrobno kartiranje je pokazalo, da je večji del v katastru navedenih njiv v procesu ozelenjevanja, da je več sadovnjakov /slabe kvalitete/ kot je navedenih, da je večji del gozda na račun pašnega sveta. Nazadovanje aktivnega kmečkega prebivalstva je razlog, da je prišlo leta 1971 v K.O. Breginj 17,5 ha obdelovalne zemlje na eno aktivno kmečno delovno silo, v K.O. Robidišče samo 1,82 ha, leta 1961 pa le 0,78 ha v Robidišču in v Breginju 4,02 ha. Vrednosti za ves Breginjski kot sta 3,56 ha 1961 in 9,46 ha 1971.

Struktura zemljiških kategorij po k. o. 1971

	njive ha	travniki ha	sadovnjak ha	planine in ha pašniki	gozd	ostala zemlji- šča ha	skupaj ha
K.O. Breginj	61,80	463,70	0,77	481,95	754,25	120,34	1882,81
%	3,3	24,6	0,04	25,6	40,1	6,4	
K.O. Logje	34,17	222,18	0,24	216,48	396,41	34,91	904,39
%	3,8	24,6	0,03	23,9	43,8	3,9	
K.O. Robidišče	13,65	31,87	-	84,48	5,31	4,33	139,81
%	9,8	22,8	-	60,5	3,8	3,1	
K.O. Sedlo	77,85	567,73	1,08	84,65	399,09	90,64	1209,42
%	6,4	46,9	0,09	6,1	33,0	7,5	
K.O. Breginjski kot	187,47	1285,50	2,09	73,01	1555,06	250,22	4136,43
%	4,5	31,1	0,05	20,7	37,6	6,1	
Občina Tolmin %	1,7	7,4	0,1	32,5	40,1	18,2	

Prostorska sinteza agrarnega gospodarstva

V času pred prvo svetovno vojno je Breginjski kot karakterizirala populacijska in gospodarska prosperiteta. Tedaj je stopnja obdelave zemlje dosegla največjo vrednost, nato pa so se površine vse bolj opuščale in zaraščale. V dveh kartah v merilu 1 : 10.000 so prikazane spremembe v izrabi zemljišča v obdobju 65 let do danes. Zajeta je celotna regija Breginjskega kota in upošteevane so glavne spremembe v izrabi, ki se danes že odražajo v razliki zemljiških kategorijah. Glavne ugotovitve so naslednje:

1. na zahodnem predelu pobočja Breginjskega Stola sega K.O. Breginj na severno pobočje pogorja, kjer se gozdna vegetacija in blizu vrha grebena grmičevnata nista menjali,
2. Vršni predel južnega pobočja Breginjskega Stola je bil antropogeno izkrčen in preurejen v košenice. Spodnji del /do 1.300 m/ je bil zaradi ugodnejših naravnih razmer razdeljen med posamezne lastnike.

V novejšem času že skoraj dvajset let ne kosijo več in se pase drobnica. Zaradi opuščeniosti prihaja do zaraščanja v smeri od spodaj navzgor.

3. V področju ob današnji državni meji prevladuje listopadna gozdna vegetacija, ki prihaja na pobočju Stola zaradi slabih naravnih razmer v hosto. Vmes so bile nekoč ovčje planine, ki se danes zaraščajo. Ena je že povsem zaraščena s hosto, obseg druge pa je zmanjšan. Področje južno od izvira Nadiže je izsekano in se počasi prerašča v grmovno vegetacijo.
4. Zahodno od Breginja v smeri proti Logjem in sporadično še vzhodno od Robidišča na pobočju Mije in pri Podbeli so bili obsežni kompleksi košenic. Ko je začelo primanjkovati delovne sile, je prišlo do nekontroliranega zaraščanja, ki ima za posledico, da lahko danes govorimo le še o zemljiški kategoriji gozd na travniku, v naslednjih desetletjih pa

bo gozdna vegetacija povsem prevladala.

5. Košenice na pobočju Mije so se že skoraj povsem zarasle z gozdom.
6. Pašniki so se povsod zmanjšali, ponekod je prišlo do zaraščanja z gozdom zaradi nerabe /Robidišče/, ponekod se je njihova funkcija spremenila in so danes košenice, Obsežni pašni kompleksi severno od naselij Breginj, Sedlo in Stanovišče so se zmanjšali na račun prodirajočega gozda in goste. Zelo zanimiv je historiat majhnega pašnika južno od Breginja. Nekoč je bil ovčji pašnik, kamor so zaprli jagnjeta, da so imele ovce več mleka. S spremembo vrednotenja ovčjih produktov je postal nepotreben, zato so ga zasadili z gozdom, pretežno iglavci.
7. Del nekdanjih travnikov se je zarasel z gozdom in so danes brez gospodarske funkcije.
8. Na strmejših pobočjih je že od nekdaj osnovna zemljiška kategorija gozd,
9. Obsežni njivski kompleksi okrog vseh sedmih naselij so danes v večji oddaljenosti od krajev spremenili svojo funkcijo v travnike in samo še manjši del je danes v njivah. Že bežen pogled na karto pokaže, da je okrog 3/4 nekdanjih njiv opuščenih, v Podbeli polovica, v Robidišču pa okrog 10 %.
10. Po potresu se je delno spremenil položaj nekaterih naselij.

Gozdarstvo ni nikoli predstavljalo pomembnejše gospodarske panoge Breginjcev. S pomočjo drevesnice v Breginju intenzivno pogozdujejo z iglavci, ki imajo v Breginjskem kotu dobre rastiščne pogoje. Zaenkrat ima gozd pretežno varovalno funkcijo.

Promet in prekomejno komuniciranje
=====

Za Breginjski kot je osnovna obmejna lega, ki razdvaja socialno ekonomsko ter etnično sicer enotno ozemlje.

Povojna doba je prinesla najprej hermetično zaprto mejo. Po ureditvimejnih nesporazumov med Jugoslavijo in Italijo v Londonskem sporazumu, se je meja počasi začela odpirati v korist prebivalcev z obeh strani meje. Žal pa slabe prometnice še danes onemogočajo intenzivno pretakanje preko meje. Pa vendar se je razvil mini oskrbovalni center onstran meje v vasi Prosnid za potrebe slovenskega prebivalstva iz Jugoslavije. Pogosta je bila povezava Breginjskega z naseljima Platišče in Brezje, Robidišče pa so imele pogoste zveze z naseljima Činebla in Črni Vrh, Prosnid pa je kljub navidezni nižini zaradi težkega prehoda preko doline Legrade ostal v ozadju. Maloobmejni prehod na mostu čez Nadižo je omogočil prehode enkrat na teden za vsakega lastnika prepustnice. Ker so v Robidišču lastniki zemlje v Italiji, ^{SO} dobili dvolastniški prehod, to pa sta edina mejna prehoda na področju Breginjskega kota.

Močno problematične so bile do letošnjega leta cestne povezave znotraj Breginjskega kota in njegova povezanost z dolino. Medtem ko so cesto preko Robiča razmeroma zgodaj modernizirali, so povezavo Breginjskega z glavno cesto zanemarili. Ozka, vijugasta makadamska cesta je oteževala dnevno migracijo tudi v času, ko se je v dolini odprla možnost zaposlitve z večjim spektrom poklicev. Pendlarstvo iz vasi Logje, Podbela in predvsem Robidišče je bilo povsem onemogočeno. Pa vendar se je že v predpotresni dobi pričela iz krajev Breginj, Sedlo in Stanovišče dnevna migracija, ki je segla vse do Tolmina in Čiginja. Tovarna igel v Kobaridu je zaposlila dvanajst delavcev iz Breginja, tri iz Stanovišča, dva iz Sedla in po enega iz Podbele in kraja Logje. Tudi tovarna krede v Srpenici je zaposlila nekaj delavcev. Že pred potresom so spoznali potrebo povezave Breginjskega kota z dolino za reševanje njegove nerazvitosti. Asfalt je dosegel Borjano.

Zlasti povezanost Podbele in Robidišča je bila zelo slaba. Česte ujme so povzročale skoraj neprevoznost obeh prometnic. V šestdesetih letih so zgradili cesto na Breginjski Stol, preko katerega se Breginjski kot direktno povezuje z dolino Učeje. Cesta je prevozna le za avtomobile z visoko vzdignjenim podvozjem. Slabo stanje cest pa je dopolnjevala še slaba povezava z javnimi prometnimi sredstvi. Le en avtobus dnevno do Tolmina in naprej v Ljubljano ter nazaj, je bil vsekakor premalo. Tudi majhno število osebnih avtomobilov je enemogočalo komuniciranje s populacijsko osjo tolminske občine Bovec-Kobarid-Tolmin. Vsega skupaj je bilo leta 1975 le 48 avtomobilov ali en avto na 16 prebivalcev. Potres je doprinesel k izboljšanju povezave. Ob uradnih dnevih v ponedeljek, sredo in petek je bila uvedena še dodatna zveza s Tolminom. Zveze med Logjem in Breginjem vzdržujejo kombiji. Robidišče bodo direktno povezali z dolino po dolini Nadiže, delno čez italijansko ozemlje, a tudi staro prometnico proti Breginju bi morali usposobiti za bolj normalen prometni režim. Jeseni 1977 so končali modernizacijo ceste preko Breginja do vasi Logje. Kljub temu po potrebnosti na področju prometne infrastrukture še veliko postoriti, da bi se vzpostavili normalni življenjski tokovi.

Oskrba, šolstvo in zdravstvo

Glede na nerazvitost Breginjske submikroregije so ustrezno relevantni še tri najosnovnejši elementi: mreža in struktura oskrbe, šolstva in zdravstva. Zaradi svoje nerazvitosti, so vsi trije pospeševalci depopulacije. Ker niso mogli slediti potrebam urbanizirane družbe, so bili tudi eden od vzrokov za izseljevanje mlajšega prebivalstva, ki je občutilo potrebo po zadovoljevanju vseh potreb.

Oskrba je ostala na ravni potreb ostarelega prebivalstva, ki si večino osnovnih dobrin samo pridela. Trgovine s slabo izbiri so bile le v Breginju, Podbeli, Sedlu in Logjeh, v njih ni bilo mogoče dobiti mesa in mleka, kruh pa ob predhodnem naročilu le štirikrat tedensko. Prebivalstvo je svoje srednjeročne in dolgoročne potrebe zadovoljevalo v Kobaridu, Tolminu in Novi Gorici ter v Cedadu, občasno pa je kupovalo hrano tudi v Prosnidu in Platišču.

Šolstvo je zlasti v času po drugi svetovni vojni eden izmed osnovnih dejavnikov nerazvitosti. V času avstroogrske leta 1887 sta bili v Breginjskem kotu dve osnovni šoli s 100-150 učenci: v Breginju in Sedlu. Italijanska država je močno razvila šolski sistem in uvedla šestletno obvezno šolanje. Seveda v ozadju njene prizadevnosti pri izobraževanju ni težko razbrati načrtne politike italijanizacije. Poleg osnovnih šol v Breginju in Sedlu s 100 - 150 učencev so ustanovili tudi šole v Logjeh, Podbeli in Robidišču s 50 - 100 učenci leta 1922. Povojna doba je prinesla določeno nazadovanje, do šolskega leta 1959/60 je prenehala delovati osnovna šola v Sedlu, število učencev v Breginju se je zmanjšalo na 50 - 100, v Logjeh, Podbeli in Robidišču pa so bile štiriletne šole z manj kot dvajset učenci. Zadnjo fazo predstavlja najnovejše obdobje, za katerega je primer šolsko leto 1973/74. Vse manjše šole v oddaljenih krajih so bile do tedaj ukinjene, le v Breginju je bila še štiriletnica z dvajset do petdeset učenci. Vanjo so vozili otroke iz sosednjih vasi s kombiji. Šoloobvezni otroci višjih razredov so se z avtobusom vozili v matično osnovno šolo v Kobarid.

Ostarelo prebivalstvo zahteva pogoste posege zdravnika. Zdravstvo pa na Breginjskem ni bilo nikdar ustrezno opredeljeno in urejeno. Slabše povezani kraji so ostali povsem brez zdravniškega nadzora in v primeru sile, so se pojavljali veliki problemi. V Breginju kot sedež regije pa je zdravnik prihajal samo obdobjno in opravljal le najosnovnejše posege. Vse zahtevnejše zdravstvene storitve so se v zadnjih desetih letih prestavile

v Št. Peter, prej pa so jih zadovoljevali na Jesenicah in še prej v Postojni in Ljubljani.

Fiziognomske strukturne analize Breginjskega kota s posebnim
ozirom na naselje Breginj

Analiza predpotresnega stanja se opira predvsem na anketo. Stavbani fond v Breginju je bil sledeč: 17,7 % hiš je bilo starih nad 300 let, 53,1 % nad 100 let, 23 % je bilo zgrajenih pred prvo svetovno vojno, 2,7 % med obema vojnoma, 2,7 % po zadnji vojni. Podatki pričajo o nazadovanju kraja od časa največje prosperitete v začetku dvajsetega stoletja. Zanimivi pa so rezultati glede na adaptacije stanovanjskega poslopja. Visok odstotek prikazanih adaptacij gre verjetno pripisati želji, da se prikaže, da so bila gospodinjstva v potrebu zaradi minulega vlaganja v porušeno stanovanje zelo prizadeta. Kar 87,6 % gospodinjstev naj bi opravilo različne adaptacije na svojih hišah in le 12,4 % svojih hiš ni moderniziralo; med njimi pet gospodinjstev ni imelo sredstev, pri osmih pa zaradi razmeroma mlajšega datuma izgradnje hiše, adaptacija ni bila potrebna. Tudi v Robidišču naj bi vršilo adaptacije kar 61 % gospodinjstev. V Breginju naj bi odpadlo na urejanje notranjosti 43,8 % adaptacij, 7,6 % naj bi jih urejalo zunanjo podobo hiše, 6,7 % naj bi ločeno preurejevale notranjost in zunanost, kar 29,5 % pa naj bi v celoti preuredilo hišo. 5,7 % gospodinjstev naj bi izvedlo adaptacije pred drugo svetovno vojno, 6,7 % do leta 1960, 16,2 % do 1970, od 1971 do potresa 38,1 %, 29,5 % gospodinjstev pa naj bi po malem izvajalo popravila. Navedene rezultate je potrebno jemati z rezervo, ker so vsi manjši posegi na zgradbi označeni za adaptacijo, kraj sam pa je dajal videz zanemarjenega in propadajočega naselja. Podatki zavoda za spomeniško varstvo iz Nove Gorice navajajo za leto 1975 samo 24 že adaptiranih objektov, 9 pa jih je bilo v adaptaciji.

Del stanovanjskih in gospodarskih poslopij je bil v Breginju ločen, pri 45, 1 % sta bila stanovanje in hlev skupaj: spodaj hlev in nad njim bivalni prostor. Sedem hiš je bilo preurejenih iz hlevov v stanovanjsko poslopje. V novejšem času je segla modernizacija tudi v Breginj. Zaradi preslojevanja v nekmečke dejavnosti, hlev s funkcijo vzdrževanja živine ni bil več potreben, zato so predelali 6 hlevov v garaže oziroma v gospodarsko poslopje s funkcijo shrambe. 9,6 % gospodinjstev ni imelo gospodarskega poslopja, kar 51,7 % pa je pustilo hlev neadaptiran. Od tistih, ki so popravljali tudi gospodarski objekt, jih je 42,4 % izboljšalo prostor za živino v notranjosti s tem, da so zabetonirali tla in postavili jaslji, 27,3 % se jih je odločilo za celotno preureditev, 21,2 % pa je zamenjalo streho. Krave pa so bile še vedno večinoma v neustreznih, temnih prostorih, v katerih so pogosto bolele. Preusmeritve v moderno živinorejo pred potresom ni bilo. Podatki o stanju gospodarskih poslopij so verjetno bližje resnici, še zdaleč pa niso neoporečni. V Robidišču so po potrebi po malem adaptirali 5 poslopij, 3 so prenovili že pred drugo svetovno vojno, po njej pa tudi le 3.

Zavod za spomeniško varstvo v Novi Gorici žal ni proučeval stanja v objektih izven jedra predpotresnega Breginja na levem bregu Bele pa tudi v samem proučevanem področju je dosti objektov brez podatkov. Glavne značilnosti pa so kljub tem pomanjkljivosti razvidne.

Največ objektov je bilo na južnem in severnem koncu naselja v kritičnem stanju. Večina je bila še ohranjena, dvoje objektov je bilo brez strehe, nadaljnja dva pa sta se že rušila. Pri 26 % objektov so ugotovili, da se nahajajo v dobrem stanju, v srednje dobrem stanju je bilo 35 % objektov in v slabem kar 39 %. 41,7 % objektov je imelo perspektive, za 43,3 % so bile leta vprašljiva, 14,5 % pa je bilo brez perspektiv. Že v času

pred potresom so izdelali nekaj načrtov za saniranje poslopij: nekaj objektov je bilo samo izmerjenih, pri nekaterih pa so izdelali osnutke za obnovo. Zavod za spomeniško varstvo je želel pokreniti tudi akcijo za prodajo nenaseljenih objektov, ki jih je bilo mogoče vzdrževati. Novi elementi, ki bi prišli v naselje, naj bi bili osnova za hitrejši razvoj naselja v prihodnosti. Značilna za predpotresni Breginj je slaba opremljenost s sanitarijami: kopalnico in straniščem. Kar 41,6 % objektov je bilo brez sanitarij, pri 43,5 % je bila opremljenost neustrezna in le pri 14,9 % je bila primerna. 63,1 % objektov je imelo napeljano elektriko in vodo, 20,4 % samo elektriko in kar 16,9 % objektov na področju starega Breginja desno od Beleje bilo brez vode in elektrike, pa čeprav uradna statistika iz leta 1971 navaja samo dva takšna objekta. V izpraznjenih objektih pa so si odseljeni Breginjci tik pred potresom začeli urejati počitniška bivališča. Funkcijo sekundarnega počitniškega bivališča je že prevzelo 8 objektov, za 3 pa se je nova funkcija še predvidevala. Hkrati so se vračali upokojeni Breginjci, kar je tudi imelo za posledico preobnovitev; do leta 1975 so že preuredili 3 objekte, dva so ravnokar adaptirali, enega pa so še nameravali. Inovacije so se pojavljale sporadično v vseh predelih kraja in bi bilo neumestno trditi, da je na primer gornji del Breginja pokazal drugačne tendence kot spodnji, čeprav so nekateri procesi bolj intenzivni v enem, drugi pa v drugem delu naselja.

II. POTRES V FURLANIJI V LUČI DEJAVNIKA PREOBRAZBE OKOLJA

Potresno območje Furlanije se je že pred potresom 1976 vodilo na kartah kot seizmična cona z eventualno močjo potresa 9. stopnje po MCS /Mercalli-Cancani-Siebergova 12-stopnjska lestvica, ki registrira jakost potresa na površju; v hipocentru se izraža jakost po Richterjevi sedem stopenjski skali, v kateri vsaka naslednja stopnja pomeni 31,6 x večjo potresno energijo. Po skopskem potresu leta 1963 se je potresno opazovanje v SFRJ močno izpopolnilo in vodilno vlogo so na tem področju prevzeli makedonski znanstveniki, ki v svojih publikacijah redno objavljajo vse glavne podatke o potresih na ozemlju naše države. Mreža instrumentov za registracijo močnejših potresov se je izpopolnila tako na ozemlju SFRJ kot Slovenije.

Prvi potresni sunek je bil zabeležen 6. maja 1976 ob 21 h 00'14". S svojo magnitudo 6,2 stopnje po Richterju je imel uničujoče dejstvo. Malo blažji sunek se je ponovil še malo po polnoči. V epicentru je dosegel potres moč 9. do 10. stopnje po MCS. Prve štiri mesece se je potresna aktivnost odvijala tako kot običajno pri potresih po svetu. Glavni sunek je imel tudi tu predhodnika /sledili so še poznejši tresljaji, ki so bili sprva še razmeroma močni in pogosti, nato pa vse redkejši. Sunek so registrirali potresni instrumenti v Ljubljani, kmalu pa so jih namestili tudi v potresnem območju v Breginju, Kobaridu in Robiču. Sledil je še močnejši sunek 8. junija z močjo 4,3 stopnje po Richterju. Bolj nenačaden potek pa je imel nadaljnji tok potresnega dogajanja, saj je večina strokovnjakov predvidevala, da se je glavna potresna energija že sprostita. 11. septembra se je začela seizmična aktivnost krepiti. Dvema močnima potresoma ob 17 h 31'14" in 17 h 35' 42" z magnitudo 5,4 oziroma 5,5 stopenj po Richterju je sicer sledilo začasno umirjenje, a

manjši sunki so se kar naprej pojavljali, dokler se ni ponovil sekundarni katastrofalni potres 15. septembra 1976 v zgodnjih jutranjih urah ob 4 h 15'22", ki mu je sledil še en uničujoč sunek ob 10 h 21'20". Prvi je dosegel moč 9. stopnje po MCS, drugi pa 8.-9., medtem ko je magnituda po Richterju znašala 5,9 oziroma 5,7 stopenj. Vse stopnje potresov so navedene za epicenter, za področje Breginja so vrednosti lahko za 1 št. stopnjo MCS manjše. Glavni sunki so vselej trajali le po nekaj sekund, komponenti v smeri sever-jug in vzhod-zahod pa sta si po sili enaki. Izjema je le potres 15. septembra 1976 ob 10 h 21'20", ko je bila močnejše izražena komponenta vzhod-zahod. Epicenter se je zadrževal na območju gore San Simeone in ni kazal tendenc potovanja, kljub trditvam nekaterih, da se pomika bodisi proti vzhodu, bodisi proti severu. Koordinate epicentra potresa so se v smeri sever-jug zadrževale le v območju 5 širinskih minut, v smeri sever-jug pa za 15 dolžinskih minut. Sledila je doba umerjanja in vse redkejših sunkov. Poleti 1977 sta se pojavila še dva šibkejša sunka 2. julija in tretjega julija, močno pa je presepetila ponovna povečana aktivnost v septembru 1977, ko je potres dne 17. septembra 1977 ob enih zjutraj v Breginju presegel moč 7. stopnje po MCS. V času pisanja še ni jasno, ali se je že sprostila glavna napetost v zemeljski notranjosti, večina znakov pa govori v prid te domneve.

Na osnovi navedenih podatkov je moč potegniti sledeče zaključke: 1. Furlanski potres v svetovnem merilu ne spada v večje. Več je razlogov, da je zahteval toliko ruševin in žrtev. Glede na hipocenter je spadal z 20 do 30 km globine med plitve potrese, saj so pri zmernih globinah središča 60 do 300 km globoko, globoki potresi pa imajo središča nad 300 km pod površjem. Precejšnje razdejanje gre pripisati tudi gosti naseljenosti, slabi zidavi hiš /neustrezno vezivo/ in potresno slabim legam naselij.

2. Furlanski potres zaostaja za največjimi celo v okvirih Italije /Messina 1908 okrog 100.000 žrtev, Avezzano 1910 30.000 žrtev/.

3. Tudi v letu 1970 je več potresov po hudih posledicah preseglo furlanskega /Guatemala 23.000 žrtev, Zamboanga na Filipinih - 8. stopenaj Richterja s približno 8.000 žrtvami in predvsem ena največjih svetovnih katastrof - potres na Kitajskem z epicentrom v Tangšanu, ki naj bi zahteval po neuradnih podatkih celo 800.000 žrtev pri magnitudi 8,2 stopnje po Richterju/.

4. Potresna aktivnost v letu 1976 je bila v svetovnem merilu s kar tremi potresi z jakostjo 8. stopenaj po Rihterju nadpovprečna, saj je sicer povprečno le en potres z nad 8 stopnjami. Takšna intenziteta pa ob upoštevanju vseh po človeku registriranih potresih ni nič nenavadnega in je zgolj člen v verigi razvoja našega planeta.

Omenjena je bila potresna slaba lega naselij. Pokazalo se je drugje že prej znano dejstvo, da nesprijeta nasipina, kot je prod, pesek, ilovica ali grušč, ne nudi trdne podlage za stavbe. Če pa je plitva in leži na nagnjenem površju, so potresni učinki še toliko hujši. Tamkaj se nasipina že sama po sebi poseda zaradi spiranja. Na severni Furlanski nižini, pa tudi na področju Tolminskega se naselja niso mogla razviti na terasah, kar je običaj drugje, ker so zaradi recentnega grezanja izostale. Zato so se morala zadovoljiti z vršaji gorskih potokov in s podgorskimi melišči, ki so potresno najslabši tereni. Samega prodnega dna so se morala ogniti zaradi nevarnosti poplav. Nekatera naselja so si poiskala mesta na nekoliko višjem stiku z osamelimi griči, kjer so vode s strmih gričev naplavile vršaj, na teh vršajih in meliščih pa so bile poškodbe prav tako najhujše. Živoskalna osnova se je pokazala kot ugodnejša pri amortizaciji potresnih sunkov. V zgoraj navedene kategorije sodijo tudi naselja

v Breginjskem kotu in v njegovi neposredni okolici. Prav v mikrolegi gre iskati poglobitne razloge za večjo ali manjšo prizadetost posameznih krajev. Najbolj prizadeti, skoraj povsem uničeni naselji na teritoriju Slovenije Podbela in Ladra sta na vršajsko prodnih nanosih stranskih pritokov Nadiže in Soče, Bele in Ročice, Breginj je deloma na glacio-fluvialnih kvartarnih nesprijetih nanosih in deloma na flišni trdni podlagi. V tip naselja na meliščih spadajo Homec, Stanovišče, Borjana in Potoki. Sedlo na flišnem področju je prav tako kot Robidišče v enakih prirodnih pogojih utrpelo znatne poškodbe. Še najboljše je potres prestalo naselje Logje, v katerega podlagi je značilno prepletanje flišnih in apnenčastih slojev.

III. UČINKI POTRESA V REGIONALNI STRUKTURI IN PROCESU

Potres je s svojim trenutnim dejstvom postal pomemben faktor transformacije Breginjskega kota. Ni vselej lahko izluščiti stopnje preobrazbe, povzročene samo zaradi potresa, ki je večinoma le pospeševalec negativnih trendov iz preteklosti, zaradi družbene solidarnosti pa obenem tudi njihov zaviralec. Tako moramo med popotresne inovacije šteti tudi obrat tovarne TIK v Breginju /čeprav je začel z rednim delom že 1. aprila 1976, a v predpotresni dobi še ni imel velikega vpliva na življenje Breginjcev, je pa njegova usoda povezana s spoznanjem slabih razmer že pred potresom/, cesto, načrtovano izboljšanje infrastrukture, modernejši stavbni fond in drugo. Osnovni potresni učinki pa so trojni:

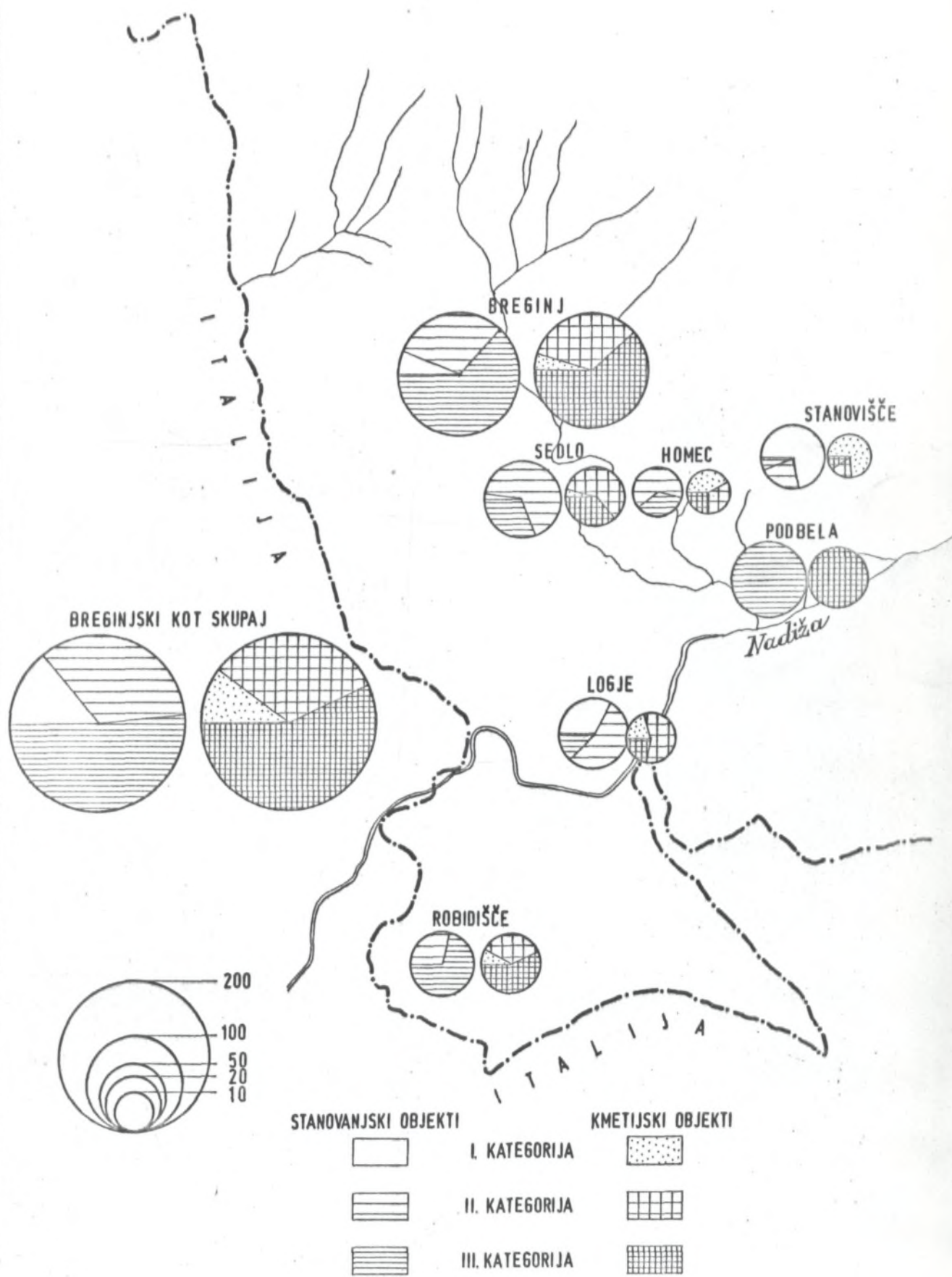
1. učinki v fiziognomiji
2. učinki v populaciji
3. učinki v gospodarstvu

Vse tri vrste učinkov so v zelo tesni povezavi. Tako lahko na primer izrabo zemlje štejejo med vse tri vrste učinkov, saj je povzročena s spremembami v populacijski in gospodarski strukturi, ki nista pogojena samo s potresom, odraža pa se v izgledu pokrajine. Podobno lahko zaključimo za vse druge elemente družbenega značaja v potresnih območjih. Ni neumestna trditev, da je posamezna vrsta učinkov posledica in hkrati tudi vzrok za drugi dve vrsti učinkov.

Fiziognomski učinki potresa

Fiziognomski učinki se odražajo v glavnem v dveh smereh: v predrugačenih podobah naselij in v spremembi izrabe zemlje.

BREGINJSKI KOT-POŠKODOVANOST STANOVANJSKIH IN KMETIJSKIH OBJEKTOV PO POTRESU MAJA 1976 PO NASELJIH

Učinki v spremembi naselij

Majski in septemberski potres sta vsak po svoje krojila usodo krajev na Breginjskem. Marsikateri objekti, ki bi se po prvem potresu še dali popraviti, so bili po drugem tako močno prizadeti, da so bili obsojeni na rušenje. Do tega je prišlo delno tudi zaradi nestrokovne obnove v prvi fazi. Mnogi so precej investirali v popravilo hiš po majskem potresu, a so s septemberskimi sunki vse izgubili, z vselitvijo v montažne hiše pa so bili na istem kot tisti, ki niso ničesar storili v fazi prve obnove.

Pri poškodovanosti objektov smo ločili stanovanjske in gospodarska poslopja s tem, da so objekti v družbeni lasti šteti med ustrezne objekte. Položaj po majskem potresu še ni bil pretirano tragičen z izjemo Podbele in Robidišča, ki sta bila že tedaj zelo prizadeta. V vseh ostalih krajih je bilo še razmeroma veliko objektov popravljivih. V III. kategoriji /rušenje/ Breginj 63,0 %, v Logjeh 12,7 %, Homcu 9,1 %. Sedlu 31,3 % in Stanovišču samo 6,1 % med stanovanjskimi objekti. Podobno je bilo tudi stanje pri gospodarskih objektih: Breginj 61,9 %, Homec 25 %, Logje 21,4 %, Sedlo 31,3 %, Robidišče 56 % in Stanovišče 9,1 %. Ostali objekti so bili v II. kategoriji /popravljivi ob visokih stroških/ ter v I. kategoriji /lemajhne poškodne/. V II. kategoriji je bilo na področju celotnega Breginjskega kota 34,6 % stanovanjskih in 33,5 % gospodarskih objektov, v I. pa sta ustrezni vrednosti 13,9 % in 10,1 % ob tem, da je bilo kar 51,5 % stanovanjskih in 56,4 % gospodarskih objektov določenih za rušenje.

Septemberski potres je stanje močno poslabšal. Pri tem je treba upoštevati, da ponovnega vrednotenja objektov v Robidišču niso izvedli in je kategorizacija v obeh obdobjih ista kljub poslabšanju dejanskih razmer, kar izboljšuje rezultate realnega stanja. V celotni regiji je bilo v III. ka-

tegoriji 76,3 % stanovanjskih in 80,4 % gospodarskih objektov, 15,8 % oziroma 14,8 % jih je bilo v II. kategoriji, v I. pa le 7,9 % stanovanjskih in 4,8 % v gospodarskih poslopij. Močno so se poslabšale razmere v Breginju, Sedlu, Homcu in Stanovišču, le Logje so bolj prešle potres, saj je prišlo v III. kategorijo le 27,4% stanovanjskih in 28,6 % gospodarskih objektov, v II. kategorijo, kar 33,9 % oziroma 21,4 % pa v I. kategorijo. Podbela je bila povsem uničena, v Breginju pa je prišlo v III. kategorijo kar 88 % stanovanjskih in 94 % gospodarskih poslopij. Potres v naselju Breginj so bolj prešle predvsem novejša stavba ter hiše na levi strani Bele, kamor se je ob skromnem številu novogradenj po prvi svetovni vojni širil Breginj.

Tolikšne poškodovanosti je nedvomno kriva slaba zidava. Primorski tip hiš je grajen iz kamna, med posameznimi gradbenimi elementi pa je bila slaba vezava, včasih je celo izostala. Zidine so bile iz dveh nizov: zunanjšega in notranjšega. Ob bočnih pritiskih, ki jih je povzročil potres in tudi ker so bile hiše brez plošč, kar je povzročilo prenos sil na glavne stene, je prišlo do ločitve obeh delov. Zlasti notranji deli so se zato često porušili, zunanji pa le izbočili. Na zunaj zato hiše niso vzbujale vtisa velike poškodovanosti, notranjost pa je dajala drugačno podobo.

Zavod za spomeniško varstvo se je že takoj po prvem potresu zavzel za ohranitev stavbne in naravne kulturne dediščine na Breginjskem zaradi njenih izjemnih vrednosti za ves naš narod /5/. Zavzeli so se za čim manjše spremembe v fiziognomiji naselij. Za povsem porušeno Podbelo pa so omenjali predlog, da bi se naj zgradilo novo naselje poleg starega, strukturo predpotresnega naselja pa naj bi ohranili prihodnjim generacijam tako, da bi restavriralih tloris s temelji hiš po zgledu restavracije antičnih naselij in zgradb. Za hiše v Breginju

so predvideli sanacijo in izdelali celo podroben načrt za obnovo tipične Breginjske hiše. Drugi potres je namere preprečil. Za obnovo so ohranili samo amfiteatralen kompleks zgradb v središču starega Breginja, ki kaže vse tipične lastnosti predpotresnih naselij Breginjskega kota. Žal pa je zmanjkalo sredstev za sanacijo in eventualni novi potresni sunki lahko porušijo objekt. Že ob septemberskem sunku 1976 so se razpoke povečale. Poleg tega pa so trenutno še vedno težave s potrditvijo sanacijskega načrta. Zaradi osnovne nuje zagotoviti prizadetemu prebivalstvu streho nad glavo so v znatni meri spremenili sanacijski načrt. Tako so v Breginju in Podbeli območje predpotresnega naselja z buldožerji skoraj povsem splanirali, nepopravljivi objekti v drugih krajih pa še čakajo na tovrstni poseg. Temu primeren je izgled naselij julija 1977, ki kaže v Breginju le še malo hiš izpred potresa in še od teh so nekatere povsem na novo dograjene. V Podbeli stoji samo še ena hiša. Več objektov je v Sedlu, a je večina nepopravljivih. Za še stoječe objekte smo šteli tiste, ki so še prekriti s streho.

Da so v tolikšni meri splanirali stari Breginj, sta dva osnovna razloga:

1. Hiše so se držale skupaj v uličnem nizu, čeprav so pripadale različnim lastnikom. Nekatere hiše v sredini nizov bi bilo še mogoče sanirati, a zaradi skupnih sten z močnejše poškodovanimi objekti so bile tudi te obsojene na rušenje. Nekateri objekti so bili na poti pri rušenju drugih. Delno opravičene pa se vseeno zde pripombe krajanov, da se je kljub vsemu porušilo preveč objektov.

2. Zahteve po klasični gradnji so bile tudi prisotne in da bi omogočili primerno lokacijo so izdelali zazidalni načrt, ki predvideva poleg obstoječih objektov še nad 30 klasičnih hiš,

ki naj bi jih postavili v lastni režiji. Iz Breginja je izrazilo željo po klasični gradnji sedem gospodinjestev, trije pa so bili iz Bovca, Idrije in Celja, ki so hoteli zidati na lokaciji starih hiš. Sprejeli so sklep, da lahko vsakdo, ki želi, gradi na stari lokaciji. Drugače se mu parcela odvzame in v zameno dobi brezplačno parcelo okrog montažnega objekta.

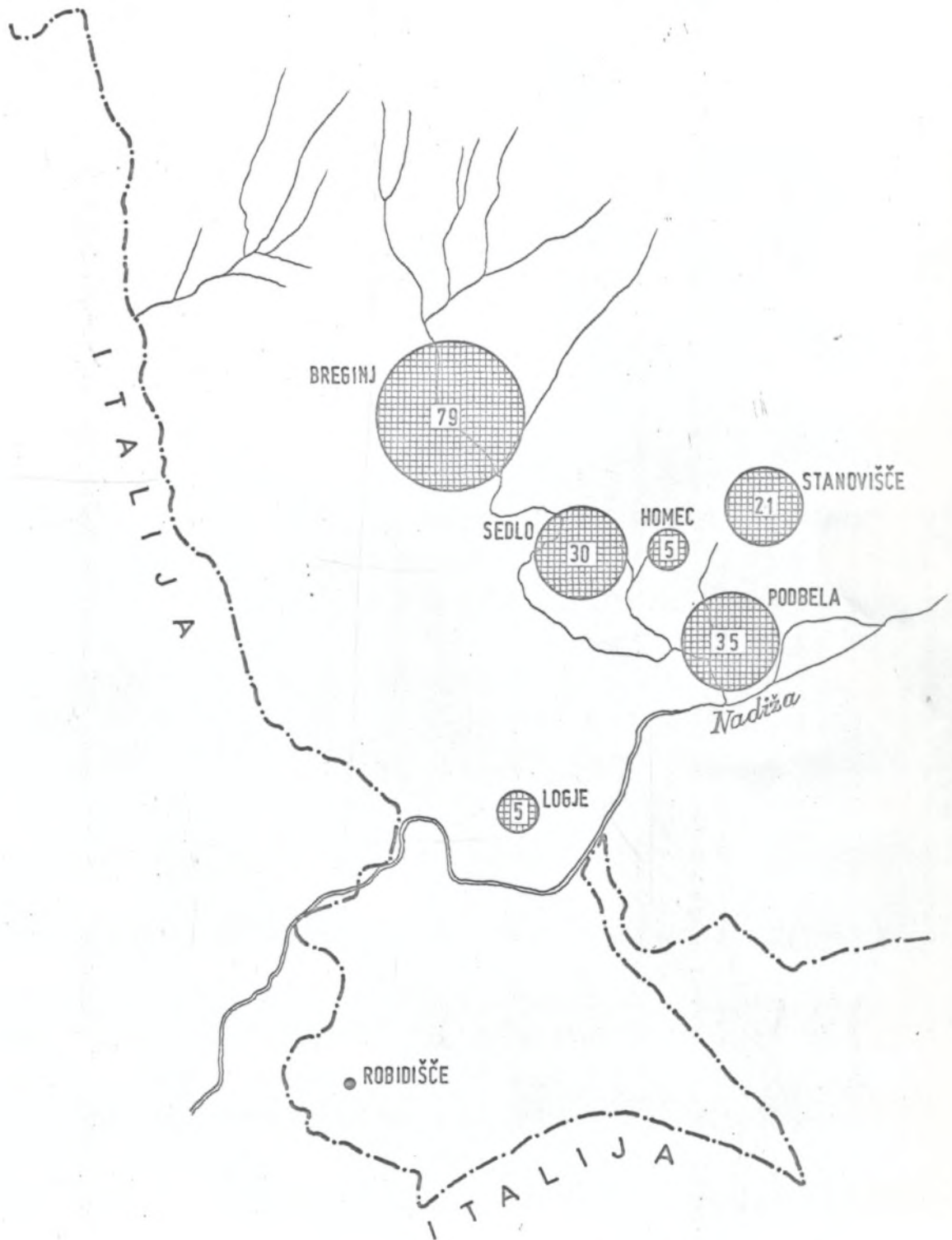
Zaradi potrebe po hitri izgradnji stanovanj, so se odločili za montažne objekte. Objekti so izdelek dveh tovarn: Marles iz Maribora in Jelovice iz Škofje Loke. Marlesove hišice so postavili v Podbeli, drugod pa so hišice Jelovice. V Breginjskem kotu so skupaj postavili 175 montažnih objektov, od tega v Breginju 79, v Podbeli 35, Sedlu 30, Stanovišču 21 ter Homcu in Logah po 5. V Robidišču se za montažno gradnjo zaradi velike oddaljenosti in slabe dostopnosti niso odločili. Pač pa je podjetje SGP Nova Gorica saniralo z injektiranjem in vezavo z jeklenimi trakovi še naseljena poslopja. Poleg montažnih hiš so ostali še nekateri elementi s funkcijo bivalnega prostora iz najtežjih časov takoj po potresu: prikolice, avtobusi, zasilne montažne hišice.

Transformacija fiziognomije naselij

Nova zazidava je spremenila tudi globalno fiziognomijo naselij in njihovo lokacijo. V Robidišču in Logjih ni bilo velikih fiziognomskih sprememb, če odštejemo očitno izstopanje popravljenih objektov z dobro vidnimi novimi stenami in strehami. Ostala naselja pa so povsem ali deloma spremenila svojo lokacijo.

Najbolj drastičen primer predstavljajo Stanovišče, ki so se v celoti prestavile ob izgradnji novih montažnih objektov za skoraj 100 m nižje, bližje glavni cesti. Nova lokacija je

BREGINJSKI KOT - ŠTEVILO MONTAŽNIH OBJEKTOV PO NASELJIH

ugodnejša zaradi lažje povezave s centralnimi kraji, uničila pa je del obdelovalnega kompleksa, ki pa je bil že prej zanemarjen. Tudi novi Breginj je v celoti spremenil lokacijo. Glede na zdajšnjo in prihodnjo poselitev na področju starega naselja pa lahko govorimo samo o delni spremembi. Le ta pa je bila za prebivalstvo, eksistenčno še vedno odvisno od zemlje, zelo boleča, saj se je razprostrlo naselje montažnih hiš na najboljšem kompleksu obdelovalne zemlje. Težišče naselja se je prestavilo na levi breg Bele in s tem Breginj rahlo približalo dolini, delavce pa tovarni. Centralne funkcije Breginja se bodo skoncentrirale na stari lokaciji, v sredini med novim in starim delom. Homec se je pomaknil s petimi novimi hišami iznad ceste pod njo. Novi del sedla je zrasel nad starim naseljem pod glavno cesto. Zaradi strnjene zidave ni prišlo do velikega uničenja obdelovalne zemlje in verjetno so prav Sedlo najbolj primerne sanirali. Svojtven primer je v Podbeli, kjer se je kljub popolnoma novi zazidavi lokacija le deloma spremenila. Zazidali so vse območje naselja izpred potresa, ker pa so se odločili za bolj redko pozidavo, so del naselja razširili na zahod proti Beli. Hkrati s tem so pričeli urejati struge potokov Stanoviščnik in Bela ter ves kompleks ozemlja zahodno od naselja do Bele na sploh.

Spremembe v izrabi zemlje

Svojtveno popotresne populacijske in ekonomske razmere Breginjskega kota se odražajo tudi v načinu izrabe tal. Zaradi močnih tendenc depopulacije in propadanja gospodarstva je že v dobi pred potresom prišlo do sprememb v zemljiških kategorijah, kar je bila predvsem posledica opuščanje kultiviranih površin. Potres pa je prinesel dodatne spremembe v načinu zemljiške izrabe, kar odseva v fiziognomiji Breginjskega kota. Kar-

tirnanje na terenu so otežkočali velika razdrobljenost parcel in spremembe rečnih tokov. Kartiranje je bilo opravljeno v petih naseljih, od katerih ima vsako zase svojevrstne tendence:

1. Breginj karakterizira centralnost, v okvirih Breginjskega kota, zmerna depopulacija, močno preslojevanje in razmeroma neugodne posestne razmere. V potresu je bil izredno prizadet.

2. Sedlo je že bliže dolini, kar omogoča intenzivnejše dnevno pretakanje delovne sile. Prebivalstvo je ostarelo, v veliki meri preslojeno ob razmeroma ugodnih posestnih razmerah. Naselje je bilo ob potresu manj prizadeto kot Breginj.

3. Homec je najmanjše naselje Breginjskega kota, zato ima ekvivalentno tudi najmanjši kompleks obdelovalnih površin. Posestna struktura je ugodna, ostarelost pa velika. Staro predpotresno naselje je bilo skoraj povsem uničeno.

4. Podbela je prometno nedostopna, v potresu povsem uničena. Specifična lega na vršaju je omogočila na kvartarnem nanosu razvoj debele prepereline, na kateri so najboljše obdelovalne površine v Breginjskem kotu. Značilna je tudi blažja klima. Delež kmečkega prebivalstva je nekaj večji, velik del je ostarelih in socialno posestne razmere se neugodne.

5. Robidišče so izumirajoč kraj, povsem agraren, s poudarjeno slabo starostno strukturo, brez možnosti za dnevno komuniciranje z ostalimi kraji, še posebno z dolino.

Navedene razmere odsevajo tudi v izrabi tal vsakega kraja, zlasti pa v stopnji opuščanja. Glede na izdelave karte je bilo potrebno posamezne kategorije izločiti, izmeriti in nadalje kvantificirati. Kartiranje je bilo omejeno le na prikaz površin, z intenzivnejšo izrabo v bližini naselja, onstran katerih se uveljavljajo večji kompleksi z bolj enotno izrabo. Poglavitne značilnosti so naslednje:

- delež nerodovitnega sveta se je močno povečal zlasti v Podbeli in Breginju, kjer so ruševine in navožene ruševine začasno onemogočile racionalnejšo izrabo. Na mnogih mestih so navozili odpadni material. V glavnem so ga zmetali po strmih pobočjih grap proti vodotokom, ki ga bodo počasi odplavili. Le v Podbeli zavzema nerodovitno zemljišče v bližini naselja izredno velik obseg, saj so ruševine enakomerno razrili po ravnem površju.
- Gozd se pojavlja v pasovih ob rekah, vendar nima nobenega gospodarskega pomena. Drugo področje z gozdno vegetacijo je na strmejšem svetu. Marsikje je gozd že prerasel prvotne zemljiške kategorije, v glavnem bivše pašnike /K.O. Robidišče/ in košenice. Obdelovalni kompleksi posameznih naselij so že od nekdanj ločeni z gozdom.
- Na nekdanjih košenicah je začel v povejni dobi vse bolj prodirati gozd, ko zaradi pomanjkanja delovne sile niso mogli več sproti iztrebljati podrasti. Največ gozda na travniku je v okolici naselja Breginj, v Podbeli, manj pa v ostalih predelih. Podrobnejše kartiranje bi tudi znotraj te kategorije izločilo več različnih enot, saj imajo bolj oddaljene parcele že večinoma značaj pravega gozda, srednje oddaljene le še delno kosijo, medtem ko so najbližje razmeroma redno izkoriščene. V to kategorijo se uvrščajo tudi nekdanji travniki v bližini naselij, ki so v fazi ogozdovanja, niso pa bili nikoli njivska površina.
- Travnikov, ki že od nekdanj vršijo enako funkcijo kot danes je razmeroma malo. Javljajo se le kot manjše površine med antropogenimi terasami in na bolj strmih površinah, ki jih niso mogli izrabiti za njive. Domačini imenujejo travnike med njivami vratnina.
- Vsak kraj ima tudi svoje pašne površine, ki se nahajajo na bolj vspetem svetu nad naselji. V zadnjem času jih zaradi upada števila živine vse bolj zarašča gozd. Največja pašna kompleksa sta v Robidišču in Breginju.

- Grmovje je pomemben element v strukturi izrabe zemlje. V bolj oddaljenih predelih od naselij je indikator za drugo stopnjo preloga, ki pomeni začetno fazo ogozdovanja. Največkrat se posamezno grmičevje razrašča med oddaljenimi antropogenimi terasami. Največji sklenjeni pas je ob Nadiži pri Podbeli zaradi slabih rastiščnih pogojev na območju recentnega naplavljanja materiala. Je tudi spremljevalec manjših vodotokov, kjer v Breginju ob Beli zavzame kar precejšen obseg. V K.O. Robidišče je grmovno rastje značilno za pašnike, na katerih že približno dve desetletji ne pasejo več.
- Sadovnjakov je na Breginjskem razmeroma precej, čeprav jih katasterne vodi v kategoriji sadovnjakov, ampak med travnike, včasih pa še celo za njive in so večinoma na opuščeni antropogenih terasah. V veliki večini so drevesa slabe kvalitete, stara in slabo negovana. Ponekod pa se pojavljajo tudi mlajši naśadi. Prevladujejo jablane, hruške, predvsem v Podbeli je veliko sliv, ki so bolj toploljubna. Sedlo, Podbela in Homec imajo na terasah s prisojno ekspozicijo precej sadnega drevja, Breginj in zlasti Robidišče pa manj.
- Vrtovi so bili pred potresom v glavnem v okolici hiš /če je bil prostor/, po potresu pa so obnovitvena dela narekovala njihovo prestavitev na okoliške njive, ki so bile deloma že opuščene in s tem novo kultivirane. Razporeditev vrtov ne kaže nobenega pravega reda, čeprav so vselej v predelih ugodne dostopnosti in dobrih naravnih pogojev. Dostikrat se manjši vrtniki pojavljajo kar na robovih njiv s koruzo ali krompirjem. Primerjava med Sedlom in Breginjem kaže veliko večje število vrtov v okolici Breginja, kar priča o novi lokaciji zaradi potresa, saj je bil Breginj huje prizadet.
- Preobrazba njivskega sveta in spreminjanje njegove funkcije je najbolj opazen proces. Nekdanje kulturne terase so vse bolj pod udarom načrtnega in nenačrtnega ozelenjevanja.

Najbolj intenzivne so spremembe na bolj oddaljenih parcelah, na najbolj oddaljenih pa je prišlo že v predpotresni dobi do zaraščanja. Tako se je izoblikoval prelog prve in druge stopnje ter pušča. Eden izmed faktorjev za opuščanje nekdanjih njiv je tudi naklon površja. V Breginju so ugotovili, da so prepustili ogozdovanju kulturne terase z nad 15° naklona, njivski svet je še na do 5° nagnjenem površju, v področjih z vmesnim naklonom pa so danes travniki. Seveda se je vsa ta preobrazba pokrajine vršila v skladu s slabim socialno ekonomskim položajem Breginjskega človeka in propadanjem agrarnih in drugih dejavnosti. Od vseh bivših njivskih površin^{je} danes izrabljeno kot njivski svet le še 10 - 20 % ozemlja, Območji ozelenjevanja in ogozdovanja tvorita nekakšna koncentrična kroga okrog naselij. Ne nazadnje velja omeniti kot faktorje ozelenjevanja še ekspozicijo /osojna lega je slabše izkoriščena/ in pritikajša preperelina. Kjer so blizu površja ilavnato-glinasti sedimenti nekdanjega jezera, je svet mokroten. Očitno slabi naravni pogoji pa niso bili ovira, da ne bi teh površin pretvorili v njivski svet.

Kako je potres vplival na preobrazbo izrabe zemljišča je težko reči, predvsem za oblike bolj ekstenzivne izrabe pašnike, košenice, sadovnjake in travnike. Pri njivah pa se proces nekako le da opredeliti s podrobnejšo proučitvijo opuščanih parcel. Precej njiv je bilo opuščanih v zadnjih dveh letih. Najdemo jih v okolici vseh obravnavanih naselij, največ pa jih je v Breginju, Homcu in v Beli. Težje pa je z gotovostjo reči, katere površine so bile opuščene neposredno zaradi učinkov potresa in katere pripadajo samo splošnim trendom razvoja zemljišč v predpotresni dobi.

Največ njivskega sveta se nahaja v neposredni bližini naselij. Praviloma izstopajo posamezni obdelovalni kompleksi z boljšimi naravnimi pogoji, ki so zelo intenzivno obdelani. Takšen je komplet v zatoku med potokoma Bela in Žužejka v Breginju,

njivski svet južno od tovarne v Breginju, zahodni del njivskega zemljišča v Podbeli in dva manjša kompleksa v neposredni bližini istega kraja. Že bežen pogled na karte pove, da je največji delež njivskega sveta glede na obdobje maksimalne obdelave v Podbeli /polovica/, njej sledi Breginj, njemu pa Sedlo, Homec in Robidišče. Prevladujejo tradicionalne kulture. Daleč najbolj razprostranjeni pa sta koruza in krompir. Med tem ko je nastopala kultura koruže razmeroma samostojno, se krompir meša v različnih kombinacijah s fižolom. Ponekod je fižol samo okrog parcele s krompirjem, drugje je tudi vmes. Fižolovi nasadi so čeprav majhni in redki, tudi samostojno zastopani. Bolj pestra slika je v Robidišču, kjer se pojavljata ob močnem mešanju kultur na posameznih parcelah še zelje in pesa, zelje največkrat v kombinaciji s fižolom. Podbela nudi s svojimi ugodnimi talnimi in klimatskimi pogoji osnove za rast nekaterih žitaric, predvsem ovsa. Delež zelja se poveča.

- Bolj kot neposredno opuščanje njiv zaradi potresa je značilen in direkten vpliv z razraščanjem antropogenih elementov na njivske površine, kar onemogoča nadaljnjo obdelavo. Čeprav majhne so zaradi številčnosti in postavitve v osrčje obdelovalnih površin tik ob robovih naselja, zasilne barake odvzele precejšen del zemlje. Največ jih je v potresno najbolj prizadetih naseljih Breginj in Podbela, kjer opravljajo funkcije porušenega gospodarskega objekta. Večji strnjeni objekt so zasebni skupni hlevi v vseh naseljih razen Homca, v Breginju pa je že v dobi pred potresom odvzela del zemlje tovarna.

Največje probleme pri izrabi zemljišča je povzročila prav obnova stanovanjskega fonda v posameznih naseljih. Breginj in Podbela so postavili na novo zemljišče, zlasti Breginj na pred potresom najintenzivnejše obdelan svet, kar je marsikateremu ostarelemu prebivalcu odvzelo eksistenčno osnovo.

Podbela se je vsaj deloma namestila na ozemlju naselja pred potresom, a je bolj razpršena gradnja zahtevala več zemljišča. Sedlo je zaradi novogradenj le malo izgubilo, prav tako Homec, še najmanj pa Robidišče, kjer je stanje razen skupnega hleva ostalo enako predpotresnemu.

Učinki potresa v populaciji

Direktni učinki potresa v populacijskih gibanjih so bili razmeroma majhni. V elaboratu so zaradi pomanjkanja podatkov iz preteklosti analizirane predvsem populacijske razmere, dobljene z anketo v septembru 1977, v naseljih Breginj in Robidišče. Značilno je močno popotresno zmanjšanje števila gospodinjstev zaradi svojstvene nove razmestitve ljudi po novih hišah. V isto hišo sta se vselili tudi po dve družini v zelo ozkih sorodstvenih zvezah, ki sta prej živeli v različnih stanovanjih. Takšnih primerov je v različnih oblikah kar precej. Govorimo lahko o skupnem gospodinjstvu. Število prebivalcev v Breginju se je od 304, leta 1971 zmanjšalo na 295, leta 1975, septembra 1977 pa je bilo še 288 prebivalcev ali 97,6 % od stanja pred potresom. V Breginju so bila sptembra 1977 104 gospodinjstva v Robidišču pa samo 18. Povprečno število članov na gospodinjstvo je bilo v Breginju 2,76, v Robidišču pa 1,83. Posebej izdelana analiza 21 gospodinjstev, ki imajo zaposlene v novem obratu tovarne TIK v Breginju, naj bi pokazala značilnosti novega jedra, nosilca bodočega razvoja v Kotu. Največ je med njimi gospodinjstev s po tremi člani /43 %/, s 33 % pa sledijo gospodinjstva s štirimi člani. Za celoten Breginjski kot se pokaže mnogo manj ugodno stanje: v ospredju so z 31,7 % gospodinjstva s tremi člani, sledijo s 25 % z dvema, 17,3 % z enim in z istim odstotkom s štirimi člani. V Robidišču je polovica gospodinjstev z dvema članoma, tretjina z enim, in šestina s tremi člani.

Starostna struktura je še vedno izrazito neugodna, zlasti v Robidišču. V Breginju je najmočnejše zastopana starostna skupina od 61 do 70 let z 19,1 %, njej sledi skupina od 51 do 60 let z 14,6 %, šele nato pa pride z 13,5 % skupina od 11 do 20 let. V Robidišču je stanje še bolj zaskrbljujoče, saj je v kratkem pričakovati še nadaljnji padec števila prebivalstva po biološki plati. 11 ljudi ima od 71 do 80 let in prav toliko od 61 do 70 let, pod 50 let pa ima le 7 ljudi, od tega najmlajši 33 let. Primerjava starostnih piramid za Breginj med letoma 1971 in 1977 kaže na nadaljnji staranje, o čemer priča razširitev stolpcev v zgornjem delu in premik najbolj obsežnih skupin navzgor za 10 let. Višek moškega prebivalstva je v letu 1977 v starostnih skupinah od 10 do 44 let, kar priča o večji mobilnosti in izseljevanju ženskega prebivalstva.

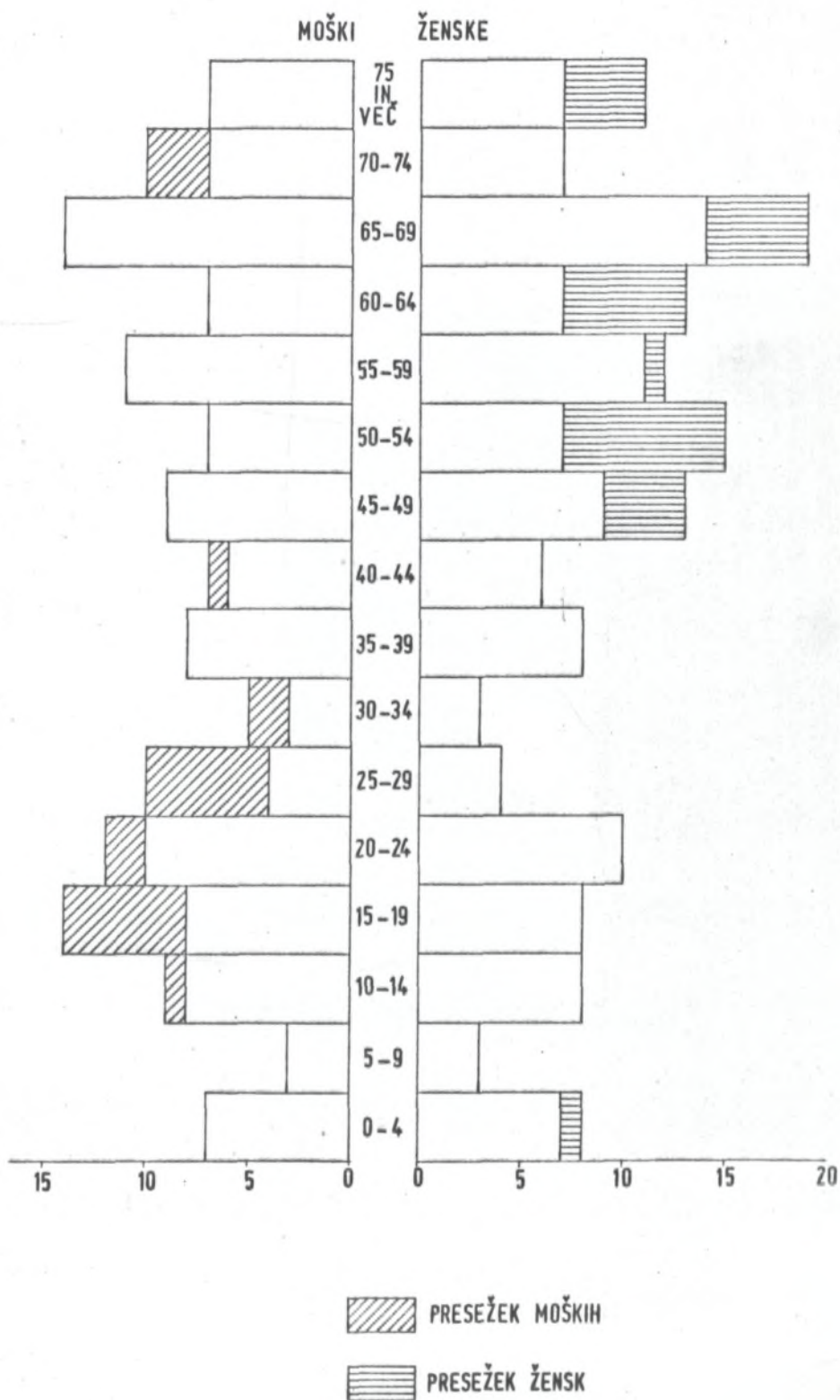
Gospodinjstva smo razdelili na kmečka, mešana in nekmečka, da bi lažje prikazali medsebojno prepletanje pojavov in posamezno vrsto gospodinjstev kot nosilca določenih procesov.

Obenem so gospodinjstva razdeljena tudi po starosti posameznih članov na šest skupin:

1. 20 - 50 let in pod 20 let je skupina A.
2. samo 20 - 50 let je skupina B.
3. pod 20, 20 - 50 in nad 50 let je skupina C.
4. 20 - 50 in nad 50 let je skupina D.
5. samo nad 50 let je skupina E.
6. pod 20 in nad 50 let je skupina F.

V Breginju je še 9,5 % čistih kmečkih gospodinjstev, 54,3 % je mešanih in 36,2 % nekmečkih, medtem ko so v Robidišču vsa gospodinjstva nekmečka.

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALCEV NASELJA BREGINJ SEPTEMBRA 1977

Razporeditev po starostnih skupinah pa je pokazala, da je v Breginju najbolj zastopana s kar 40 % skupina E, sledi z 20 % skupina A, s 15,2 % skupina D /E in D sta tudi najmanj perspektivni/, C s 14,3 %, B s 5,7 % in skupina F s 4,8 % gospodinjstev. Zanimivo sliko pa dobimo, če oba elementa v gospodinjstvih med seboj povežemo:

	Kmečko		Mešano		Nekmečko	
A	-	5	8,8 %	16	41,0 %	
B	-	1	1,8 %	5	12,9 %	
C	-	13	22,8 %	2	5,1 %	
D	-	14	24,5 %	2	5,1 %	
E	8	88,9%	20	35,1 %	14	35,9 %
F	1	11,1 %	4	7,0 %	-	

Členitev pokaže, da so vsa kmečka gospodinjstva ostarela in da je najbolj ugodna starostna struktura pri nekmečkih gospodinjstvih. Visok delež ostarelih pri nekmetih označuje upokojeno prebivalstvo, ki se je na starost ustalilo v Breginju.

Odselitve je težko beležiti, saj z odseljenci ni mogoče priti v stik. Iz razgovora z učiteljico pa se je le dalo razbrati, da so se iz kraja Logje izselile po potresu tri mlade družine v Novo Gorico in v Bovec. Iz Breginja se je tik pred potresom izselila mlada družina v Novo Gorico, dve mladi družini s po enim otrokom pa sta se prav tako v Novo Gorico odselili po potresu. Iz anketiranih gospodinjstev sta se po potresu odselila le dva: eden v Dom onemoglih v Podbrdo, drugi pa v Dom onemoglih v Novo Gorico.

Glede na trenutno razpoloženje se misli iz Breginja izseliti deset oseb, iz Robidišča pa eden. Šesterica v Breginju se še ni dokončno odločila.

Za zaključek pregleda podajamo še trenutno stanje nasledstva. V Breginju ima urejeno nasledstvo 42,8 % gospodinjstev, 29,5 % je brez naslednika, pri ostalih pa še ne morejo reči nič določenega. Kar dve tretjini kmečkih gospodinjstev je brez naslednika, prav tako pa tudi 26 % mešanih in 26 % nekmečkih gospodinjstev. V starostni skupini E je brez nasledstva 52,4 % gospodinjstev v skupini B /brez otrok/ ena tretjina, četrtnina pa v skupini D.

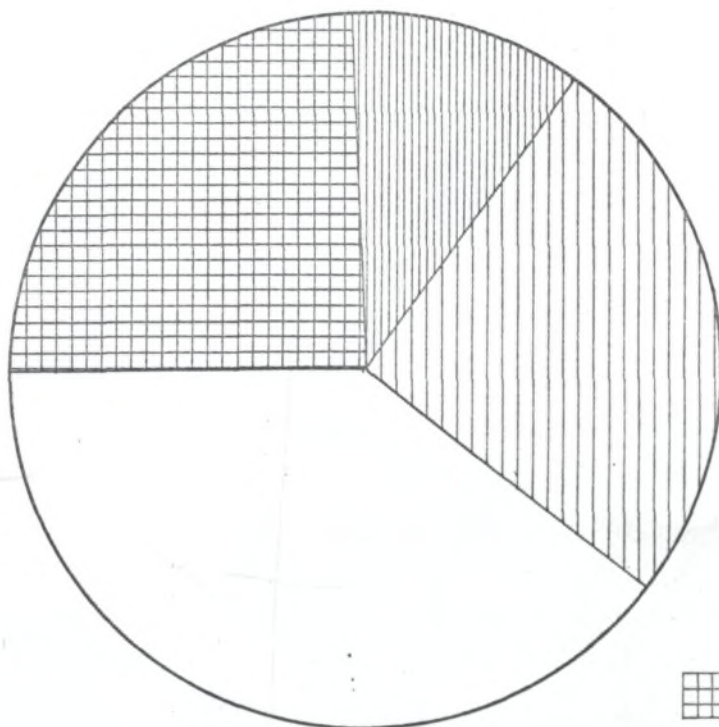
Učinki potresa v gospodarstvu

Za učinke v gospodarstvu veljajo podobne ugotovitve kot pri prej obravnavanih vrstah učinkov. Težko je namreč ločiti vplive potresa in splošnih tendenc v razvoju regije. Potres kot činitelj sprememb je nekatere procese samo pospešil, v nekaterih dejavnostih pa je razmere zavrl ali celo izboljšal.

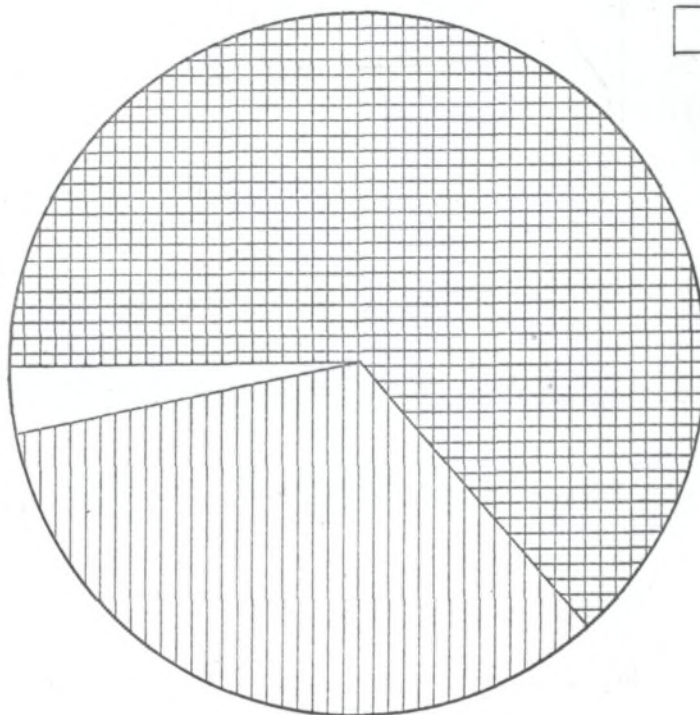
Danes je v Breginju 87 kmečkih gospodarstev med njimi ima 9 kmečko, 56 mešano in 22 nekmečko strukturo. 17 gospodinjstev je brez zemlje in predstavljajo 43,6 % vseh nekmečkih gospodinjstev. Zemljo obdeluje skupaj 68,6 % gospodinjstev, 31,4 % pa ne. Še vedno dela na zemlji 56 % kmečkih gospodinjstev /zaradi ostarelosti je drugi ne morejo več obdelovati/, 91,2 % mešanih in 38,5 % kmečkih gospodinjstev. Zelo zanimivi so rezultati glede na starostne skupine gospodinjstev. Zemljo posreduje 57 % gospodinjstev v skupini A, 67 % v B, 93 % v C, 94 % v D, 88 % v E in 100 % v F. Od tega pa jo obdeluje samo 48 % v skupini A, 50 % v B, 93 % v C, 100 % v D, le 57 % v E in 100 % v F. Podatki dovolj zgovorno govorijo o vplivu neustrezne starostne strukture na izkoriščanje zemlje, pridružil pa se je še potres s porušenimi gospodarskimi poslopji in malodušjem, kar je v mnogočem zavrlo kmetijska opravila. Med gospodinjstvi z zaposlenimi v tovarni jih poseduje zemljo 71 %, obdeluje pa jo še 62 % gospodinjstev.

NAČIN OBDELAVE ZEMLJE V BREGINJU IN ROBIDIŠČU SEPTEMBRA 1977

BREGINJ

ROBIDIŠČE

Njive in travnike poseduje 87 % gospodinjstev, 6 % samo njivo in 7 % samo travnik. Na zemlji dela v glavnem samo ostarela kmečka delovna sila, v manjši meri tudi njihovi otroci. Tako odpade 29 % gospodinjstev na tip, kjer delajo na zemlji gospodar in otroci, pri 13 % gospodar, soprog in otroci, pri 12 % samo gospodar in pri 17 % samo saoprog. Ostale kombinacije se mnogo redkeje pojavljajo. 24,2 % ljudi stalno dela na zemlji, po delu 10,9 %, občasno pa 25,4 % ljudi. 39,5 % ljudi ne dela na polju.

Spremembe v strukturi izrabe zemlje

Navedeni negativni trendi se odražajo neposredno v opuščanju obdelave zemlje. V zadnjih letih je v Breginju kar 64,7 % gospodinjstev prenehalo obdelovati posamezne parcele. Številka bi lahko bila še višja, saj marsikateri anketiranec ni navedel opuščanja košenic, ker se mu je zdel takšen proces samo po sebi umeven. Po potresu je opustilo obdelavo 26,4 % gospodinjstev in prav ta odstotek predstavlja direktno posledico potresa. Samo njivski svet je opustilo 25 % gospodinjstev, samo travnike 40 % in 31 % njive ter travnike. Če razčlenimo pojav opuščanja naprej na posamezne skupine gospodinjstev dobimo, da je zemljo opuščalo 89 % kmečkih, 80 % mešanih in samo 48 % nekmečkih gospodinjstev. Glede na starost pa je slika naslednja: 82 % v skupini A, 50 % v B, 86 % v C, 87 % v D, 60 % v E in 80 % v F.

Poglavitna razloga opuščanju sta s 37,5 % ostarela kmečka delovna sila in pomanjkanje kmečke delovne sile, najpomembnejši pa je velika oddaljenost parcel, ki jo je kot razlog opuščanja navedlo 56 % gospodinjstev. V povojnikdobi se je zaradi interesov lovstva zelo povečal stalež divjadi in predvsem divji prašiči povzročajo veliko škodo tako na posevkih kot tudi na travnikih. V Robidišču je takšnega poškodovanega ozemlja že skoraj 10 %. Kar 28 % gospodinjstev je med drugim zemljo opustilo tudi zaradi divjadi. Ker ni več živine, ni več gnoja, zato se je že tako skromna kvaliteta zemlje še poslabšala in pridelek bi bil nezadovoljiv, zato so

raje opustili obdelavo. Kmečka gospodinjstva so kot najpomembnejši razlog opuščanja navajala ostarelo kmečko delovno silo (56 %), mešana velika oddaljenost parcel (58 %) in v enaki meri ostarelo delovno silo ter pomanjkanje kmečke delovne sile (35,6 %), nekmečka pa veliko oddaljenost parcel, (64 %) in pomanjkanje kmečke delovne sile (46 %). Ostarela kmečka delovna sila je s 83 % najpomembnejši razlog opuščanja pri starostni skupini E, pomanjkanje kmečke delovne sile pri skupini C skupaj z veliko oddaljenostjo parcel, velika oddaljenost parcel pa pri skupini A (67 %), z 62 % pri skupini D in s 75 % pri skupini F. To so seveda le subjektivne ocene, ki pa niso daleč od realnega stanja.

Po potresu je prišlo do množičnega odvzema zemlje najboljše kvalitete (za Breginjske razmere seveda) na območju današnjih montažnih hiš. S takšnimi ukrepi je precejšen del prebivalcev izgubil eksistenčno osnovo, posebno ker so bili ostali obdelovalni kompleksi že večji del opuščeni. Zemljo so odvzeli 52,9 % gospodinjstvom, nekaj parcel so jemali že tudi pred potresom za tovarno in ceste. Pri dveh gospodinjstvih zemlja ni bila odvzeta, a uničena zaradi popotresne obnove. Za namen postavitve novogradenj so odvzeli zemljo 74 % gospodinjstvom, za postavitev skupnega hleva 11 %, za obnovo ceste 9 % in za izgradnjo tovarne v predpotresni dobi 7 % gospodinjstvom. Pri treh gospodinjstvih so na parcele navozili odpadni material in s tem za več let, ob trenutnih tendencah pa verjetno za vselej, preprečili obdelavo zemlje. V večini primerov (74 %) so odvzeli samo njivski svet, pri 14 % gospodinjstev njivo in travnik, pri 5 % pa samo travnik, pri enem gospodinjstvu pa njivo, travnik in sadovnjak. Zamenjavo zemlje niso dudili, niti je niso imeli kje vzeti. Večina je bila zadovoljna s sporazumom, da jo bodo plačali. Za predpotresno razlastitev prâ postavitvi tovarne so plačali skromnih 15 din za m², v sedanji fazi razlaščanja pa bodo nekmetom plačali po 25 din, kmetom pa po 30 din za m², Domačinom se zdi to zadostna cena, ker so pač izgubili občutek za pravo vrednost zemlje.

Strojni park je še izredno skromen. Robidišče so še dejansko na stopnji motičnega poljedeljstva, saj imajo v vasi vsega eno kosilnico in en plug. Le nekoliko ugodnejša je slika v Breginju. V naselju je pet traktorjev, 13 kosilnic in 8 motornih žag v posesti 14 % gospodinjestev, kar 86 % pa je brez vsakršnega kmetijskega stroja. Značilno je, da imajo stroje v največji meri mešana gospodinjestva (18 %), ki so z zagotovitvijo sredstev (večina strojev je nabavljenih z lastnimi sredstvi) izven kmetijstva in nenavezanosti na zemljo, uvedla tudi malce naprednejšo obdelavo. Pri pregledu po starostnih skupin pa je opazna nadpovprečna posest pri skupinah C in A, kjer 40 % oziroma 19 % gospodinjestev poseduje stroje.

Navezanost na zemljo pokaže v veliki večini tistih, ki ne nameravajo menjati posestva (95 %), le tri gospodinjestva pa so izrazila željo po nakupu zemlje. Takšen odnos je razumljiv, če upoštevamo, da daje zemljo v glavnem v brezplačni najem (v zamenjavo za sir) 22 gospodinjestev in jo ima v najemu 14 gospodinjestev.

Spremembe v živinoreji

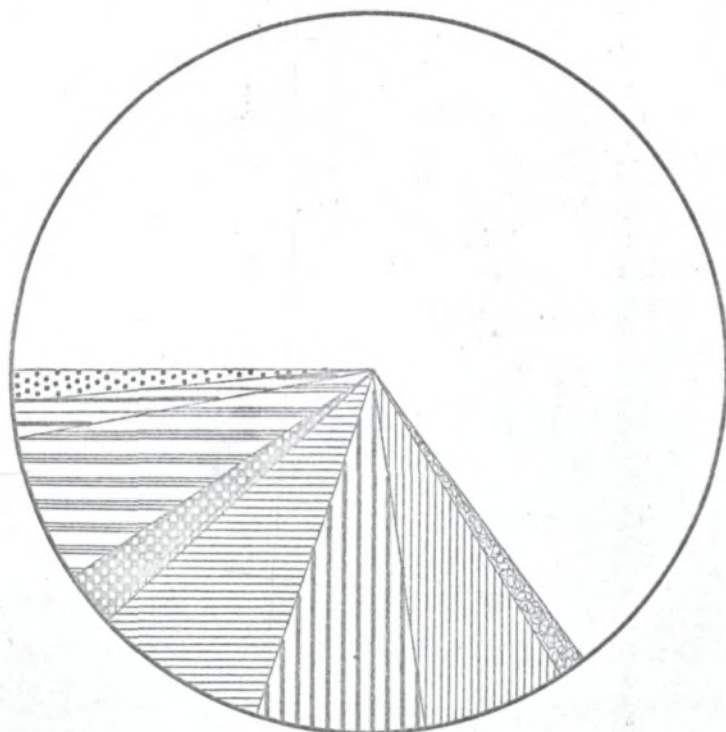
Z opuščanjem obdelave zemlje je tekkel tudi proces upadanja števila živine. Skoraj v vseh gospodinjestvih se je v zadnjih letih število živine zmanjšalo (66 %), pri 13 % ni bilo sprememb, pri treh gospodinjestvih je prišlo do povečanja zaradi upokojitve, ostala pa niso imela živine deset let nazaj. Kot poglobitni razlog se navajata pomanjkanje delovne sile in zaradi potresa porušeno gospodarsko poslopje. Pregled po tipih gospodinjestev pove, da je prišlo do zmanjšanja pri 78 % kmečkih gospodinjestev (ostala nimajo živine), pri 90 % mešanih in samo pri 31 % nekmečkih gospodinjestev. Pri slednjih pri 20 % ni prišlo do sprememb pri 8 % pa se je število celo povečalo. Takšno stanje pri nekmetih ne gre toliko na račun notranje trdnosti, ki bi lažje pomagala prebroditi nastale probleme, pač pa za manj živine, ki so jo po potresu lahko razmestili po zasilnih barakah, govejo živino pa so v večji meri kot ostali oddali v skupni hlev.

Primerjava o stanju tik pred potresom in septembra 1977 pokaže upad živine s 192 GNŽ na 86 GNŽ ali za 55,1 %. Vzporedno s tem se je zmanjšalo število GNŽ na gospodinjstvo s 1,85 na 0,86, pri čemer izkazujejo danes hiše, ki v potresu niso bile toliko prizadete da bi jih bilo potrebno rušiti, število 1,17 GNŽ, čeprav so v predpotresni dobi zaostajale za povprečkom za celotno naselje. V Robidišču je upadlo število živine z 61 GNŽ na 48 GNŽ, kar je občutno manjši padec kot v Preginjju. V Breginjju je danes že najvišji delež gospodinjstev brez kakršnekoli živine (37,4 %), sledi razred z do 0,49 GNŽ s 25,9 %, močno pa sta zastopana še razreda z 1,99 GNŽ (13,5 %) in z 2 - 2,99 GNŽ (18,3 %). Na gospodinjstva, ki so posedovala ustrezno živino, je prišlo septembra 1977 še 1,51 krav (pred potresom 1,88), 3,14 ovac (pred potresom 4,55), 6,1 zajcev (11,6) in 7,4 glav perutnine (9,56). Delež glav v strukturi celotnega živinskega fonda je z 58,8 % porasel na 64,9 %, porasel pa je tudi delež junic in perutnine, ori vseh drugih vrstah pa se je delež glede na predpotresno obdobje znižal. Takšno obravnavanje pa daje le relativno sliko, saj je pri vseh vrstah prišlo do številčnega padca. Najmanjši je bil padec pri junicah, slede po vrsti (povsod padec za več kot polovico) perutnica, krave, svinje, ovce, zajci, teleta, konji biki in voli ter koze. Danes je v Breginjju le še en konj (pred potresom 4) in pred desetimi leti 7, en vol (8, 13), 56 krav (113,181), sedem telic (22,42), osem junic (11,9), 26 svinj (59,72), 69 ovac (22,288), dve kozi (17,23), 91 zajcev (267,211) in 385 glav perutnine (765,782).

Kmečka gospodinjstva so pred potresom posedovala 10,935 GNŽ, danes pa le 4,65 GNŽ, pri mešanih se je število zmanjšalo s 161,235 GNŽ na 68,085 GNŽ, pri nekmečkih pa z 19,955 GNŽ na 13,565. Tako odpade na kmečka danes 5,4 % živinskega fonda, na mešana 78,9 % in na nekmečka GNŽ na gospodinjstvo pri čistih kmečkih gospodinjstvih od 1,22 GNŽ na 0,52 GNŽ ali za 57,4 %, pri mešanih je bilo zmanjšanje od 2,83 GNŽ na 1,19 GNŽ ali za 57,8 %, pri nekmečkih pa od 0,51 GNŽ na 0,38 ali

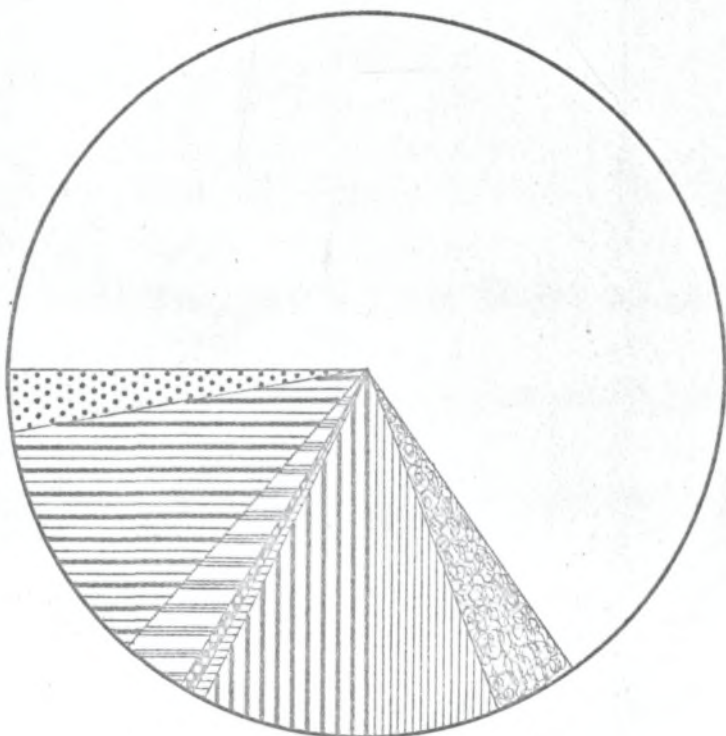
STRUKTURA GNŽ V BREGINJU IN ROBIDIŠČU SEPT. 1977

BREGINJ

- KRAVE
- TELETA
- JUNICE
- SVINJE
- OVCE
- KOZE
- ZAJCI
- PERUTNINA
- KONJI
- BIKI, VOLI

ROBIDIŠČE

padec za 32 %. Glede na starostne skupine se je položaj v popotresnem obdobju glede na predpotresno spremenil tako, da danes skupina A poseduje 17,3 %, skupina B 4,2 %, C 33 %, D 19,4 %, E 20,3 in F 5,5 % živine. V skupini A se je povprečno število GNŽ na gospodinjstvo znižalo od 1,16 GNŽ na 0,91 GNŽ (za 38,9 %), pri skupini B od 0,66 GNŽ na 0,61 GNŽ (za 8,1 %), pri C od 3,71 GNŽ na 1,91 GNŽ (za 48,4 % pri skupini D od 2,42 GNŽ na 1,05 GNŽ (za 54,8 %), pri skupini E od 1,35 GNŽ na 0,42 GNŽ (za 69 %) in pri skupini F od 2,53 GNŽ na 0,95 GNŽ (za 62,5 %). Potres je najbolj prizadel starejše prebivalstvo, ki je že prej komaj vzdrževalo skromno število živine. Stare ljudi je zajelo malodušje iz katerega se bodo le težko izvili. Zlasti moderne montažne hiše brez hlevov so pomenile dokončen udarec prej cvetoči živinoreji. Tako sta danes kar dve tretjini kmečkih gospodinjstev brez sleherne živine, prav tako 56,4 % nekmečkih gospodinjstev, pri mešanih pa prevladujejo štiri razredi: brez živine je 21,1 % gospodinjstev, od 0,01 do 0,49 GNŽ ima 24,5 %, od 1 do 1,99 GNŽ 19,3 % in od 2 do 2,99 GNŽ je najbolj zastopana skupina z 28 % gospodinjstev.

Zmanjšanje števila živine je pomenilo hud uradec za prebivalstvo, ki si je prej večino hrane pridelalo samo. Krave so bile sicer slabe pasme in so dajale komaj 1500 do 2000 l mleka letno na žival, medtem ko je povprečje na celotnem Tolminskem 2600 l. Najboljše krave dajejo od 7000 l na leto. Že pred potresom je kmetijska zadruga odkupila približno 10 % prirastka, po potresu pa so odkupili vso živino, ki je gospodinjstva niso mogla vzdrževati. Aprila 1976 so začeli tudi v Breginju odkupovati mleko. Sprva je bil odkup razmeroma visok 400 l na dan, kar bi zneslo letno čez 100 000 l, a je po potresu padel komaj na 15 l na dan. Aprila 1976 so v Breginju odkupili vsega 375 l mleka, maja pa že 10072 l, s čemer je Breginj kar za enkrat presegel Sedlo s 5660 l, še bolj pa Podbelo s 3970 l in Stanovišče s 3700 l.

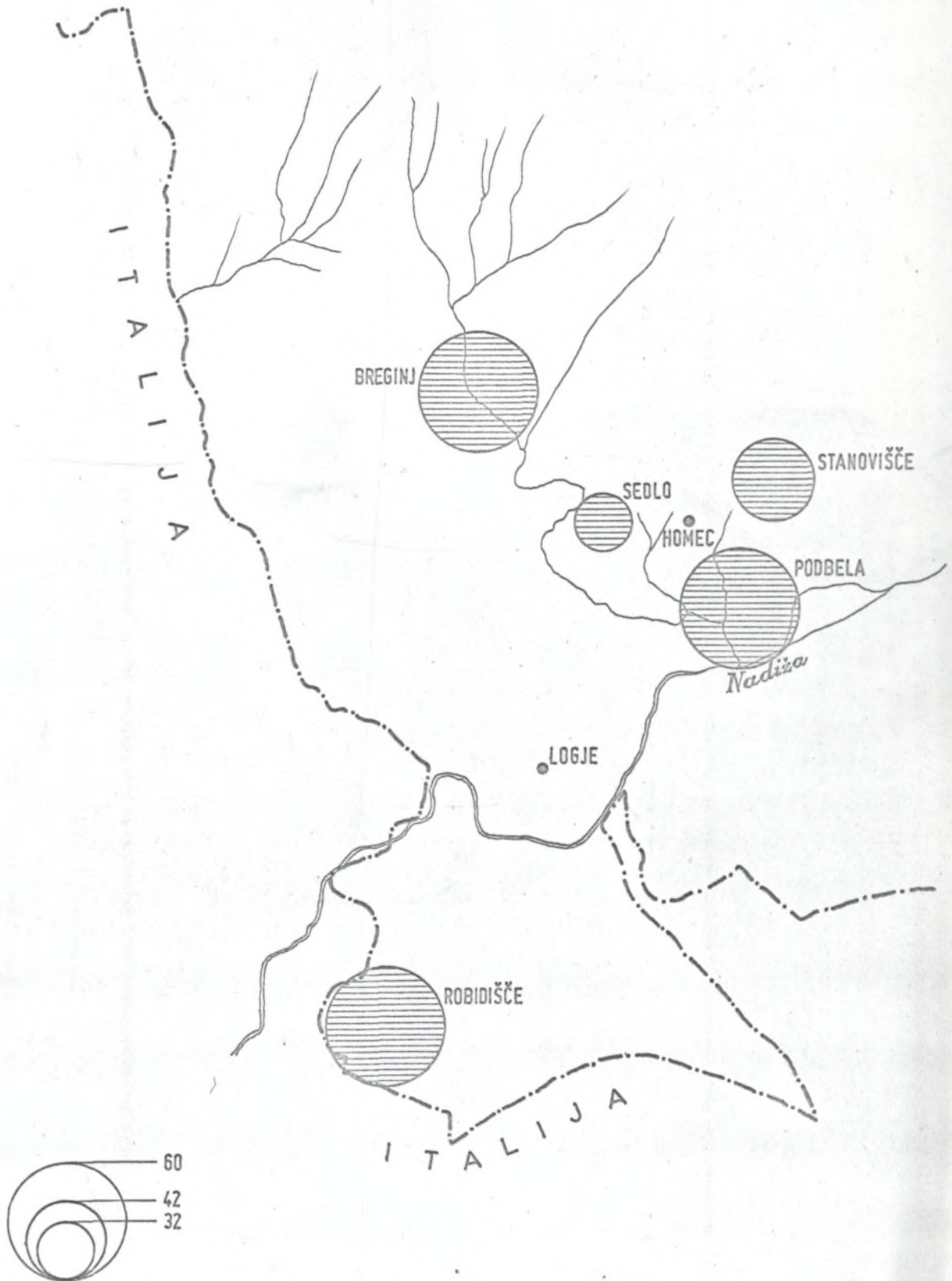
Pretrgan stik z živino je povzročil tudi resne psihološke strese v življenju starejšega dela prebivalstva. Predvsem navezanost na kravo, katere danes ne morejo več rediti je povzročila malodušje, psihično hiranje in veliko nezadovoljstvo nad bivanjem v sicer moderno zasnovanih montažnih objektih. Krava je imela namreč funkcijo domače živali, podobno kakor pri meščanih pes ali mačka, zato so tudi del svoje ljubezni prenašali na govedo in bili nanj čustveno navezani.

Da bi rešili problem porušenega gospodarskega poslopja, so se na Breginjskem odločili za gradnjo skupnih hlevov. Zaradi individualistične, avtarkične miselnosti prebivalstvo na to noviteto ni zadovoljivo reagiralo. Na področju Breginjskega kota so se odločili za izgradnjo petih tovrstnih objektov: v Breginju, Podbeli in Robidišču s kapaciteto 60 glav živine, v Stanovišču za 42 glav in v Sedlu za 32 glav, medtem ko je šesti skupni hlev na Tolminskem v Volarjih. Do septembra 1976 so uradno odprli le hleva v Podbeli in Breginju.

V primeru skupnega hleva v Breginju so se pojavili novi problemi. Hlevska kapaciteta 60 glav živine je bil septembra 1977 zaseden le z 32 glavami in ni kazalo, da se bo hlev kmalu napolnil. Pojavljajo se celo tendence nadaljnjega zmanjšanja staleža. Na te težave so projektanti računali, saj so predvideli, da se bo hlev v Breginju napolnil šele v petih letih. Če bi bila še do tedaj prazna mesta, bi jih zaposlili s plemensko živino v združni lasti. V Podbeli pa so del živinskega fonda slabe pasme nadomestili s kravami z Dolenjske, ki so dale pri poizkusih ugodne rezultate.

Težave pri skupnih hlevih izhajajo iz neugodne starostne strukture prebivalstva, ki je težje gibljivo, velike oddaljenosti parcel in njihova razdrobljenost ter relativno velika oddaljenost hlevov od bivališča, ki je prebivalstvo ni vajeno. Za oddajo živine v skupni hlev so se odločili v glavnem tisti, ki imajo bivališče blizu hleva.

BREGINJSKI KOT - KAPACITETA SKUPNIH HLEVOV

MERILO 1:50 000

V hlevsko skupnost je pristopilo v Breginju 31, v Sedlu p, Stanovišču 17, Podbeli 15 in v Robidišču 13 gospodinjstev, skupaj 85 gospodinjstev v regiji.

Zamisli o skupnem hlevu so naletele na precejšen odpor v poznejši dobi o čemer pričajo rezultati ankete. V Robidišču se je samo pet gospodinjstev izjasnilo, danameravajo imeti živino v hlevu, od tega le dvoje zanesljivo, pri ostalih pa še ni gotovo. V Breginju, kjer ni nikakršnih drugih možnosti, se odgovori v večji meri ujemajo s številom podpisnikov pogodbe. V skupnem hlevu namerava imeti živino 24 gospodinjstev, od tega 21 zanesljivo, tri pa nezanesljivo. Trenutno je torej zagotovljena zasedba skoraj 40 stojišč, v Robidišču pa 19 stojišč.

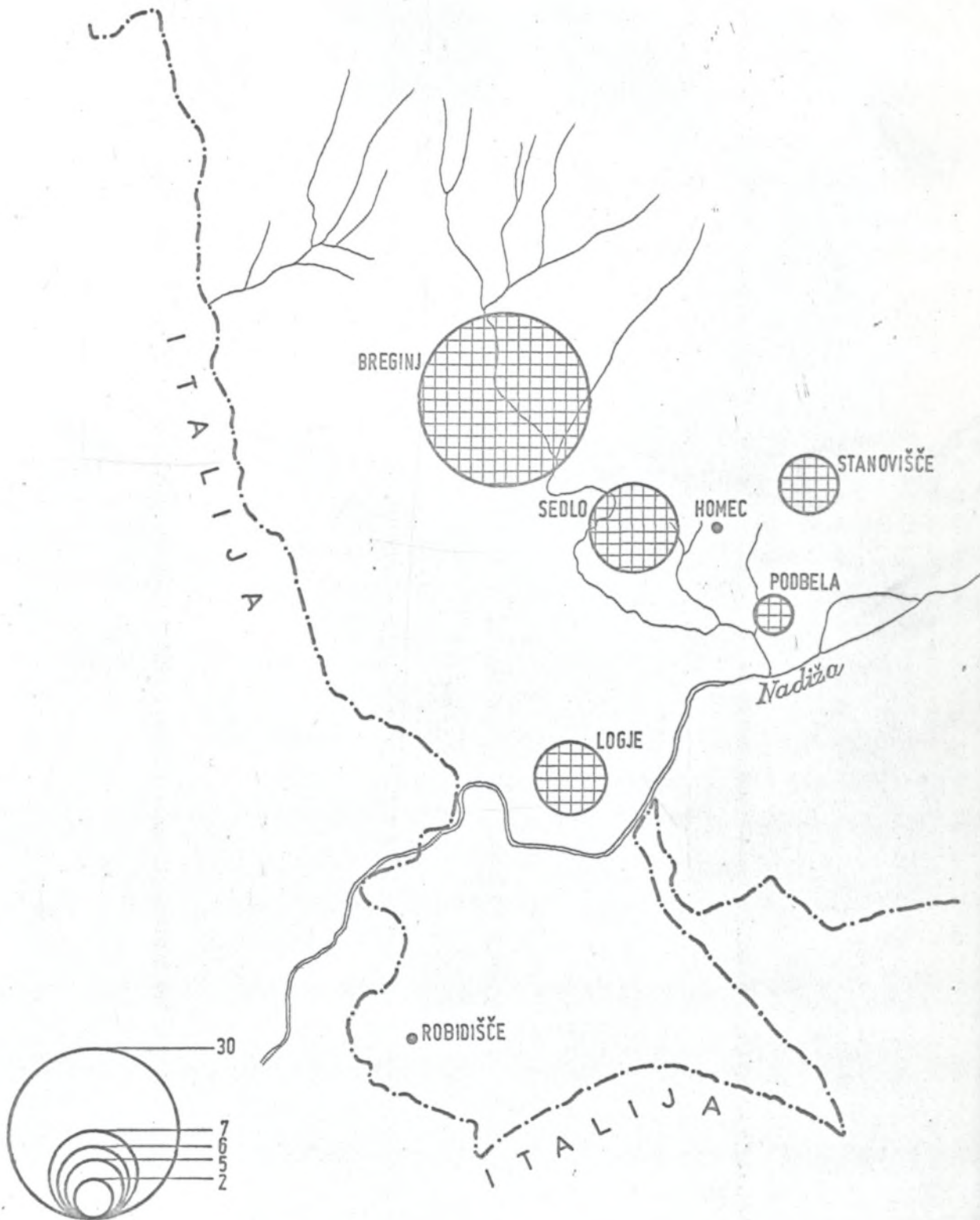
Breginjsko kmetijstvo kaže le šibko tržno usmerjenost in je izrazito avtarkično. Po potresu so se razmere še poslabšale, saj ne pridelajo dovolj niti za domače potrebe. Pred potresom leta 1975 je prodajalo kmetijske proizvode 23 gospodinjstev, po potresu pa samo še 17. V veliki meri gre samo še za zamenjavo, Podatki o posameznih tržnih produktih sozbrami samo za čas pred potresom: 15 gospodinjstev je prodajalo sir, od 25 kg do 80 kg letno (večina okrog 50 kg ali 10 hlebcev), jajca (300 letno) je prodajalo eno gospodinjstvo, prav tako eno okrog 300 kg krompirja, meso šest gospodinjstev, mleko pa eno gospodinjstvo. Struktura produktov se ni bistveno spremenila, količine pa so manjše.

Spremembe v zaposlitveni strukturi prebivalstva

Potres je prinesel tudi spremembe v zaposlitveni strukturi, saj sovпада z odprtjem obrata tovarne TIK v Breginju. Zanj lahko trdimo, da je v mnogočem zavrl propadanje območja, predsem predelov, ki dajejo obratu delovno silo. Obrat je namenjen za predelavo plastičnih mas. Povprečni dohodek je bil avgusta 1977 4.000 din, najnižji pa 3200 din, vsekakor dovolj, da se je v Breginju izoblikovala nova skupina ljudi, nosilcev nadaljnjega razvoja. V obratu je sicer predvideno 80 do 100 delovnih mest,

BREGINJSKI KOT - ŠTEVILO ZAPOSLENIH V OBRATU "TIK BREGINJ" SEPTEMBRA 1977 PO NASELJIH

MERILO 1:50000

septembra 1977 pa je bilo zaposlenih samo 53 delavcev, ker delovne sile zaradi ostarelosti ni dovolj. Kar 30 je zaposlenih iz Breginja, šest iz kraja Logje, sedem iz Sedla, pet iz Stanovišča, dva iz Potokov in eden iz Kobarida. Torej je Breginj postal zaposlitveni center tudi za druge kraje in kot takšen pobudnik dnevne migracije. V obratu je zaposlenih 34 % moških in 60 % žensk. Starostna struktura je za razmere v Breginjskem kotu izredno ugodna: 7,6 % pod 20 let, 35,8 % do 30 let, 32,1% pod 40 let in le 24,5 % nad 40 let, nihče pa ni nad 50 let. Zaradi majhne izbire delovnih mest opravljajo isto delo delavci brez in z končano osemletko ter celo s poklicno šolo. Kar 10 % delavcev opravlja neustrezno delo. Izobrazbena struktura je slaba, a v bistvu prevrednotena. 39,6 % delavcev ima nekončano osnovno šolo, osemletko je končalo 28,3 %, poklicno šolo 15,1 %, srednjo šolo in visoko šolo pa po en delavec. Septembra 1977 je bil za prebivalce Breginja domači kraj z 31 % zaposlenih že na prvem mestu glede na kraj zaposlitve. Na drugem mestu je bila Nova Gorica s 13 %, terenska dela so zaposlovala 12 % delavcev, 7 % jih je delalo v Tolminu, 3 % v Kobaridu (skupaj s šolarji pa kar 20 %). Delež tedenskih migrantov je pa vedno velik in znaša med vsemi zaposlenimi 31 %, na vsaka dva tedna pa se vrne domov 5 % migrantov. 30 % zaposlenih hodi na delo peš. 33 % je dnevni migrantov, od tega večina šolarjev. Za pot v šolo oziroma službo jih porabi v eno smer 44 % do 30 minut, do ene ure 12,5 %, nad eno uro pa 2,2 % dnevnih migrantov

Funkcija in struktura oskrbe

Oskrba je še vedno izredno nezadovoljiva. Prometna infrastruktura se je sicer v popotresnem obdobju ob učinkovitejši pomoči družbe izredno izboljšala, dočim trgovsko omrežje še čaka na obnovo. Potres je večina trgovin močno poškodoval in so jih le zasilo obnovili, niso pa še izpopolnili izbire. V Breginju imajo v načrtu moderno samopostrežno trgovino, v kateri bo mogoče dobiti tudi meso, kruh vsak dan in ostale prepotrebne življenjske artikle. Preskrbo bodo izboljšali tudi v ostalih krajih. Trgovina z mešanim blagom bodo še naprej v Logjeh, Podbeli in v Sedlu.

Drednjeročne in dolgoročne potrebe bo moralo prebivalstvo Breginjskega kota še naprej zadovoljevati v centralnih naseljih višjega ranga v dolini. Potres zaenkrat še ni izboljšal stanja v zdravstvu, stanje v šolstvu pa je celo poslabšal. Zdravnik prihaja v Breginj samo enkrat tedensko, včasih samo dvakrat na mesec. Ob ostarelem prebivalstvu, potrebnemu stalnega zdravniškega nadzora, je razumljivo, da so se odločili za zdravstveno postajo in zobozdravstveno ambulanto v Breginju. Še vedno je v Breginju tudi sedež pošte. Potres je porušil šolsko poslopje, zato so tudi učenci nižjih razredov prisiljeni na začasno šolanje v Kobaridu. Medtem, ko je bilo še pred nekaj leti v Breginju okrog 50 šoloobveznih otrok, jih je danes samo še 22, od tega 12 v nižjih razredih, ki hodijo v Kobarid s kombijem, lo pa v višjih razredih in ti hodijo v Kobarid z avtobusom. Razmere se bodo v kratkem uredile, saj gradi SR Makedonija v Breginju novo, protipotresno varno, štiriletno osnovno šolo. Uvedli bodo tudi otroško varstvo. Oskrbne in centralne funkcije se bodo skoncentrirale v predel med starim in novim delom Breginja, kar je posrečena lokacija. V Breginju so pričeli tudi z gradnjo črpalke.

Danes nakupuje hrano v Breginju 95 % gospodinjstev, v Kobaridu 22 % (meso), v Tolminu pa 2 %. Pri tem je pomembno, da nakupa prehrane v dolini ne združujejo z ostalimi opravili, ampak gredo v Kobarid večkrat izključno zaradi pomanjkanja osnovnih prehrabnih artiklov v Breginju. Obleko in obutev nabavlja v Tolminu 48 gospodinjstev, v Kobaridu 29, v Novi Gorici 19, v Italiji lo in v Ljubljani 6 gospodinjstev. Nakupe ostalih artiklov predvsem dolgoročnih, so zaradi ostarelega prebivalstva, razmera redki. Poglavitna kraja za dolgoročno oskrbo za Breginjski kot sta Tolmin in Nova Gorica. Kot občani center oskrbe se javlja tudi Bovec.

Povprečno breginjsko gospodinjstvo zadovoljuje svoje potrebe v Kobaridu na 71 dni, pri čemer nikoli ne gre v Kobarid 7,7 % gospodinjstev. V Tolmin gredo po opravkih povprečno na 114 dni (11,5 % ne gre nikoli), v Novo Gorico na 166 dni (36,0 % ne

hodi tja) in v Ljubljano na 223 dni (kar 67,3 % pa ne gre nikoli v Ljubljano). Povprečno gredo v Italijo (Čedad, Videm) na 193 dni, pri čemer jih 22 % nikoli ne hodi preko meje. Gospodinjstva, ki imajo zaposlene v breginjski tovarni, kažejo kot izrazito nova sredina veliko večjo mobilnost: v Kobarid na 17 dni, v Tolmin na 39 dni, v Novo Gorico pa 150 dni (eno gospodinjstvo v Novo Gorico ne hodi) in v Ljubljano na 202 (42,9% ne hodi).

V Italijo grejo povprečno na 100 dni le člani enega gospodinjstva ne hodijo preko meje.

Robidišče kaže zaradi ostarelosti, slabe kupne moči, majhnih potreb in oddaljenostjo od prometnih sredstev izredno imobilnost: V Kobarid hodijo povprečno na 145 dni (27,7 % nikoli), v Tolmin na 217 dni (27,7 %), v Novo Gorico hodijo samo člani štirih gospodinjstev enkrat letno, v Ljubljano pa ne gre nihče. Zanimivo pa je, da je zaradi bližine meje in dvolastništva prekomejno komuniciranje prebivalcev Robidišča veliko živahnije kot v območju ostalega Breginjskega kota. 27,7 % ne gre nikoli v Italijo, ker so praktično nepokretni, ostali pa gredo čez mejo povprečno na 39 dni.

Nadaljnja analiza po tipih gospodinjstev v Breginju je pokazala, da so najbolj mobilna nekmečka (Kobarid na 44 dni, Tolmin 102 dni, Nova Gorica 141 dni, Ljubljana 208 dni, Italija 174 dni) pred mešanimi (Kobarid 88 dni, Tolmin 118 dni, Nova Gorica 187 dni, Ljubljana 240 dni in Italija na 148 dni) in kmečkimi gospodinjstvi (Kobarid 100 dni, Tolmin 166 dni, Nova Gorica 233 dni, v Ljubljano ne hodi nobeno gospodinjstvo in Italijo 83 dni).

Mobilnost prebivalstva po starostnih skupinah je sledeča:

	A	B	C	D	E	F
Kobarid dne	46	8,5	56	89	97	83
ne hodi %	-	-	-	-	18,8	-
Tolmin dni	52	47	60	110	203	79
ne hodi %	-	-	6,6	-	24,4	20
Nova Gorica dni	150	122	133	117	254	187
ne hodi %	14,3	16,6	20	37,5	61	-
Ljubljana dni	156	277	332	175	233	15
ne hodi %	61,9	50	46,7	56,3	83	80
Italija dni	164	61	133	67	244	83
ne hodi %	-	33,3	-	-	2,4	-

Potres je povzročil, večjo mobilnost dela prebivalstva zaradi različnih opravkov na občini, nakupov gradbenega in drugega materiala, obiskov pri sorodnikih, drugi del prebivalstva, ki je bil že prej manj mobilni pa se je še bolj imobiliziral. Precej pa je mlajšega prebivalstva, ki ga potres ni odvrnil od razmeroma velike mobilnosti, obenem pa je precejšen delež kategorije "ni sprememb" treba pripisati tistim ki že prej niso hodili izven domačega kraja. V Breginju vseeno prevladujejo tendence k zmanjšanju mobilnosti v popotresnem obdobju, v Robidišču pa ni nobenih sprememb: (v %)

Pogost- nost oprav- kov	B r e g i n j						Skupaj	Robidišče
	A	B	C	D	E	F		
bolj	9,5	33,3	33,3	18,75	9,5	/	15,4	-
manj	42,9	16,7	26,7	43,75	40,5	80,0	40,4	-
enako	47,6	50,0	40,0	37,5	47,6	20,0	43,2	94,4
neznano	-	-	-	-	2,4	-	1,0	5,6

Struktura bivališč

Že pri obravnavanju fiziognomskih učinkov je bilo rečeno, da sta oba potresna sunka močno prizadela tako stanovanjske kot gospodarske objekte v Breginju. Ker je rešitev problema s stanovanjem in problema obnove gospodarskega poslopja predvsem gospodarske narave, podajamo ta problem šele na tem mestu. Zlasti je prizadelo prebivalstvo pomanjkanje prostorov za živino, malo manj pa stanovanjsko vprašanje, saj je učinkovita družbena pomoč zagotovila prav vsem pravočasno streho nad glavo. Za rekonstrukcijo stare hiše se je odločilo sedem gospodinjstev, deset pa jih je hkrati z rekonstrukcijo še moderniziralo stanovanjski objekt. Do septembra 1977 je ena družina že postavila novo klasično zidano hišo na lokaciji predpotresne hiše in tudi osem družin se je hkrati s tem, da so dobili domovanje v montažni hiši odločilo še za gradnjo klasičnega objekta na področju oredpotresnega Breginja. Štiri družine žive v zasilnih barakah, od tega ena v individualni, tri pa v skupni zasilni baraki, v kateri so tudi spbice za delavce, ki so zaposleni pri obnovi Breginja, ter pošta. Samo v šestdesetih letih grajen blok za družine oficirjev na karavljici ni bilo potrebno zaradi trdne gradnje v ničemer popravljati, 71 gospodinjstev pa se je zadovoljilo z novim stanovanjem v montažnih hišah.

Za večino prebivalstva so se v Breginju bivalni pogoji po potresu močno izboljšali. Prejšnje stanje z neprimernimi sanitarijami, komunalnimi napravami itd., se je v novih stanovanjih občutno popravilo.

S te plati bi torej morali biti ljudje zadovoljni in resnično so si nekateri, zlasti mlajši, znali urediti topel in okusno opremljen novi dom, predvsem starejše prebivalstvo pa se ni moglo "čez noč" aklimatizirati v novem okolju, o čemer pričajo številna zanemarjena in umazana stanovanja v montažnih hišah, kjer še vedno hodijo v blatnih škornjih in podobno.

Danes ima v Breginju 97 % gospodinjstev v hiši tekočo vodo, medtem ko je v Robidišču ta delež samo 17 %. Kopalnico ima v Breginju 88 % gospodinjstev, v Robidišču pa nihče. V Robidišču pravega stranišča v hiši ni nikjer, stranišče zunaj hiše ima 83 % gospodinjstev, tri gospodinjstva pa stranišča sploh nimajo. V Breginju sta dve takšni gospodinjstvi, 6 % ima stranišče zunaj hiše (stari objekti), ostali pa v hiši. Opremljenost z gospodinjskimi aparati bi bila v Breginju lahko zadovoljiva, če bi upoštevali, da so navedeni odstotki odraz realnega stanja, saj gre v bistvu za naprave, ki so v večini dotrajane ali celo pokvarjene. Kompletno opremljenih gospodinjstev z vsemi odnovnimi gospodinjskimi aparati je le malo. Televizor ima v Breginju 46 % gospodinjstev, od tega sta dva barvna sprejemnika, v Robidišču, pa je v vsej vasi en sam aparat. Radio je še vedno osnovni vir informacij. To trditev potrjujejo sprejemniki v 76 % gospodinjstev v Breginju in 56 % v Robidišču. Hladilniki 27,1% in pralni stroji z 67 % so se v Breginju že lepo uveljavili, v Robidišču pa pralnih strojev ni in le v 28 % gospodinjstev imajo hladilnik. Med prevoznimi sredstvi je v Breginju danes 24 avtomobilov (en avto je na 12 prebivalcev). Z modernizacijo ceste ter z izboljšanjem življenjskega standarda bo število gotovo še naraslo. Zanimivo je, da je med zaposlenimi v tovarni še kar 61 gospodinjstev, ki imajo avto in tudi opremljenost z ostalimi gospodinjskimi aparati je pri njih popolnejša.

Z rekonstrukcijo gospodarskega poslopja pa⁸⁹ je v Breginju odločilo lo družin (to jim je omogočila manjša poškodovanost objekta), obenem z rekonstrukcijo pa so izvršila modernizacijo tri gospodinjstva. Na drugi lokaciji misli postaviti novo gospodarsko poslopje sedem gospodinjstev, na stari lokaciji pa bo le eno. Da bi na hitro rešili problem neuporabnega gospodarskega poslopja, so domačini s pomočjo vojakov zgradili lesene zasilne barake, ki imajo funkcijo shrambe za orodje in za pridelke, ponekod pa so v njih hlevi za perutnino, zajce, svinje in v enem primeru celo za govedo. Takšnih barak je 94, pri čemer imajo nekatera gospodinjstva po dva ali celo tri objekte.

ZAKLJUČKI S KRITIČNO OCENO SOLIDARNOSTNE AKCIJE

Raziskava Breginjskega kota je pokazala, da so prostorski učinki potresne dejavnosti v letu 1976 dvojni:

1. potresna dejavnost je prispevala k hitrejši transformaciji prostora na osnovi dotedanjih razvojnih procesov,
2. solidarnostna akcija in z njo združeni procesi so vnesli v prostor povsem nove kvalitete.

Zato so na tem mestu posebej podani splošni zaključki in ocena solidarnostne akcije.

1. Potres je pospešil zmanjšanje obdelovalnih površin, zaradi splošnega opuščanja obdelovanja in zaradi dodatne urbanizacije naselij najbližjih obdelovalnih zemljišč. To je prizadelo predvsem starejše prebivalstvo, ki živi v glavnem od kmetijstva.
2. Zmanjšalo se je število vseh vrst živine ob dokaj obsežnih travnih površinah. To je v medsebojni vzročni zvezi z opuščanjem izkoriščanja kmetijskih površin, poklicnim preseljanjem in ostarelosti prebivalstva ter deloma tudi izgubi hlevov.
3. Ob znanih posledicah spremembe izgleda, strukture in položaja naselij, gre torej v bistvu za nazadovanje vrednosti pokrajine kot socialnoekonomskega objekta.
4. Iz navedenega že sledi nekaj zaključkov o potrebnih smereh razvoja, ki bi zahtevalo intervencije družbe v smislu zadržanja poseljenosti prostora z normalnim standardom vseh vrst človekovih dejavnosti. K temu bi pripomoglo pospeševanje razvoja osrednje gospodarske osi Zgornjega Posočja med Bovcem-Kobaridom in Tolminom. Z izboljšanjem komunikacij je treba ustvariti ustrezno ponudbo delovnih mest polistrukturnega značaja, kar bi nedvomno povečalo dnevno migracijo. Potrebno je Breginjski kot vključiti v ožje gravitacijsko območje

gospodarsko močnejše osrednje razvojne osi ali enega samega večjega središča, kar bo prispevalo k oblikovanju zdrave demografske strukture in sicer redkejši in prostorsko opredeljeni poselitvi.

Solidarnostna akcija je bila uspešna v naslednjem:

1. Bila je hitra in učinkovita, vsi so dobili streho nad glavo.
2. Preprečeno je bilo izseljevanje prebivalstva.
3. Prebivalstvo je dobilo nove možnosti za zaposlitve.
4. Izboljšana je prometna povezava, ki bo omogočila intenzivnejše pretakanje delovne sile.
5. Izboljšana bo oskrba, z vsemi nadalje predvidenimi objekti javnega značaja, bo breginjsko prebivalstvo lahko zadovoljevalo vse nannujnejše potrebe.
6. Za prebivalstvo, še zlasti pa za mlajše so se izboljšali bivalni pogoji.

Za pogloblitve pomanjkljivosti, ki so ob hitrih akcijah tudi razumljive se je pokazalo:

1. Odvzem najboljše zemlje za gradnjo novih delov naselij (V primeru Breginja bi bilo morda bolj umestno, če bi postavili novo naselje na mestu starega, s tem bi pomanjkanje prostora nadomestili s širjenjem levo in desno od bivšega starega jedra).
2. V nekaterih primerih bi bila bolj primerna, strnjega zazidava.
3. Nepodkletene hiše se, kljub lažjemu vходу na ostarelo prebivalstvo, zaradi pomanjkanja hrambenih prostorov niso obnesle.
4. Ponekod so pri montažnih hišah zabetonirali vhod v garažo s po dva metra visoko škarpo.
5. V nekaterih montažnih objektih živi pteveč ljudi, v nekaterih pa le posamezniki (zato bi bilo bolje, če bi srednje

podkletene montažne objekte namenili bolj številnim družinam in manjše manj številnim).

6. Hitreje bi bilo potrebno urejevati infrastrukturo.
7. Tako bi bilo potrebno poskrbeti za restavracije spomeniške zaščitnih objektov.
8. Bolje bi bilo, če bi za prebivalstvo, ki se ukvarja z živinorejo postavili individualne hleve.
9. Poskrbeti bi bilo potrebno za pestrejšo izbiro delovnih mest.
10. Hitreje bi bilo potrebno poskrbeti za zdravstveno zaščito prebivalstva.
11. Potrebno bi bilo zaščititi območje pred pretirano škodo, povzročeno od divjadi.
12. Za vključitev Breginjskega kota v prekomejno komuniciranje, bi bilo potrebno modernizirati cesto do mosta na Nadiži in morda prekvalificirati mejni prehod na raven meddržavnega.

TRANSFORMACIJA MESTNEGA PROSTORA KOT POSLEDICA POTRESNE
DEJAVNOSTI NA PRIMERU KOBARIDA

NEKAJ ELEMENTOV POPULACIJSKE STRUKTURE IN NJENIH SPREMEMB

Oba potresa 1976 sta izredno močno prizadela mestno naselje Kobarid, središče osrednjega dela Zgornjega Posočja, ki je poleg svoje bližnje okolice svojo gravitacijo uveljavljal zlasti v vsem Breginjskem kotu in v okviru nekaterih funkcij, predvsem pa oskrbne, tudi preko meje v Italijo. Ta centralna funkcija in nekaj industrije (Tovarna igel, mlekarne, je v letih pred potresom ustvarjalo fiziognomsko, strukturno in funkcijsko podobo naselja, ki je zrastle v primerni oddaljenosti od Tolmina in od Bovca ob križišču glavne ceste sever-jug s ceste in mednarodnim mejnim prehodom proti zahodu ter poti preko Soče na njen, z nekaj večjimi naselji naseljen, vzhodni breg.

Zahvaljujoč centralnosti, obmejnemu položaju z mejnim prehodom in skromni industriji, je število prebivalstva že pred potresom naraščalo, od 825 leta 1961 na 1035 leta 1971, zaradi preseljevanja iz najbolj prizadetih naselij pa se je število prebivalstva do konca leta 1976 povzpelo kar na 1329. Glede na to in na prevlado enodružinskih hiš je bila poprečna gostota prebivalstva na območju naselja 90 preb./ha, vendar po posameznih delih zelo različno, od 55 do 132 preb./ha. Podrobnejšo razporeditev in gostoto prebivalstva v Kobaridu 1971 kaže tabela:

	Število prebivalcev	površina v ha	gostota
Gregorčičeva ul.	204	3,1	72
Pot na gradič	21		
Krilanova	44	0,8	55
F. Volariča	10		
Manfredova	115	1,7	122
Goriška (del)	5		
Šarfova	88		
Trg svobode	76	1,48	62
Markova (del)	16		
Volaričeva	159	1,52	132
Mateličeva	18		
I. Uršiča	20		
Mučeniška	12		
Skupaj	788	8,60	

Iz objektov, ki so bili po dveh potresih v 3. kategoriji predvideni za rušenja, se je izselilo 240 prebivakcev, ali 18,2 % prebivakcev je zapustilo svoje prvotno bivališče predvsem v starejšem osrednjem delu naselja. Od teh so jih 70 % naselilo v druge dele naselja samega, večina v nove hiše na njegovem južnem delu, ostalih 30 % pa se jih je odselilo iz naselja. Glede na prizadetost posameznih delov naselja, ki jih zaradi njegovega skromnega obsega lahko opredelimo kar z ulicami, so bili nekateri močno prizadeti in se je na primer na območju Volaričeve ulice število prebivalstva zmanjšalo za 50 %. Pred potresom je živel v enem gospodinjstvu 2,7, v mestnem jedru celo 3,7 ljudi.

Z odselitvijo prebivalstva iz prizadetih poslopij se je poleg števila spremenila tudi struktura prebivalstva v predpotresnem delu Kobarida, še posebej pa v njegovem starem jedru. Leta 1971 je bilo v naselju 23,3 % prebivalstva starega do 15 let, 66,3% od 15 do 64 let in 10 % starejšega od 64 let, z največjim deležem starega prebivalstva v jedru naselja. Raziskovanja so celo, pokazala izrazito usmerjenost oskrbe starega prebivalstva v nekatere starejše objekte oskrbe v središču.

Nova industrija je prinesla v naselje z dokaj prisotno agrarno strukturo, predvsem na njegovem vzhodnem delu, dokajšnjo poklicno prestrukturiranje prebivalstva iz kmečkih v nekmečke poklice in v okviru teh v sekundarne. Leta 1971 je bilo v industriji zaposlenega kar 40 % aktivnega prebivalstva, kljub živahni zaposlitvi v njeno industrijo iz drugih naselij. Izven naselja pa je bilo zaposlenih (predvsem v Tolminu) 109 ali 22,8% aktivnih prebivalcev, ki so bili predvsem na Tolmin močno vezani tudi pri vseh drugih oblikah zadovoljevanja svojih življenjskih potreb in so zato po potresu tudi predstavljali potencialni element za odselitev. Ob tem pa se je v naselju samem in to v najslabšem stanovanjskem fondu ohranilo še 12,7 % aktivnih v primernih dejavnostih zaposlenih prebivalcev.

Kratka oznaka mestne strukture, opravljene na osnovi kartiranja naselja, pa kaže naslednje prostorske procese:

Severni del naselja ob Gregorčičevi in Krilonovi ulici ima sorazmerno nisko gostoto prebivalstva s večjim deležem kmečkega. Tudi starostna struktura je najbolj neugodna kar, 40 % gospodinjstev ima komaj 1-2 člana. Ob potresu je bil ta predel manj prizadet in je ohranil enako gostoto in strukturo prebivalstva in se je tako po tem približal ostalemu po potresu bolj prizadetemu delu mesta.

Stari del naselja južno od tod ob Volaričevi, Manfredovi in Šarfovi ulici je bil s 122-132 preb./ha najbolj goste naseljen, s nižjim deležem kmečkega prebivalstva. Tako je predstavljal pred potresom najbolj vitalen del mesta. Številna rušenja se tukaj povzročila največ odselitev, zaradi česar se je prebivalstvena struktura poslabšala in je temu delu mesta potrebnajti nove funkcije in ustvariti novo sosedilno strukturo s ustrešno prebivalstveno strukturo.

Funkcijska struktura naselja in njene spremembe

Pod vplivom centralnosti in še posebej kot območno središče, je Koberid nadpovprečno razvijal oskrbne dejavnosti, med temi pa še posebno mesnice, od katerih nekatere služijo izključno zadovoljevanju potreb prekomejnega prebivalstva. V veliki meri je prostorski razvoj teh dejavnosti stihijski in kaže na njihovo postopno preseljevanje iz naselbinskega jedra na njegov rob, ali celo dalje ven. Deloma se je ta ekspanzija usmerila na sosedbo novih površin, običajno vrtev in sadovnjakov, zapostavljena pa je bila sanacija sicer organsko homogenega mestnega jedra. Popotresne prilike nakazujejo možnost reševanja tega problema v smislu organske funkcijske rasti naselbinskega jedra.

Industrija je locirana na spodnji, soški terasi JV od naselja. Tu sta TIK in Klekarna. V središču naselja je le obrat TIK-a,

ki služi sedaj za skladišče, ki ga je potrebno prestaviti iz jedra naselja na njegov rob.

Kmetijska funkcija naselja se kaže v prisotnosti kmečkih gospodarstev, ki so ostanki nekdanj močno kmečkega naselja. Pred potresom je bilo v mestnem središču še 9 kmetijskih objektov z neustreznimi objekti (odprta gnojišča). Te stare kmetije so bile med potresom močno prizadete in so jih porušili takoj po potrebi, ali naknadno.

Gostinstvo in turizem sta podobno kot oskrba že vrsto let iz istega razloga nadpoprečno razvita. Pred potresom je bilo v Kobaridu 1 hotel, 3 gostišča, 2 bifeja in 1 slaščičarna, skoraj vse v strogem središču. V bližini naselja je še eno gostišče in naselje počitniških hišic. Po potresu so dve gostišči porušili, nadomestili pa naj bi jih v stavbi Volaričeve ulice, kjer bu naj bili povezani z družbenimi dejavnostmi.

Trgovina je iz že navedenih razlogov, predvsem za zadovoljevanje kratkoročnih potreb oskrbe prebivalstva in prekomejnih kupcev nadpoprečno razvita. Med njimi izstopa veliko število mesnic. Za srednjeročne nakupe so le knjigarna, lekarna in trgovina z železino in gradbenim materialom. Iz te strukture objektov oskrbe se jasno vidi pomanjkanje objektov za zadovoljevanje potreb višje stopnje, predvsem pa srednjeročne oskrbe. Vzrok temu je absolutna usmeritev v Tolmin, premahno gravitacijsko območje, nakupi prebivalcev tega območja v Italiji, predvsem pa kot posledica vsega tega splošna nerazvitost celotnega območja Zgoranjega Posočja. Po potresu so vse trgovine ostale na stari lokaciji razen ene trgovine na robu naselja. Pač pa je bila dodatno odprta še ena mesnica.

Objekti družbenih dejavnosti ležijo na robu naselja v stavbah, ki so bile prvotno namenjene drugim dejavnostim. Več teh dejavnosti, predvsem ob Stresovi ulici, je po potresu izgubilo svoje objekte in so nekatere že dobile nove, druge pa še bodo. Lokacije novih stavb družbenega standarda bodo nasprotno starim

locirane načrtno v središču naselja, predvsem banka in zdravstveni dom. Šola in otroški vrtec sta dobila novo stavbo na koncu Gregorčičeve ulice, za društva je predvidena Volaričeva 11, za kulturne dejavnosti (knjižnica, likovni salon, muzej krajevne zgodovine) pa v stari adaptirani stavbi v Gregorčičevi ulici. Preselila se je tudi uprava javne varnosti. Prav tako je v središču naselja izgubil prostore TVD Partizan, ki bo skoraj na istem mestu postavil novo stavbo. Skratka gre za okrepitev posameznih dejavnosti s pomočjo širše družbene skupnosti in za prelokacijo znotraj mesta s težiščem po koncentraciji in smotrnejši ureditvi središča mestnega naselja.

Stanovanjske stavbe so do potresa bile v glavnem stare, deloma v družbenem sektorju. Za večino pa je bilo značilno, da so bile za bivanje manj primerne in da so po svoji strukturi in opremljenosti nekako odgovarjale staremu središču v marsikateremu slovenskemu mestu. Ob sami slabi zazidalni strukturi je bila tudi osvetljenost slaba, kopalnica in WC je imelo le 39 % stanovanj, samo WC pa 18 %. Vsa druga stanovanja sanitarij niso imela urejenih.

Potres je prizadel predvsem stanovanjsko funkcijo naselja. Po oceni je bilo uničeno 4 500 m² ali 30 % stanovanjske površine. Večino tega porušenega fonda je bilo v jedru naselja, novozgrajenih pa je bilo v tem predelu komaj 10 navadnih stanovanjskih stavb in en stanovanjski blok, na robu starega jedra.

Novogradnje so se prostorsko preusmerile na obrobje starega naselja, tako, da ga obkroža niz novih, predvsem individualnih hiš v tistih smereh z ravnim terenom, kjer je gradnja normalno mogoča. Poleg predela nove popotresne zazidave v središču naselja so nastala na jugu še tri naselja novih hiš. Na skrajnem jugu na soški terasi so zgradili 41 montažnih stanovanjskih hiš. Drug predel predstavlja 19 enodružinskih hiš ob Mučeniški

ulici zahodno od prvega predela. Tretji predel (31) avstrijskih hiš leži južno od Gregorčičeve ulice, ena hiša pa je bila zgrajena na mestu stare ob Goriški cesti.

Spomeniško varstveni poseg je uvrstil celotno naselje med urbanistične spomenike najvišje vrednosti - I. kategorije kot najbolj značilnega v svoji zvrsti. Ta zaščita pa predpisuje: ohranitev starega naselbinskega jedra, ohranitev stavb, ohranitev naklonov streh in kritine ter ohranitev likovnih fasad.

Od 69 evidentiranih spomenikov v naselbinskem jedru jih je bilo 11 odstranjenih, 5 pa jih je še pred rušenjem.

Potres je pospešil nekontrolirani proces funkcionalnih in oblikovnih sprememb posameznih stavb in ambientov. Pojavljajo se novi gradbeni materialji in nova tehnologija.

Poškodovanost stavb in obnova

Po potresu je bila škoda ocenjena s popisom (Anketa Zavoda za raziskavo materiala in konstrukcij). Vodilo zakategorizacijo objektov je bil popis potrebnih gradbenih del in njihova ekonomska cena.

Stanje stavbnih struktur v stanovanjskem naselbinskem področju:

- konstruktivni deli stavb so v glavnem kamniti (nosilni zidovi) in leseni (stroš, streha). Konstrukcija je dotrajana iz različnih razlogov: starost objektov, vzdrževanje, vlaga. Večina stavb na terasi v vznožju Gradišča (najstarejši del Kobarida - Krilanova ulica, ul. F. Volariča je v srednje dobrem gradbeno-tehničnem stanju). Razlogi slabšanja izvirajo iz slabega vzdrževanja (slaba starostna struktura in finančna zmogljivost prebivalstva, poškodbe pa je znatno pospešil potres.

-V zelo slabem stanju je območje Volaričeve in Šarfove ulice. Raz-

logi slabšanja so poleg opisanih še neanacomerno posedanje objektov, prenaseljenost in slabo vzdrževanje ter predvsem potres, ki je znatno povečal obseg poškodb. Odstranjenih je bilo 36 stavb (8 jih je še predvideno za rušenje, ostale so večinoma v II. potresni kategoriji).

Prva faza popotresne obnove je obsegala:

- rušenje najmočneje poškodovanih objektov,
- zagotovitev začasnih bivališč (prikolice),
- zagotovitev funkcioniranja centralnih dejavnosti,
- sanacija manj poškodovanih objektov.

Hkrati se je začelo trajnejše reševanje popotresne problematike.

1) Gradnja stanovanjskih objektov (montažnih in klasičnih), se je začela in se žal še nadaljuje na osnovi komisijskega ogleda, pomanjkljivih urbanistično-arhitekturnih določil in brez ustreznih dovoljenj, oz. soglasij. Med te sodijo gradnja stanovanjske hiše v obvoznici ali sredi funkcionalnih zelenih površin v notranjosti stavbnega sklopa med Volaričevo in Gregorčičevo ulico.

V prvi fazi je bila začeta izgradnja novega središča, z gradnjo novega Zdravstvenega doma in banke po zazidalnem načrtu, ki je bil izdelan pred potresom. Po potresu projekt žal ni bil korigiran, obstojajo namreč boljše lokacije.

V izdelavi je zazidalni načrt za povezavo predela med Volaričevo in Šarfovo ulico, ki upošteva potresno stanje.

2) V drugi fazi prevzame delo Urbanistični inštitut SRS, ki problematiko upošteva bolj kompleksno. Ugotavljajo, da je interes za obnavljanje poškodovanih objektov zelo slab. Vzrokov za to stanje je več, glavni je osnovna pomankljivost v načinih financiranja obnove, ki ne stimulira sanacije objektov, temveč le novogradnje.

Ureditveni načrt in zaključne ugotovitve

Ureditveni načrt predvideva predvsem funkcijsko členitev naselja in njegovo ureditev. Pri tem so zanimive predvsem kolicije posameh doslej stihijsko se razvijajočih funkcij.

Trg svobode je namenjen centralnim funkcijam. Tu bodo zdravstveni dom, trgovine, storitvene dejavnosti, ki niso moteče, vse pa povezane s stanovanjsko funkcijo.

Volaričeva ulica naj bi predstavljala vez med novim središčem ter šolskim in športnim kompleksom. Predstavlja glavno prometnico skozi mesto in je zato za bivanje manj primerna, pa tudi za posamezne funkcije. V potresu najbolj poškodovano področje je kljub potresu ohranilo (vsaj v severnem delu) toliko najbistvenejših sestavin urbane in arhitektonske kompozicije, da se je nova dopolniba zazidava podredila osnovnim značilnostim.

Gregorčičeva ulica je poleg že obstoječe prevladujoče stanovanjske funkcije namenjena kulturi.

Manfredova ulica naj bi prevzela predvsem trgovino, gostinstvo in storitvene obrti, navezuje pa se na šolski kompleks.

Čisti stanovanjski funkciji naj bi bili namenjeni naslednji predeli:

Krilanova in Volaričeva ulica z enodružinskimi stanovanjskimi hišami verižne zasnove. Volaričeva kot najstarejša ulica v naselju je potrebna močne sanacije.

Obstoječi sklop med Volaričevo, Manfredovo in Gregorčičevo ulico naj bi še dopolnil dokaj strnjeno zazidavo. Del Gregorčičeve ulice je namenjen enodružinski stanovanjski funkciji.

Južno pobočje Gradiča pa je namenjen parkovnim površinam kot sestavni del zelenih površin na severnem robu Kobarida.

Potres je povzročil naselju veliko škode, prizadel je predvsem stanovanja. Je pa hkrati omogočil načrten pristop k urbanizaciji in razvoju naselja ob veliki koncentraciji družbenih sredstev. Vse novogradnje po potresu pomenijo izredno močno izboljšanje stanovanjskega standarda.

LITERATURA IN VIRI

1. Bernot France: Specifičnost klimatskih potez Zgornjega Posočja. Referat z zborovanja v Zgornjem Posočju, 1975
2. Božič Bogdan: Breginjski kot - delovno mravljišče. Primorske novice 1976
3. Cenčič Miro: Komu posojilo in komu pomoč. Primorske novice, 1976
4. Cenčič Miro: Zgraditi novi Breginj. Primorske novice, 1976
5. Eksperimentalna teorijska iztraživanja jakih zemljotresa na teritoriji Jugoslavije. Izveštaj o realizaciji projekta u 1976 godini. Skopje, marec 1977
6. Gams Ivan: O tektoniki plošč kot razlagi potresov. Geografski obzornik XXIII, 3 - 4, Ljubljana 1976
7. Gams Ivan: Pokrajinska ekologija soseske Soča. Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
8. Gams Ivan: Problemi geografskega raziskovanja ekotopov in pokrajinske ekologije v Sloveniji. Geografski vestnik XLVII, Ljubljana, 1975
9. Gosar Lojze: Kmečka delovna sila v Sloveniji. Geografski vestnik XLVI, Ljubljana, 1974
10. Gosar Anton: Rast in razporeditev delovnih mest nekmečkih dejavnosti kot faktor oblikovanja območja koncentracije prebivalstva in gospodarstva. Referat z zborovanja geografov v Zg. Posočju, 1976
11. Gosar Lojze: Vpliv gibanja kmečke delovne sile na oblikovanje agrarnega prostora - doktorska disertacija
12. Hrovat Vladi: Zgodovinski oris Zgornjega Posočja. Seminarska naloga, 1976
13. Informacije delovnim ljudem, občanom, delovnim organizacijam in skupnostim Tolminske občine. (41 številka - maj-december 1976) Izdaja občinske konference SZDL Tolmin
14. Jeršič Matjaž: Kmetijstvo in turizem v prostoru, Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, 1970
15. Kje novi Breginj? Primorske novice, 1976
16. Klemenčič Marijan: Nekateri prostorski problemi kmetijstva v Zgornjem Posočju. Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
17. Klemenčič Vladimir, Pak Mirko, Gosar Anton, Klemenčič Marijan, Uranjek Darka: Aktualni socialnogeografski problemi Zgornjega Posočja. Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju
18. Klemenčič Vladimir: Prostorska diferenciacija Slovenije po selitveni mobilnosti prebivalstva. Geografski zbornik XII, Ljubljana, 1971

19. Klemenčič Vladimir: Razvoj prebivalstva v Zgornjem Posočju v primerjavi s celotno Slovenijo. Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
20. Kokole Vladimir: Razvojne težnje v omrežju naselij na Tolminskem. Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
21. Kraigher Jelka: Nališpani Breginj. Delo 1977
22. Krajevni leksikon Slovenije. I. knjiga - Zahodni del Slovenije, Ljubljana, 1968
23. Kunaver Jurij: Vodnik ekskurzije po Zgornjem Posočju, Ljubljana 1975
24. Lah Avguštin: Vidiki policentričnega razvoja Slovenije (sposebnim ozirom na Posočje). Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
25. Lovrenčak Franc, Plut Dušan: Prirodne in družbenogeografske značilnosti Breginja. Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
26. Matelčič Silvo: Zahodno od zahodnega je Robidišče. Ljubljanski dnevnik, 1976
27. Pak Mirko: Nekaj geografskih problemov v oskrbi občine Tolmin. Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
28. Potočnik Peter: Drugo rojstvo Robidišča, Delo 1976
29. Poročnik Peter: Izhodišča obnove prizadetih krajev, Delo, 1976
30. Potočnik Peter: Podbele, Breginja ni več. Delo, 1976
31. Potočnik Peter: Reševanje Breginja. Delo 1976
32. Potočnik Peter: Rušenje razmajanih hiš. Delo, 1976
33. Površine občin in katastrskih občin, Ljubljana 1971
34. Plut Dušan, Gosar Anton, Klemenčič Marijan: Poskus funkcijskega vrednotenja epskega sveta na primeru doline Koritnice, referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
35. Ravbar Marjan: Vpliv urbanizacije na podobo naselij v občini Tolmin, Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
36. Roš Katja: Prodaja montažnih hiš. Delo 1977
37. Sedej Ivan: Etnološki spomeniki na območju občine Tolmin. Ljubljana, 1974
38. Stavbna in naravna kulturna dediščina na Tolminskem (predlogi za ureditev po potresu, nekaj začasnih praktičnih ukrepov in predlog za sanacijo tipične Breginjske hiše). Uredil Franc Vardjan. Ljubljana, maj 1976.
39. Svoltjšak Jurij: Geografska karakteristika Zgornjega Posočja. Seminarska naloga, 1975.

40. Uranjek Darka: Izobraževanje kot dejavnik razvoja v občini Tolmin. Referat z zborovanja geografov v Zgornjem Posočju, 1975
41. Uršič Hinko: Spremembe v Kobariški mikroregiji. Geografski obzornik XIII, 3 - 4, Ljubljana, 1976
42. Žgalin Marija: Rezultati terenskega dela v Breginju od 18.6.-22.6.1975. Seminaraska naloga, 1975
43. Rezultati terenskega dela slušateljev IV. letnika PZE za geografijo v Bovcu, maja 1977
44. Popisi prebivalstva po naseljih za leta 1953, 1961, 1971
45. Statistični podatki Inštituta za geografijo v Ljubljani
46. Kartografski material Inštituta za geografijo v Ljubljani
47. Knjižna poročila študentov III. in IV. letnika PZE za geografijo na temi člankov o posledicah potresa v letu 1976 v slovenskem časopisju. Filozofska fakulteta, Ljubljana 1976
48. Podatki odbora za ugotavljanje in odpravo posledic potresa na Tolminskem
49. Podatki zavoda za spomeniško varstvo v Novi Gorici
50. Podatki geodetske uprave občine Tolmin
51. Posestni listi K.O. Robidišče (Geodetska uprava občine Tolmin)
52. Podatki zavoda za zaposlovanje občine Tolmin
53. Podatki kmetijske zadruge Tolmin
54. Podatki soškega gozdnega gospodarstva Tolmin
55. Podatki tovarne TIK, obrat Brezini
56. Ureditveni načrt Kobarida UI SRS, Ljubljana 1977
57. Več avtorjev: Posočje. VI SRS, Ljubljana 1977

SEZNAM KARTOGRAMOV IN GRAFIKONOV

1. Struktura aktivnega prebivalstva leta 1961
  2. Struktura aktivnega prebivalstva leta 1971
  3. Število montažnih objektov po naseljih
  4. Število zaposlenih v obratu TIK Breginj septembra 1977 po naseljih
  5. Kapaciteta skupnih hlevov
-
1. Starostna piramida za občino Tolmin leta 1971
  2. Starostna piramida za Breginjski kot leta 1971
  3. Starostna piramida za Breginj leta 1971
  4. Starostna piramida za Breginj septembra 1977
  5. Velikost posestev po naseljih leta 1961 (glede na kmečko prebivalstvo)
  6. Velikost posestev po naseljih leta 1971 (glede na kmečko prebivalstvo)
  7. Velikost posestev po naseljih leta 1971 (po gospodinjstvih)
  8. Struktura GNŽ v Breginju in Robidišču leta 1967
  9. Struktura GNŽ v Breginju in Robidišču tik pred potresom maja 1976
  10. Struktura GNŽ v Breginju in Robidišču septembra 1977
  11. Način obdelave zemlje v Breginju in Robidišču septembra 1977

SEZNAM KART

1. Izraba tal in opuščanje zemlje v okolici naselja Breginj julija 1977
2. Izraba tal in stopnja opuščanja zemlje v okolici naselja Sedlo julija 1977
3. Izraba tal in stopnja opuščanja zemlje v okolici Podbela julija 1977
4. Izraba tal in stopnja opuščanja zemlje v okolici naselja Homec julija 1977
5. Izraba tal in stopnja opuščanja zemlje v k.o. Robidišče, septembra 1977
6. Breginj Pregled objektov po namembnosti leta 1975
7. Breginj Izraba objektov 1975
8. Breginj Stanje objektov leta 1975
9. Breginj Perspektive objektov leta 1977
10. Breginj Objekti v kritičnem stanju leta 1975
11. Breginj Objekti za prodajo in objekti z novimi stanovalci leta 1975
12. Breginj Stanje objektov julija 1977
13. Stanje objektov v Sedlu julija 1977
14. Stanje starih objektov v Podbeli julija 1977
15. Novi montažni objekti v Podbeli julija 1977
16. Breginj Tip montažnih hiš, zgrajenih po potresu
17. Breginj Število članov gospodinjstev septembra 1977
18. Breginj Tip gospodinjstev glede na starost posameznih članov septembra 1977
19. Breginj Struktura gospodinjstev septembra 1977
20. Breginj Gospodinjstva glede na naslestvo septembra 1977
21. Breginj Pogostnost opravkov v Kobaridu po gospodinjstvih 1977
22. Breginj Število GNŽ po gospodinjstvih tik pred potresom maja 1976
BREGINJ
23. Število GNŽ po gospodinjstvih septembra 1977
24. Breginj Gospodinjstva glede na nameravano posest živine v skupnem hlevu septembra 1977

25. Breginj Vzrok opuščanja obdelovalne zemlje po gospo-
dinjstvih
26. Kobarid - razporeditev funkcij pred potresom
27. Kobarid - razporeditev funkcij po potresu
28. Kobarid - poškodovanost objektov

GRADIVO O POSOČJU
za obdobje 1960-1976

- I Karte
- II Diplomske in seminarske naloge
- III Literatura
- IV Referati

K A R T E

a) KARTE S PODROČJA FIZIČNE GEOGRAFIJE

1. Alpe - Odstotek gozdov od produktivnih površin
avtor: dr. M. Pak, Alpe kot gospodarski prostor, str. 5
2. Pokrajinsko-ekološke enote Breginja
avtor: dr. F. Lovrenčak, D. Plut, Prirodno in družbenogeografske značilnosti Breginja, str. 94.
3. Prst in rastje na območju vasi Kamno
avtor: dr. F. Lovrenčak, D. Plut, Prirodno in družbenogeografske značilnosti Breginja, str. 94.
4. Pokrajinsko - ekološke enote k.o. Kamno
avtor: dr. F. Lovrenčak, d. Plut, Prirodno in družbenogeografske značilnosti Breginja, str. 94.
5. Pokrajinsko -ekološke enote soseske Soča
avtor: dr. I. Gams, Pokrajinska ekologija soseske Soča
6. Strmina pobočij - Kamno z okolico
avtor: dr. I. Gams, str. 106.
7. Preskrba s pitno vodo v tolminski občini (po popisu 31.3. 1971).
8. Previšani horizont: Soča pri cerkvi, Lepena pri meteorološki postaji, Lepena planinski dom K. Juga, Na Skali: kmetija Šilc.
9. Temperaturni in padavinski diagram na mesrnih postajah Trenta in Bovec.
10. Odtočni režimi v Posočju (m^3/sek) 1957 - 1971.

b) IZRABA TAL

1. Izraba zemljišča k.o. Kamno
avtor: dr. F. Lovrenčak, D. Plut, Prirodno in družbenogeografske značilnosti Breginja, str. 94.

2. Tendence spreminjanja načina izrabe prostora v občini Tolmin leta 1975
avtor: M. Klemenčič
3. Višinski pasovi in posestna struktura v tolminski občini

c) PREBIVALSTVO

1. Alpe - Gostota prebivalstva na km².
avtor: dr. M. Pak, Alpe kot gospodarski prostor, str.5
2. Naselja v dolini Soče z izredno visokim in nizkim deležem aktivnega kmečkega prebivalstva leta 1975
avtor: mag. M. Klemenčič, Nekateri prostorski problemi kmetijstva v Zg. Posočju.
3. Naselja v tolminski občini z izredno visokim in nizkim deležem aktivnega kmečkega prebivalstva leta 1971
avtor: mag. M.Klemenčič, Nekateri prostorski problemi kmetijstva v Zg. Posočju, str. 132.
4. Naselja v tolminski občini z izredno visokim in nizkim deležem ostarelega prebivalstva leta 1971
avtor: mag.M. Klemenčič, Nekateri prostorski problemi kmetijstva v Zg. Posočju, str. 134.
5. Število in delež zdomcev v naseljih občine Tolmin leta 1971
avtor: A. Gosar.
6. Število prebivalstva po naseljih leta 1971
7. Občina Tolmin: Struktura gospodinjstev v k.o. leta 1971
avtor: V. Klemenčič.
8. Občina Tolmin: Zaposlitvena struktura prebivalstva v k.o. leta 1971
avtor V.Klemenčič.
9. Priselitve v naselja občine Tolmin v razdobju leta 1970-75.
10. Dnevna migracija industrijske delovne sile iz naselij občine Tolmin v industrijske kraje Bovec, Kobarid, Tolmin, Čiginj in Podbrdo leta 1975.

11. Odselitve izn naselij občine Tolmin v razdobju leta 1970-75.
12. Občina Tolmin: Število prebivalstva po naseljih leta 1961
13. Občina Tolmin: Gostota prebivalstva po k.o. leta 1910
14. Občina Tolmin: Gostota prebivalstva po k.o. leta 1933
15. Občina Tolmin: Gostota prebivalstva po k.o. leta 1971
16. Gibanje števila prebivalstva po k.o. v razdobjih 1953-61, 1961 - 69.
17. Migracijski saldo po k.o. v razdobju 1961 - 1968.
18. Prirodna rast prebivalstva po k.o. v razdobju 1961-68
19. Delež doseljenih od skupnega števila prebivalcev po k.o. leta 1971.
20. Tipi demografskih območij po k.o. leta 1969
21. Občina Tolmin: Delež kmečkega prebivalstva po k.o. leta 1971
22. Starostna struktura prebivalstva naselij Soča in Lepena
23. Gibanje števila nekmečkih gospodinjestev po k.o. v razdobju 1961 - 1971.
24. Gibanje števila kmečkih gospodinjestev po k.o. v razdobju 1961-71
25. Gibanje števila mešanih delavsko-kmečkih gospodinjestev po k.o. v razdobju 1961 - 1971.
26. Občina Tolmin: Agrarna gostota po k.o. leta 1971
27. Naselja tolminske občine po tipu gibanja števila prebivalstva in kmečke delovne sile leta 1961-1971
28. Občina Tolmin: Število prebivalstva po naseljih leta 1910
29. Občina Tolmin: Število prebivalstva po naseljih leta 1968
30. Občina Tolmin: Katastrske občine: M = 1 : 75 000

d) NASELJA

1. Gibanje števila hiš v naseljih občine Tolmin (1961-74)
avtor: M. Ravbar, Vpliv urbanizacije na podobo naselij v občini Tolmin, str. 222
2. Razvoj števila hiš v naseljih občine Tolmin (1961-74)
avtor: M. Ravbar, Vpliv urbanizacije na podobo naselij v občini Tolmin, str. 224.
3. Gobanje števila hiš po k.o. med letoma 1953 in 1971.
4. Karakteristične sheme prostorskega razvoja naselij tolminske občine

c) GOSPODARSTVO IN ŠOLSTVO

1. Izobrazbena struktura prebivalstva starega nad 10 let v naseljih občine Tolmin z več kot 200 prebivalci leta 1971
avtor: D. Uranjek.
2. Mreža osnovnih šol na Tolminskem v šolskem letu 1973/74
avtor: D. Uranjek
3. Štipendisti v občini Tolmin leta 1974/75 po vrstah šol
avtor: D. Uranjek
4. Mreža osnovnih šol na Tolminskem leta 1887
5. Mreža osnovnih šol na Tolminskem leta 1922
6. Mreža osnovnih šol na Tolminskem leta 1959/60
7. Trgovski objekti v občini Tolmin
avtor M. Pak
8. Mreža kmetijske infrastrukture v tolminski občini leta 1974
avtor: M. Klemenčič
9. Število avtomobilov v občini Tolmin
avtor:

LITERATURA O POSOČJU

II. DIPLOMSKE IN SEMINARSKÉ NALOGE
na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani

1. Trošt Stojan: Tolminska kotlina, Regionalni oris
diplomska naloga 1962
2. Leskovšek Žiga: Geografska funkcionalnost avtobusnega pro-
meta pri razvoju Goriške
diplomska naloga 1976
3. Koglot Sergej: Geografija turizma v Posočju, Soški dolini
diplomska naloga 1966
4. Debevc Vera: Planinsko gospodarstvo na ožjem Tolminskem
diplomska naloga 1966
5. Tuta Živko: Bioklimatske razmere Tolminske kotline
seminarska naloga 1975
6. Svobljšek Jurij: Geografska karakteristika Zgornjega Posočja
seminarska naloga 1975
7. Čož Marija: Tolminsko s posebnim oziroma na planinskem
gospodarstvu
seminarska naloga 1975
8. Žgalin Marija: Rezultati terenskega dela v Breginju
seminarska naloga 1975
9. Miklavc Janja: Soča. Fizičnogeografski prikaz vasi Soča in
njene okolice
seminarska naloga 1975
10. Horvat Vlado: Zgodovinski oris Zgornjega Posočja
seminarska naloga 1976
11. Lipovšek Barbka: Geografija porečja Soče
seminarska naloga 1962

12. Kovačič Majda: Občina Tolmin
seminarska naloga 1975
13. Tuta Živko: Tolmin
seminarska naloga 1972
14. Tuta Živko: Baška grapa. Regionalno geografski prikaz,
1975

III. L I T E R A T U R A

a) FIZIČNA GEOGRAFIJA

1. Klauta Boštjan: Brezno izvira Soče v Trenti, Spelocolog
1961, IX
2. Kunaver Jurij: Geomorfološki razvoj Kaninskega pogorja s
posebnim ozirom na razvoj glaciološkega
reliefa, Ljubljana 1972
3. Kunaver Jurij: H geomorfološkemu razvoju Bovške kotline v
plaistocenu, Geografski vestnik XLVIII
(1975)
6. Kunaver Jurij: Nekaj rezultatov speoloških raziskav v
kaninskem pogorju 1963 - 1967, Naše jame:
X (1968) 1 - 2
5. Klanjšek Viktor: Zakaj postaja Soča hudournik, Planinski
vestnik 1963 (XIX)
6. Kranjc Andrej: Pološka jama - skrivnost skrivnost Tolminskih
gora
Planinski vestnik 1967
7. Melik Anton: Vitranc, Zelenci in Bovško, Geomorfološka
študija iz zahodnih Julijskih Alp, Geograf-
ski vestnik VI (1961)

b) PROBLEMATIKA OB PREDVIDENI IZGRADNJI HE TRNOVO

1. Batič Avgust - Radovan Marko: Pomen HE Trnovo za verigo eloktrarn na Soči, Ljubljana 1965
2. Debelak Marjan: Hidroelektrarna Trnovo in regionalno planiranje, Varstvo narave II-III (1961-1964)
3. Debelak Marjan: HE Trnovo v luči urbanističnega programa za Zgornje Posočje, Urbanizem 1965 (III.)
4. Dougan Danilo: Usposobitev Predela- imperativna zahteva za razvoj turizma v Soški dolini, Turistični vestnik, 1967
5. HE Trnovo v luči urbanističnega programa za Zgornje Posočje 1, Ljubljanski Urbanistični inštitut SRS 1965
6. Hidroenergetski sistem Soče, Elektroprivreda, 1963 (XVI)
7. Ivančič - Vrabl: Predvideno obratovanje hidroelektrarne Trnovo
8. Janežič Savo: Wedam Adolf: Zgodovinski razvoj energetske izrabe Soče in opis hidroelektrarne Trnovo
9. Jelenc Stane: Vpliv gradnje HE Trnovo na hudourniško ureditev Zgornje Soške doline
10. Melik Anton- Žagar Marjan: Soška dolina in naprave zajezitvenega jezera ter HE pod Bovcem
11. Peterlin Stane: Ob načrtu akumulacijske elektrarne na Soči Proteus 1965/66 (XXVIII),6
12. Peterlin Stane- Sedej Ivan: Projekt hidroelektrarne Trnovo in varstvo pokrajine, Varstvo narave XX. III (1963,1964)
13. Planinska zveza Slovenije o HE Trnovo na Soči, planinski vestnik 1966, 1.
14. Projekt HE Trnovo, Ljubljanski Republiški sekretariat za urbanizem 1966

15. Radinja Darko: Geografska problematika hidroenergetskega izkoriščanja Soške doline, Geografski obzornik 1966 (XIII), 3 - 4
16. Radinja Darko: Projektirana HE Trnovo v Soški dolini, Geografski obzornik 1965 (XII), 3
17. Simpozij o družbeno - ekonomski upravičenosti gradnje HE Trnovo, Ljubljana 1965
18. Slejko Roman: Zgornje Posočje in HE Trnovo
19. Sršen Vekoslav: Zakaj Turistična zveza Slovenije odklanja gradnjo HE Trnovo, Turistični vestnik 1966 (XIV), 1
- 20.

c) DRUŽBENA GEOGRAFIJA

1. Alpine landscape preservation in Slovenia. A report of the Syracuse university environmental policy project Ljubljana (Urbanistični inštitut SRS) 1973.
2. Berilo o Rutu: Izbor objavljenega, neobjavljenega gradiva o vasi Rut na Tolminskem (Urednik Branko Marušič), Nova Gorica, Goriški muzej 1972.
3. Klanjšek Viktor: Alpski turistični center Bovec, Tolminski zbornik 1975
4. Kociančič Štefan - Rutar Tomaž: Zgodovinske in krajepisne droptinice s Tolminskega, Tolminski zbornik 1975
5. Kos Ivan: Razvoj tolminskega gospodarstva 1956 - 1957, Tolminski zbornik 1975
6. Križnar Naško: Planinsko naselje v poprečju Zgornje Soče, Goriški letnik, Nova Gorica 1974

7. Lah Avguštin: Vidiki policentričnega razvoja Slovenije
s posebnim ozirom na Posočje, Srečanja: X (1975), 47
8. Marušič Branko: O prvih omembah Bovca in Bovškega v Srednjeveških listinah, Tolminski zbornik 1975
9. Masterl Marijan: Novo zimsko športno žarišče na Livku pri Kobaridu, Turistični vestnik 1968 : 1
10. Petrovčič Anka: Urbanistična ureditev Kobarida, Goriška srečanja, 1969, 17
11. Rejec Albert: Demografski premiki v širšem obmejnem pasu Zahodne Slovenije in dežele Julijske krajine v polstoletju 1910 - 1961, Jadranski koledar 1972
12. Rutar Marija: Nekaj o nekdanjem prometu na Tolminskem Jadranski koledar 1974
13. Rutar Marija: Plavljenje lesa po Tolminki in Godiči, Srečanja :7 (1972)
14. Rutar Marija: Tolminske opekarne, Jadranski koledar 1973
15. Svobjšek Drago: Novejša arheološka raziskovanja na Tolminskem, Tolminski zbornik 1975
16. Svobjšek Drago: Posočje v zgodnjem srednjem veku, Arheološki vestnik, XXI - XXII (1970-1971)
17. Uršič Vinko: Bovško. Tolminski zbornik 1975, Tolmin 1975
18. Uršič Vinko: Gibanje prebivalstva na Tolminskem, Tolminski zbornik 1975, Tolmin 1975
19. Verbič Marija: Gospodarski in socialni položaj tolminskega kmeta v začetku 16. stoletja in upori tolminskih kmetov v letih 1513 - 1515 Zgodovinski časopis XXVIII (1974)
20. Wilbanks Thomac; Mirovič Peter; Judej Garson: Economic development and scenic landscape preservation: The case of Bovec, Alpine landscape preservation in Slovenia, Ljubljana 1973

21. Kenda Franc: Ovčarstvo na Bovškem. Socialistično kmetijstvo in gozdarstvo, 1963/20
22. Klanjšek Viktor: Turistični promet v Gornji Soški dolini
Turistični vestnik, 1964 XII.
23. Klemenčič Marijan: An attempt at a functional definition of the example of the Upper Soča valley.
Referat na zasedanju v Fontenay an Roses-Paris od 22.-27.9. 1975
24. Koglot Sergej: Nekaj turistično geografskih potez Posočja.
Geografski obzornik 1966 (XIII), 3-4
25. Kos Milko: Gospodarska problematika Bovškega v preteklosti.
Geografski zbornik (IX (1965)
26. Ladava Anton: Bovške naravne lepote in turistično gospodarjenje, Goriška srečanja 1966 - 3
27. Lipužič Miha: Planine v Gornjem Posočju. Planinski vestnik 1966 - 8
28. Melik Anton: Bovec in Bovško. Regionalnogeografska študija.
Geografski zbornik VII (1962)
29. Mušič Braco: Zaščitimo Posočje. Ljubljana 1969, Urbanistični inštitut SRS
30. Rutar Franc: Gospodarsko - družbeni značaj občine Tolmin.
Gospodarski koledar 1963
31. Rutar Franc: Stanje in perspektive kmetijstva v občini Tolmin, Gospodarski koledar 1965
32. Sedej Ivan: Etnografski spomeniki na območju predvidene HE Trnovo. Zavod za spomeniško varstvo SRS 1965
33. Trošt Stojan: Depopulacija Zgornjega Posočja, Geografski obzornik, 1966 (XIII), 3-4
34. Trošt Stojan: Krčenje prebivalstva v Zgornjem Posočju.
Goriška srečanja 1966-2

35. Uršič Hinko: Spremembe v kobariški mikroregiji. Geografski obzornik 1966 (XIII), 3 - 4
36. Wraber Tone: Varstvo narave II in III. (1963-1964)

IV. REFERATI

IV. R e f e r a t i

a) REFERATI IZ ŠTUDIJE "REGIONALNO GEOGRAFSKA RAZISKAVA ZGORNJEGA POSOČJA"

1. Pak dr. Mirko Alpe kot gospodarski prostor
2. Buser dr. Stanko: Geološka zgradba ozemlja doline Soče med mestom na Soči in Bovcem
3. Šifrer dr. Milan; Kunaver dr. Jurij: Poglavitne geomorfološke značilnosti Zgornjega Posočja.
4. Radinja dr. Darko: Rečni režimi v srednjem in Zgornjem Posočju
5. Bernot dr. France: Specifičnost klimatskih potez gornjega Posočja
6. Berginc Aljoša: Geografski oris Baške grape
7. Plut Dušan; Lovrenčak Franc: Prirodno in družbeno-geografske značilnosti Breginja
8. Gams dr. Ivan: Pokrajinska ekologija soseske Soča
9. Klemenčič dr. Vladimir, dr. Mirko Pak, Anton Gosar; Klemenčič Marijan, Uranjek Darko: Aktualni socialnogeografski problemi Zgornjega Posočja
10. Klemenčič Marijan: Nekateri prostorski problemi kmetijstva v Zgornjem Posočju
11. Klemenčič dr. Vladimir: Razvoj prebivalstva v Zgornjem Posočju v primerjavi s celotno Slovenijo

12. Gosar Anton: Rast in razporeditev delovnih mest nekmečkih dejavnosti kot faktor oblikovanja območja koncentracije prebivalstva in gospodarstva
13. Pak dr. Mirko: Nekaj geografskih problemov o oskrbi v občini Tolmin
14. Uranjek Darka: Izobraževanje kot dejavnik razvoja v občini Tolmin
15. Plut Dušan, Gosar Anton, Klemenčič Marijan: Poskus funkcijskega vrednotenja alpskega sveta na primeru doline Koritnice
16. Vrišer Igor: Industrializacija Slovenije (s posebnim ozirom na Zgornje Posočje)
17. Žagar dr. Marjan, Kunaver Jelka: Nekateri vidiki turistično prometnega razvoja Bovškega
18. Kokole dr. Vladimir: Razvoj težnje v Omrežju naselij na Tolminskem
19. Ravbar Marjan: Vpliv urbanizacije na podobo naselij v občini Tolmin
20. Ravbar Marjan; Orožen-Adamič Milan: Varstvo narave ter problemi okolja ob načrtih za hidroelektrarne v Zgornjem Posočju